

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی، درمانی تهران

هفتادمین سال تاسیس دانشگاه گرامی باد

نمای دانشکده پزشکی

مرکز تحقیقات
اخلاق و تاریخ پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی تهران
معاونت پژوهشی

متداولترین گیاهان دارویی سنتی ایران

مؤلف

دکتر غلامرضا امین

دانشیار گروه فارماکولوژی

دانشکده داروسازی - دانشگاه علوم پزشکی تهران

بهار سال ۱۳۸۴

مرکز تحقیقات
اخلاق و تاریخ پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی تهران
معاونت پژوهشی

متمداولترین گیاهان دارویی سنتی ایران

مؤلف: دکتر غلامرضا امین

ناشر: معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران
مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی

چاپ اول

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

طراحی گرافیکی: علی اصغر خرمشاهی

تاریخ انتشار: بهار ۱۳۸۴

نشانی: تهران - صندوق پستی ۵۷۹۹-۱۴۵۵

تلفن: ۸۸۰۰۳۳۲-۸۸۹۶۶۹۶

پست الکترونیکی: www.iro.tums.ac.ir

E-mail: iro@sina.tums.ac.ir

کلیه حقوق این اثر متعلق به ناشر می باشد.

امین، غلامرضا، ۱۳۲۴ -

متمداولترین گیاهان دارویی سنتی ایران / مؤلف غلامرضا امین. -
تهران: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، معاونت پژوهشی،
مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی، ۱۳۸۳
۳۰۰ ص. : مصور.

ISBN : 964-7445-88-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۹۷ - ۳۰۰.

۱. گیاهان دارویی. ۲. پزشکی سنتی. الف. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات
بهداشتی درمانی تهران. مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی. ب. عنوان.

۸۲ الف/۱۶۴ RS ۶۱۵/۳۲۱

م ۸۳-۴۲۵۲۱

کتابخانه ملی ایران

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار.....
۱۵	مقدمه.....
۱۹	نکات قابل توجه در مطالعه کتاب.....
۲۱	کلیات.....
۳۵	نحوه معرفی متداولترین گیاهان دارویی سنتی ایران.....
۳۶	آقحوان.....
۳۶	آقونیطون.....
۳۸	آویشن.....
۳۸	آویشن باریک.....
۴۰	آویشن شیرازی.....
۴۲	آنقوزه.....
۴۴	ابهل.....
۴۴	اسپند.....
۴۶	أسطوقدوس.....
۴۶	اسفرزه.....
۴۸	اُکالپتوس.....
۴۸	اگیر ترکی.....
۵۰	انجره.....
۵۰	انچوچک.....
۵۲	انزروت.....
۵۲	انگشت عروس.....
۵۴	انیسون.....
۵۴	بابا آدم.....

۵۶	بابونه.....
۵۶	بابونه شیرازی.....
۵۸	بادام تلخ.....
۵۸	بادام شیرین.....
۶۰	بادر شیبی.....
۶۰	بادرنجبویه.....
۶۲	بادیان خطائی.....
۶۲	بارنگ بو.....
۶۴	بارهنگ.....
۶۴	باریجه.....
۶۶	بالنگو.....
۶۸	بالنگ.....
۶۸	بُخورک.....
۷۰	بذر البنج.....
۷۰	برگ بو.....
۷۲	برگ و پوست بید.....
۷۲	برگ زیتون.....
۷۴	برگ شاتوت.....
۷۴	برگ گاوزبان.....
۷۶	برنجاسف.....
۷۶	بسفایج.....
۷۸	بکلا دور.....
۷۸	بنفشه سه رنگ.....
۸۰	بنه.....
۸۰	بوزیدان.....
۸۲	بومادران.....

۸۲	بهار نارنج
۸۴	به دانه
۸۴	به لیمو
۸۶	بهمن پیچ
۸۶	بیخ هلیمون
۸۸	بیدخشت
۸۸	بیدمشک
۹۰	پر سیاوش
۹۰	پنیر باد
۹۲	پوتار
۹۲	پونه
۹۴	پوست پسته
۹۴	پوست گردو
۹۶	تاتوره
۹۶	تاجریزی
۹۸	تخم اسفناج
۹۸	تخم پیاز
۱۰۰	تخم تاج خروس
۱۰۰	تخم جعفری
۱۰۲	تخم حُماض
۱۰۲	تخم خرفه
۱۰۴	تخم خیار
۱۰۴	تخم شاهمی
۱۰۶	تخم شربتبی
۱۰۶	تخم شنبلیله
۱۰۸	تخم شوید

- ۱۰۸..... تخم کتان
 ۱۱۰..... تخم کدو
 ۱۱۰..... تخم کرفس
 ۱۱۲..... تخم گشنیز
 ۱۱۲..... تخم مرزه
 ۱۱۴..... تخم مرو
 ۱۱۴..... تخم هویج
 ۱۱۶..... ترباتین
 ۱۱۶..... ترنجبین
 ۱۱۸..... توتون
 ۱۱۸..... ثعلب پنجه ای
 ۱۲۰..... ثعلب قلوه ای
 ۱۲۰..... جدوار
 ۱۲۲..... جفت
 ۱۲۲..... جو
 ۱۲۴..... جوز بویا
 ۱۲۴..... جو قاسم
 ۱۲۶..... چای سبز
 ۱۲۶..... چای کوهی
 ۱۲۸..... چای مگه
 ۱۲۸..... چشم خروس
 ۱۳۰..... چله داغی
 ۱۳۰..... چوبک
 ۱۳۲..... حنا
 ۱۳۲..... حنظل
 ۱۳۴..... خار خاسک

۱۳۴	خاکشیر
۱۳۶	ختمی
۱۳۸	خردل سفید
۱۳۸	خردل سیاه
۱۴۰	خشخاش
۱۴۲	خلال نارنج
۱۴۲	خواجه باشی
۱۴۴	خولنجان
۱۴۴	دارچین
۱۴۶	دارفلفل
۱۴۶	درمان سفیده
۱۴۸	درمنه
۱۴۸	درمنه ترکی
۱۵۰	دم آلبالو
۱۵۰	دم اسب
۱۵۲	دم گیلان
۱۵۲	دهن باز دهن بسته
۱۵۴	راز یانه
۱۵۴	رنگ
۱۵۶	روناس
۱۵۶	ریش بز
۱۵۸	ریشه ایریسا
۱۵۸	ریشه گزنه
۱۶۰	ریوند
۱۶۰	زدو
۱۶۲	زرچوبه

۱۶۲.....	زرشک آبی.....
۱۶۴.....	زرشک بی دانه.....
۱۶۴.....	زرمباد.....
۱۶۶.....	زعفران.....
۱۶۶.....	زنجبیل.....
۱۶۸.....	زنیان.....
۱۶۸.....	زوفا.....
۱۷۰.....	زیرفون.....
۱۷۰.....	زیره سبز.....
۱۷۲.....	زیره سیاه.....
۱۷۲.....	سبوس برنج.....
۱۷۴.....	سداب.....
۱۷۴.....	سدر.....
۱۷۶.....	سرخ ولیک.....
۱۷۶.....	سریش.....
۱۷۸.....	سقر.....
۱۷۸.....	سماق.....
۱۸۰.....	سنا.....
۱۸۲.....	سُنبل الطیب.....
۱۸۴.....	سورنجان.....
۱۸۴.....	سه پستان.....
۱۸۶.....	سیاه دانه.....
۱۸۶.....	شاتره.....
۱۸۸.....	شاهدانه.....
۱۸۸.....	شاهسپرم.....
۱۹۰.....	شقاقل.....

۱۹۰	شکر تیغال
۱۹۲	شکر سرخ
۱۹۲	شیر خشت
۱۹۴	شیرین بیان
۱۹۴	صبر زرد
۱۹۶	صمغ عربی
۱۹۶	عروسک پشت پرده
۱۹۸	علف چای
۱۹۸	عَناب
۲۰۰	غاریقون
۲۰۰	فلفل بری
۲۰۲	فلفل سیاه
۲۰۲	فلفل قرمز
۲۰۴	فلوس
۲۰۴	فوفل
۲۰۶	قدومه
۲۰۸	قرص کمر
۲۱۰	قره قاط
۲۱۲	قُلَقاف
۲۱۲	قهوه
۲۱۴	کاکل ذرت
۲۱۴	کاسنی
۲۱۶	کافور
۲۱۶	کَبابه
۲۱۸	کتیرا
۲۲۰	کرچک

۲۲۰		کشمش کولی
۲۲۲		کلپوره
۲۲۲		کلیر
۲۲۴		کُنجد
۲۲۴		کُندر
۲۲۶		گز انگبین
۲۲۶		گز علفی
۲۲۸		گل آرونه
۲۲۸		گل بنفشه
۲۳۰		گلپر
۲۳۰		گل پنیرک
۲۳۲		گلرنگ
۲۳۲		گل زرد
۲۳۴		گل ساعتی
۲۳۴		گل سرخ
۲۳۶		گل عطر
۲۳۶		گل گاوزبان
۲۳۸		گل مورو
۲۳۸		گلنار
۲۴۰		گل نیلوفر
۲۴۰		گنده تلخه
۲۴۲		گنه گنه
۲۴۲		لیمو عمانی
۲۴۴		مازوج
۲۴۴		مامیران
۲۴۶		مَحلب

۲۴۶	مُخْلَصَه
۲۴۸	مَرزنجوش
۲۴۸	مَرغ
۲۵۰	مریم گلی
۲۵۰	مسواک
۲۵۲	مَصطکی
۲۵۲	مغز هسته زردآلو
۲۵۴	مُقل
۲۵۴	مورد
۲۵۶	موسیر
۲۵۶	میخک
۲۵۸	ناخنک
۲۶۰	نعنا
۲۶۲	وَسَا
۲۶۲	هل
۲۶۴	هل باد
۲۶۴	هَلِيلَه
۲۶۶	همیشه بهار
۲۶۶	هواچوبه
۲۶۹	فهرست اسامی فارسی
۲۸۲	فهرست اسامی لاتین و انگلیسی
۲۹۷	منابع و مآخذ

بسمه تعالی

پیشگفتار

اسناد مربوط به تاریخ پزشکی خصوصاً در کشورهای کهن دنیا، حاوی تجربیات فراوان استفاده از گیاهان دارویی در درمان است و در این میان اطلاعات ارزشمند ایرانیان از دوران باستان تاکنون درخششی چشمگیر دارد.

هر چند با پیشرفت سریع علوم شاهد اشکال نوین دارویی از منابع شیمیایی هستیم لیکن فراموش نکرده ایم که تا چند دهه پیش آنچه به عنوان دارو مورد تجویز و استفاده قرار می گرفت، عمدتاً از منابع گیاهی بودند و اشکال متنوع دارویی از جمله حب ها، شربت ها، ضمادها و شیاف ها نشانه تفکر صحیح و بسیار هوشمند دست اندرکاران طب و داروسازی آن روزگاران است.

در نگاهی کلی به اشکال دارویی گذشته، مشخص می گردد که همانند روش های کنونی صنعت داروسازی، مواد دارویی شامل: مواد اصلی، مواد فرعی، مواد پرکننده و حجم دهنده، به صورت بسیار وسیع مورد استفاده قرار می گرفته و آنچه به عنوان مواد دارویی اصلی مورد مصرف بوده، عمدتاً عبارت از اندام های مختلف گیاهی و یا فرآورده های فرعی حاصل از گیاهان بوده است که مجموعه ای بسیار متنوع را شامل می گردیده.

استاید فن، مواد گیاهی مورد نیاز خود را به صورت اشکال خام از تهیه کنندگان این اقلام می خریده و با فرآوری آنها، اشکال دارویی مورد نظر را تهیه می نموده اند. تهیه کنندگان مواد اولیه گیاهی که در نتیجه ممارست فراوان تجربه و شناخت لازم در مورد هریک از نمونه ها را پیدا نموده بودند، حرفه فروش گیاهان را ایجاد کرده اند.

گرچه سال های زیادی از آنچه یادآوری کردید، گذشته است و تغییرات فراوانی

خصوصاً در اقلام گیاهی صورت پذیرفته، لیکن جمع بندی اطلاعات جهانی بازگو کننده این واقعیت است که داروهای قدیمی همچنان می توانند کارآیی لازم در پیشگیری و درمان را داشته باشند و براین اساس است که اولویت توصیه های سازمان جهانی بهداشت بر مبنای استفاده های وسیع تر از اطلاعات داروهای گیاهی سنتی در بهداشت و درمان کشورهای در حال توسعه قرار گرفته است.

حال که تجربیات علمی و عملی جهانی توسعه استفاده از داروهای گیاهی سنتی را بسیار مفید و کاربردی می داند، به این نکته اساسی برخورد می نمایم که مواد اولیه گیاهی به کار رفته در این داروها چیستند، منابع تهیه آنها کدام است و اطلاعات علمی در مورد هر کدام چگونه است.

ظاهراً این اقلام شناخته شده هستند و اطلاعات زیادی در مورد آنها داریم، لیکن نگاهی اجمالی نشان می دهد که اطلاعات بسیار محدودی در زمینه شناخت لازم و کافی هر کدام موجود است و منبعی که شناخت نمونه های گیاهی سنتی را به طور کاملاً علمی و دقیق پیگیری و معرفی نموده باشد، کمتر وجود دارد.

کتاب حاضر که در نتیجه تحقیقات گسترده و صرف تجربه علمی و عملی فراوان آقای دکتر غلامرضا امین، دانشیار گروه فارماکوتکونوزی دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران تالیف گردیده است پاسخگوی سوالات پایه ای و اساسی در مورد متداولترین گیاهان دارویی سنتی ایران است که هر کدام می توانند منشأ تهیه دارویی اختصاصی جهت استفاده های بهداشتی و درمانی باشند. مبنای تحقیقاتی این کتاب را گیاهانی تشکیل داده اند که در حال حاضر و به صورت کاملاً عمومی و وسیع در سطح ایران به فروش میرسند و همچنین افراد بسیاری از کاربردهای بهداشتی و درمانی آنها آگاهی دارند.

امید است که این مجموعه بستر لازم جهت تحقیقات وسیع در زمینه به روز نمودن کاربرد گیاهان دارویی سنتی ایران در بهداشت و درمان را آماده نماید.

دکتر باقر لاریجانی

معاون پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و

خدمات بهداشتی درمانی تهران

نروید بر زمین هرگز گیاهی که ننوشته است، بر برگش دوائی

با نام و یاد خدا

مقدمه

مجموعه ای از نمونه های گیاهی و فرآورده های فرعی حاصل از آنها که بعضاً قسمتی از گیاه مانند ریشه ، برگ ، گل ، بخش هوایی و یا مواد استحصال شده مانند صمغها و شیرابه های نباتی هستند ، از سالیان بسیار دور و بطور کاملاً سنتی جمع آوری و خشک شده و تحت عنوان اقلام گیاهان دارویی سنتی در فروشگاههای عطاری و یا عمده فروشیهای گیاهی ، به منظور استفاده های غذایی ، بهداشتی و درمانی بفروش می رسند .

همپای این نمونه ها که جنبه عمومی تری دارند و در اکثر نقاط بطور تقریباً یکسان عرضه می گردند ، مجموعه نمونه های دیگری نیز که بسته به موقعیت جغرافیائی با یکدیگر تفاوت های آشکاری داشته و اکثراً ناشناخته باقی مانده اند ، بصورت کاملاً اختصاصی توسط بومیان مناطق مختلف ایران جمع آوری و در همان مناطق به مصرف می رسند .

اطلاعات مربوط به استفاده های بهداشتی - درمانی از دو مجموعه فوق الذکر از طریق انتقال سینه به سینه ، استفاده از کتب قدیمی ، تجویز افراد تجربی و یا اظهار نظر عرضه کنندگان آنها ، از سالهای گذشته تاکنون اشاعه یافته و بخش عمده ای از فعالیتهای اقتصادی - اجتماعی و بهداشتی - درمانی ایران را تشکیل داده اند و علیرغم نقاط کور فراوانی که در مورد استفاده از آنها وجود دارد ، اقبال عمومی از آنها بر پایه اعتقادات سنتی ، بطور وضوح دیده می شود .

جدی گیاهان دارویی سنتی انجام پذیرفته است لیکن بدلیل وجود مشکلاتی که تنها در سطح اظهار مطرح گردیده و کمتر به ارائه راه حلهای اجرایی رسیده اند، توجیه علمی اطلاعات بهداشتی - درمانی این میراث با ارزش همچنان ناکافی باقی مانده است.

بدیهی است که سئوالات علمی فراوانی از دیدگاههای مختلف مطرح هستند لیکن موارد زیر را می توان از اهم آنها نام برد.

- هر چند طب سنتی بدلیل تفکر و نگرش خاص خود، اطلاعات بهداشتی و درمانی را در سلامت و امانت کامل حفظ نموده و به نسلهای دیگر انتقال داده است لیکن تشابه مشخصات ظاهری و اثرات درمانی گونه های مختلف گیاهی و وسعت استفاده از آنها، این فکر را پدید می آورد که آیا سودجویی برخی از دست اندرکاران غیر متعهد، امکان جابجایی نمونه ها را پیش نیاورده است ؟

- در کتب قدیمی و با اطلاعات سینه به سینه، اثری از بیان دقیق صفات ظاهری نمونه و یا گیاه مربوط به آن و خصوصاً نام علمی گیاه، مشاهده نمی شود ولذا چگونه می توان با اطمینان، اطلاعات مربوط به یک نمونه را با آنچه اکنون در اختیار داریم مطابقت نمود.

- تشتت آرا منابع موجود در مورد اسامی فارسی و اسامی علمی نمونه های گیاهان دارویی سنتی که قدم اول و بسیار مهم ورود به دنیای ناشناخته این نمونه ها را تشکیل می دهد، اطمینان علمی درباره سایر موارد و خواص بهداشتی - درمانی آنها را کمرنگ نموده است .

- انتقال اطلاعات نادرست از منبعی به منبع دیگر که در اثر عدم تسلط در شناخت علمی نمونه ها و به مرور زمان پیش آمده است، در بی اعتبار کردن اطلاعات موجود در منابع و مأخذ، نقش بسیار مؤثری داشته است .

اکنون در یک بررسی اجمالی از آنچه بیان گردید و یا مواردی که بیان نگردیده اند، مشخص می گردد که گویا نمودن علمی نمونه های گیاهان دارویی سنتی متداول که در حال حاضر در دسترس ما قرار دارند، نقش کلیدی و بنیادی در برداشتن قدم اول برای ارائه راه حل کاربردی در بکارگیری جدی گیاهان دارویی

سنتی ایران را دارا می باشد .

در این رابطه ، طی دوازده سال تحقیق مرحله اول و تحقیقات بعدی نمونه های موجود در بازار گیاهان دارویی سنتی ایران جمع آوری و به روش مطالعات میدانی ، هرباریومی ، خرده نگاری و آزمایشات ارگانولپتیک مورد بررسیهای فراوان قرار گرفته و نتیجه آن به صورت کتاب حاضر که تجدید نظر علمی و ساختاری و اضافات بر نسخه نخست آن می باشد، تهیه و در اختیار علاقه مندان قرار گرفته است .

امید است این مجموعه بتواند نقش کلیدی خود را در ورود به دنیای ناشناخته گیاهان دارویی بخوبی ایفا نماید و از همکاران و محققان گرامی انتظار میرود که همانند قبل با ارسال نظرات ارزشمند خود، نویسنده را در نگارشهای بعدی یاری نمایند.

از آنجائیکه ایجاد موزه ای علمی از نمونه های موجود بعنوان مرکز اسناد رسمی ، ضروری می نمود لذا نمونه های ذکر شده در این کتاب بصورت دو موزه در دانشکده های داروسازی تهران و دانشکده علوم تهران و در جوار هرباریومهای این دو دانشکده بنیان گذاری گردید، تا بعنوان سند علمی مورد استفاده در مطالعات تحقیقی حال و آینده قرار گیرد.

مسلم است که شروع هر کاری را، رهنمائی باید، تا چراغ راه روشن کند و رهرو راه را به آنچه می باید باشد راهنمائی نماید، و بدین سبب حقی بر گردن رهرو راه خواهد بود. هرچند نمی توان حق این رهنمود را بجای آورد اما مکتوب نمودن این حق اظهاری بجا و ضروری خواهد بود برای مداومت و روشن نگاه داشتن چراغ راه ، و من نیز بر خود واجب می دانم که از راهنمائیهای ارزنده استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر احمد قهرمان و نیز استاد گرامی جناب آقای دکتر حسن فرسام و استاد گرامی جناب آقای دکتر موسی ایرانشهر سپاسگزاری فراوان داشته باشم .

از برادر ارجمندم جناب آقای دکتر محمدحسین صالحی سورمقی که پیوسته مرا در تکمیل و چاپ این مجموعه تشویق نموده اند سپاسگزاری ویژه دارم .

از جناب آقای دکتر لاریجانی معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران و نیز جناب آقای دکتر علیرضا پارساپور دبیر محترم مرکز تحقیقات و مطالعات علوم اسلامی و انسانی در طب و اخلاق پزشکی که انتشار این مجموعه را رهبری فرموده اند سپاسگزاری فراوان دارم .

همکاریهای مداوم و بسیار مؤثر آقای محمود بدرخانی در تهیه این کتاب قابل ستایش و قدردانی بسیار است و زحمات فراوان آقای علی اصغر خرمشاهی و سرکار خانم طاهره شامانیان در تدارکات مربوط به برنامه ریزی، تایپ و صفحه بندی مطالب این کتاب، جای سپاسگزاری مخصوص دارد.

لازم می دانم که از مسئولان محترم چاپخانه دانشگاه که زحمت چاپ این کتاب را بر عهده داشته اند تشکر و قدردانی نمایم. و چگونه می توان فراموش کرد زحمات دانشجویان گرامی را که با تهیه نمونه، عکس و برنامه های رایانه ای مرا یاری داده اند.

قدردانی و سپاس فراوان تقدیم به همسرم سرکار خانم طیبه نهاوندی که تهیه و تنظیم مطالب این کتاب بدون همکاری، تشویق و راهنماییهای ایشان امکان پذیر نبود.

دکتر غلامرضا امین

بهار ۱۳۸۴

نکات قابل توجه در مطالعه کتاب

کتاب حاضر که دسترنج دوازده سال تحقیقات وسیع بر روی نمونه‌های مختلف از گیاهان دارویی سنتی می‌باشد، مجموعه‌ای کاربردی است که جهت استفاده‌های آموزشی، پژوهشی و دسترسی سریع پزشکان، داروسازان، محققین، دانشجویان و علاقمندان به گیاهان دارویی ایران، تهیه و تقدیم گردیده است.

نحوه تنظیم کتاب به نوعی است که خواننده بتواند در نگاهی سریع، اطلاعاتی اجمالی در مورد نمونه مورد مطالعه خود بدست آورده آنرا شناسایی نماید و بدین جهت در ارائه مطالب، خلاصه‌نگاری رعایت گردید. ولذا می‌بایستی اطلاعات دیگر مربوط به هریک از نکات کلیدی داده شده را به تفصیل از منابع داده شده و یا از منابع معتبر دیگر جستجو نمود.

گاهی یک نمونه موجود در بازار گیاهان دارویی به چند نام فارسی یا عربی نامیده می‌شود، یا در متون قدیمی به چند نام ذکر گردیده، لیکن بناچار می‌بایستی یک نام بعنوان نام اول انتخاب می‌شد که در این مورد مصطلح‌ترین نام برگزیده شد و نامهای دیگر در شرح نمونه آورده شده است.

در ابتدای معرفی هر نمونه و بلافاصله پس از ذکر نام فارسی، تلفظ آن نام به لاتین داده شده و برای برگردان این نامها از حروف معادل فارسی به لاتین، طبق جدول صفحه بعد استفاده گردیده است.

کلیه تصاویر داده شده از نمونه‌های گیاهی، توسط شخص مؤلف و طی صرف وقت و دقت فراوان صورت گرفته تا خواننده شرح نمونه را بر دیدن همزمان اصل نمونه موجود در بازار گیاهان دارویی مسلط نماید و جهت تصور اندازه‌های طبیعی نمونه‌ها، درجه‌بندی

زیر تصاویر به میلیمتر داده شده است.

نکته مهمی که بایستی مورد توجه قرار گیرد موضوع تفاوتی است که بین نام نمونه گیاه دارویی سنتی با نام گیاه منشأ آن وجود دارد، بعنوان مثال نام سدر برای برگهای درخت کُنار و یا نام تخم شربتی برای دانه های نوعی ریحان که هیچگاه بجای یکدیگر به کار برده نمی شوند.

قابل توجه خاص است که در بسیاری موارد، مصارف درمانی سنتی داده شده به هیچ وجه نمی تواند نسخه ای برای استفاده های درمانی باشد و لازم است جهت بکارگیری آنها حتماً با پزشک یا داروساز خود مشورت نموده و یا از تجربیات واقعی خانوادگی استفاده نمائیم. اسامی ذکر شده در فهرست مطالب فقط نامهای اول نمونه های دارویی است و برای دستیابی به نامهای دیگری فارسی، لاتین و انگلیسی، می بایستی از فهرست های انتهایی کتاب استفاده گردد.

در انتهای کتاب فهرست نامهای فارسی و محلی و برگردان این نامها به لاتین و نیز فهرست نامهای علمی و نامهای عمومی آورده شده است.

جدول معادل سازی حروف فارسی به لاتین

A	ع	hh	ح	a	آ
gh	غ	kh	خ	e	ا
f	ف	d	د	o	اُ
q	ق	dh	ذ	â	آ
k	ک	r	ر	u	او
g	گ	z	ز	i	ای
l	ل	zh	ژ	b	ب
m	م	s	س	p	پ
n	ن	sh	ش	t	ت
v	و	c	ص	th	ث
h	ه	sa	ض	J	ج
y	ی	ta	ط	ch	چ
		za	ظ		

کلیات

انسان که حیات او همچون موجودات دیگر به پدیده های محیط اطراف او بستگی دارد، از دیرباز دریافت که جهت حفظ بهداشت و درمان بیماریها و عوارض ناشی از آنها که سلامتی او را به مخاطره می اندازند، می تواند از گیاهان و فرآورده های دارویی آنها استفاده نماید و این نیاز او را وادار ساخت که شناسایی و چگونگی استفاده از آنها را فرا گیرد، تا بتواند گیاهانی را که برایش مفید یا مضر بوده اند از یکدیگر تفکیک کند.

با پیشرفت علوم دریچه های تازه ای از کاربرد گیاهان باز گردید و با تحقیقات وسیع و همه جانبه اسرار تازه ای از جهان شگفت انگیز گیاهان کشف شد. گسترش جوامع انسانی و ارتباط بین اقوام مختلف و ملیتهای گوناگون باعث انتقال سریع دانسته ها شد و نیاز به تهیه مواد گیاهی در مقادیر زیاد سبب شد تا بازار تجارت گیاهان مفید و اقتصادی رونق خاصی پیدا کند و در ادامه این روند بود که مبادلات بین المللی در این زمینه پی ریزی گردید.

همه روزه بسیاری از مواد گیاهی شناخته شده در دنیا جابجا می شوند و این امکان که بتوان اسامی و یا ارزش کلیه این اقلام را تعیین نمود لااقل در حال حاضر وجود ندارد و آمار جمع آوری شده تاکنون نشان می دهد که بیش از ۴۵۰ نوع ماده گیاهی در بازارهای جهانی وجود دارند.

گیاهان دارویی به صورت کاملاً خام از نقطه ای به نقطه دیگر دنیا انتقال می یابند و در برخی از کشورها به محصولات بینابینی و یا نهایی تبدیل شده و مجدداً صادر

می شوند و در گردش این محصولات در بازار جهانی به این نکته جالب توجه می رسیم که اغلب کشورهای صادر کننده، خریدار محصولات بینابینی یا نهایی هستند که خود صادر کننده ماده خام دارویی آن بوده اند.

جریانات اقتصادی فوق الذکر از دیرباز و خصوصاً در دهه های اخیر کشور ما را نیز دربر گرفته و افرادی که به این کار اشتغال داشته اند، حرفه ای بنام عطاری و یا عمده فروشی به صورت سنتی و یا کمی جدیدتر و بصورت فروشگاههای گیاهان دارویی و یا عمده فروشها باب نموده اند.

عطاریها بصورت فروشگاههایی هستند که مواد گیاهی دارویی را که مصارف سنتی دارند عرضه می نمایند و علاوه بر آنها فروشگاههای دیگر نیز موجودند که علاوه بر فروش اجناس دیگر، برخی از مواد گیاهی را که اغلب بسته بندی نیز شده اند به فروش می رسانند.

همپای عطاریها، دفاتری نیز وجود دارند که عمدتاً در تهران و شهرهای بزرگ استقرار داشته و کار توزیع کالای عطاری در سطح وسیع و بصورت عمده فروشی را بعهده داشته و همچنین این مواد را به خارج از ایران نیز صادر می نمایند.

آنچه که در حال حاضر توسط عطاریها و یا دفاتر عرضه می گردند عبارت از قسمتهای مختلف گیاه و یا فرآورده های فرعی حاصل از آنها می باشند که بعنوان گیاهان دارویی مصارف سنتی فراوان در ایران دارند. اکثر این گیاهان بومی ایران بوده و تعدادی نیز از کشورهای مجاور و یا دور، به ایران وارد می شوند و تمامی آنها با نامهای فارسی و یا عربی بین فروشندگان و مردم رایج می باشند.

با گذشت زمان بسیاری از گیاهان دارویی سنتی بتدریج از بازار دارویی ایران حذف گردیده و نمونه های دیگری جایگزین آنها شده اند و بدین جهت یافتن برخی از گیاهان که در کتب قدیمی به آنها اشاره گردیده است در اکثر اوقات امکان پذیر نیست.

نظمی که در حال حاضر در کار خرید و فروش گیاهان و فرآورده های آنها در شهرها و مراکز مختلف ایران مشاهده می گردد، دارای سابقه ای بسیار قدیمی است و شاید نتوان برای این سؤال که دقیقاً از چه زمانی شروع شده است پاسخ درستی

را دریافت نمود. در بازارهای کنونی به فروشگاههای کوچک و بزرگی برمی خوریم که با نامهای: عطاری، فروشگاه گیاهی، عطاریجات، فروشگاه گیاهان دارویی و شفابخش و از این قبیل اسامی به کار خرید و فروش گیاهان اشتغال دارند. این فروشگاهها مواد گیاهی مورد نیاز خود را یا از طریق مراکز فروش بزرگتر و یا خود مستقیماً توسط افرادی که به آنها «پيله ور» گفته می شود تهیه می نمایند و برخی از مواد را که در ایران وجود ندارد از تجار وارد کننده میخرند. پيله وران افرادی هستند اغلب کشاورز و یا دامدار و یا از ابله های کوچ رو که در روزهای معینی از سال به مناطق مختلف که دارای انواع گیاهان دارویی است رفته، آنها را جمع آوری می نمایند و بطریقه کاملاً سنتی و با استفاده از پشت بامها و زمینهای مسطح اطراف روستاها و در مقابل نور آفتاب و یا در سایه آفتاب خشک می کنند. بدین ترتیب اغلب گیاهان ضمن جمع آوری دارای آلودگیهایی از گیاهان دیگر و خصوصاً علف هرزهای مزارع و باغات شده و در ضمن خشک شدن نیز به مواد دیگر غیر گیاهی نیز نیز آلوده می شوند و لذا محصولات نامرغوبی تهیه و روانه بازار می گردند. گاهی در مراحل دیگری که بین تهیه محصول و بازار فروش قرار دارد، ممکن است برخی از گیاهان و یا فرآورده های آنها توسط افرادی که بطور قراردادی برای دفاتر کار می کنند، تمیز شده و یا اصطلاحاً سورت شوند و لذا محصولات مرغوب تری تهیه می گردند که از قیمتهای بالاتری برخوردارند. در اغلب اوقات ممکن است پيله وران خود ارائه کنندگان نهایی به بازار دارویی نباشند و این کار توسط افراد دیگری که به نامهای واسطه و یا دلال معروف هستند انجام گیرد. اغلب محصولات خشک شده در کیسه هایی از جنس گونی و یا پارچه متقال ارائه می گردند و صمغ ها و یا شیرابه ها در ظرفی بنام "پیت" یا قوطیهای حلبی ساخته شده از آهن سفید نگهداری و ارائه می شوند. در برخی از کارگاههای مستقر در تهران یا شهرستانها افرادی نیز به کار سورت کردن (تمیز و جور کردن) اقلام گیاهی اشتغال دارند و بطور سنتی و دستی و یا با استفاده از ماشین آلات بسیار ساده آنها را درجه بندی می نماید و این کار از استاندارد خاصی پیروی نمی کند و در حقیقت تا بحال بطور سنتی و دلخواه صورت گرفته است. علاوه بر این، مکانهایی

نیز دیده می شوند که با استفاده از آسیابهای سنگی و دستی و یا دستگاههای بسیار ساده و اولیه به کار تهیه روغنهای گیاهی اشتغال دارند.

از سال ۱۳۴۸ شرکتی مبادرت به بسته بندی و فروش محصولات گیاهی نمودند و از سالهای ۱۳۵۴ به بعد توسط یک سازمان دولتی و در سالهای بعد از ۱۳۵۷ به توسط چندین شرکت خصوصی ادامه یافته است. در حرکتی دیگر برخی از شرکتهای جدید به کار تهیه عرقیات و اسانسهای گیاهی مشغولند.

در سالهای اخیر در شرکتهای بزرگ داروسازی گیاهی که احداث گردیدند و یا در شرکتهای داروسازی قدیمی، تولید داروهای گیاهی در بسته بندیها و اشکال نوین دارویی تولید و عرضه گردیده و در حال حاضر ۱۰۸ دارو پروانه رسمی تولید را کسب نموده اند.

علاوه بر این فعالیتهای خرید و فروش محصولات گیاهی در داخل کشور، شرکتهای بازرگانی و یا اتحادیه هایی نیز وجود دارند که از گذشته ای بسیار دور به کار صادرات و واردات گیاهان و فرآورده های آنها اشتغال دارند و در حال حاضر محصولات گیاهی را بیشتر به کشورهای اروپایی و مرکز هامبورگ در آلمان غربی صادر می نمایند و از کشورها دیگر بخصوص هند و پاکستان مواد گیاهی مورد نیاز داخل را وارد می نمایند که البته این واردات از سال ۱۳۵۷ به بعد کاهش فراوان داشته است.

بمنظور بررسی تقاضا، صدور مجوزهای قانونی و نظارت بر داروها، اداره داروهای گیاهی از سال ۱۳۵۹ در اداره کل نظارت بر مواد غذایی، دارویی و آرایشی بهداشتی - وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی تأسیس گردیده است و همپای آن در اداره کل آزمایشگاههای کنترل غذا و دارو - وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، بخش کنترل داروهای گیاهی در جریان است. دانشکده داروسازی تهران نیز در هر دو بخش بطور فعال حضور دارد.

در نگرشی بر گذشته و آثار باقیمانده از آن، به کتب و نوشته هایی برمیخوریم که با تغییراتی نه چندان فاحش حکایت از تهیه و فروش محصولات گیاهی دارند. در

احوال فرقه باطنیه و زندگی حسن صباح آمده است: «... در دامنه کوه الموت آبادیهایی بود و زارعین در آن بسر میبردند و زنها و اطفال روستایی هنگامی که فرصت داشتند در دامنه های اطراف گیاههای طبی را جستجو می کردند و بعضی از آنها گیاههای اصلی را در باغچه ها و کشتزارهای خود می کاشتند. روستائیان گیاهها و گلها و ریشه های گیاهی را که خاصیت طبی داشت به محمود سجستانی که یکی از مباشران حسن صباح بود می فروختند و او هم آنها را به شهرهای دور و نزدیک صادر می کرد».

استاد طب و داروسازی شیخ الرئیس ابوعلی سینا در کتاب دوم قانون که در سنوات آخر قرن سوم و اوائل قرن چهارم هجری نگارش نموده است به طریقه چیدن و نگهداری گیاهان دارویی اشارات مفصلی داشته و در مقدمه ذکر نام و توصیف ادویه مفرده می نویسد:

«میگویم: در نظر دارم که در این بخش نام داروها را به ترتیب حروف ابجد بیاورم تا جوینده صنعت طب بتواند به آسانی هریک از داروهای مورد نظر و تأثیر دارو را بر هر اندام در لوح مخصوص بیابد».

و سپس گیاهان را با ذکر نام فارسی و عربی و یونانی می نویسد و شرح کوتاهی در مورد هریک می آورد. بطور مثال می نویسد:

«افسنطین گیاهی است که برگ آن شبیه برگ مرزه و دارای تلخی و گیرندگی و سوزش است. حنین گوید: افسنطین چندین گونه است، خراسانی، شرقی، سوسی، طرسوسی و نوعی را از کوه لنکام می آورند. دانشمندان دیگر که قدیمی تر از حنین هستند گفته اند افسنطین پنج گونه است سوسی، طرسوسی، نبطی، خراسانی، رومی ...

«سنبل دو گونه است. یکی سنبل الطیب است که آنرا سنبل العصافیر هم گویند و دومی ناردین است که عبارت از سنبل رومی است. دیسقوریدوس گوید:

سنبل دو نوع است یکی را سنبل هندی و دیگری را سنبل سوری گویند و این نوع اخیر را که نسبت به سوریه داده اند از سرزمین سوریه نیست بلکه از کوهسارانی می چینند که هم مرز سوریه است و بعضی از آنها از نزدیکیهای

هندوستان می آورند.

و آن نوع اول که سنبل هندی مشهور است نیز انواع دارد. ممکن است سنبل الطیب را آب بزنند و بفروشند. آبدیده اش معلوم است که به سفیدی تبدیل خواهد شد و از پژمردگی آن میتوان دریافت که آب زده اند یا نه و باید در وقت خریدن تأکید کرد که خاک با آن نفروشد...

«عود تکه هایی از چوب و برگهای درختی است که از چین و عربستان آورند...»
«راوند (ریوند چینی) که به عقیده بعضی ریوند بیخ بهمن است ره آورد چین است و به مملکت ما می آید...»

و بدین ترتیب از توضیحات شیخ بزرگ می توان دریافت که در آن زمان خرید و فروش گیاهان دارویی متداول بوده و از کشورهای نظیر چین، هند، عربستان و سوریه مواد گیاهی تهیه و به ایران وارد و یا بالعکس از ایران به کشورهای دیگر فرستاده می شده است.

در کاوشی دیگر برای یافتن اسنادی قدیمی تر به کتاب الایینه عن حقایق الادویه نوشته موفق الدین ابومنصور علی الهروی که در سالهای ۳۵۰ تا ۳۶۶ هجری تألیف گردیده می رسیم که از ۵۸۴ کلمه و ماده گیاهی، معدنی و حیوانی که در مداوا بکار می رفته است بحث کرده و خواص طبی هر یک را بیان نموده. هروی در این کتاب گاهی به مبدأ و مأخذ گیاهان اشاره می ناید، به عنوان مثال می نویسد:

«ریوند چینی باشد و خراسانی و اما خراسانی را ریوند اسبان گویند و بجز اسبان وی را ریوند گرگانی می گویند و بیطاران مر آنرا استعمال کنند اندر داروی اسبان»
و همچنان می توان از نوشته جات هروی نتیجه گرفت که تجارت گیاهان دارویی در آن عصر و زمان نیز رواج داشته است. در جستجویی بیشتر به قرن اول میلادی و نوشته های دیو سکورید و یا به قول ابن سینا دیسقوریدوس یونانی و پنج مقاله او در کتاب مواد طبی که در مورد مواد گیاهی و سموم و مواد معدنی و کاربرد آنهاست می رسیم که ۷۴۸ مورد از این مواد را ضمن شرح خواص و مبدأ هر کدام ذکر نموده و بسیاری از آنها را مربوط به سرزمین ایران نام می برد که نشان دهنده داد و ستد ایرانیان آن عصر در زمینه گیاهان دارویی و مواد گیاهی حاصل از

آنهاست .

پروفسور آرتور کریسنسن نویسنده تاریخ ایران در زمان ساسانیان می نویسد که با ایجاد دانشگاه جندیشاپور در خوزستان و گرد آمدن پزشکان یونانی ، هندی و ایرانی در آن و مراجعه علاقه مندان به علم طب به بیمارستان این دانشگاه ورود و صدور گیاهان دارویی از تمام نقاط دنیا به ایران و بالعکس وسعتی بسیار زیاد یافت و موادی مانند پسته ، زعفران ، ترنجبین ، کتیرا ، نیل ، برنج ، شکر ، زیره ، خرما ، کرچک و مواد معطر همچین زاج ، کافور ، صبر زرد به انضمام پارچه های رزی و قالی و زمرد و لاجورد و الماس و کهربا و نیز مواد مخدره به چین میرفته است و مصرف موادی مانند نی شکر ، زنجبیل ، زعفران ، (از ناحیه قم و بوان) گلاب ، شاهسپر ، بنفشه ، نیلوفر ، باقلای مصری ، نرگس ، گل سرخ و مواد خوشبو کننده و معطر در بین مردم بخصوص درباریان ساسانی رواج زیادی داشته است .

دکتر ابوالقاسم سلطانی در مقاله ای تحت عنوان فعالیتهای محیطی در ایران می نویسد:

«با تشکیل دولت هخامنشیان توسعه گیاهان غذایی و دارویی رونق بیشتری می یابد. داریوش در نامه ای خطاب به حاکم گداتس می نویسد که فرمان می دهم که در آسیای صغیر و روسیه گیاهان و درختان شرقی کاشته شوند. حلیت یا گم حاصل از گیاه انقوزه در زمان هخامنشیان از ایران به هند و یونان رفته و بطوریکه استرابو می گوید به قیمت نقره فروخته می شده است و همچنین درختان مو ، پسته ، فندق ، کنجد به یونان و مصر برده می شده است و بالاخره با درنجبویه ، بنگ و برخی دیگر از مواد گیاهی دارویی ، به جهان عرب معرفی شده اند. تعداد گیاهانی که تا پایان دوره هخامنشیان شناخته شده اند در حدود شصت گیاه بوده که برخی از آنها عبارتند از: رازیانه ، کوکنار ، لاله ، غار ، سیاه دانه ، زیتون ، خردل سیاه ، آس بویه ، هوم ، واترنگ ، مورت ، کرفس ، شاهسپر ، اسپست (یونجه) بنفشه و اترج».

گرهارد فنتزمر در کتاب پنجهزار سال پزشکی می نویسد:

www.medplant.ir

«کاوشهای حفاری نشان می دهد که بدون هیچ تردیدی در ۲۰۰۰ سال قبل از

میلاد مسیح پزشکانی در زسرمنهای پست کنار رودخانه های بین النهرین میزیسته اند و خشتها و سفالهای بیشماری که در نتیجه حفاریهای نیمه دوم قرن هیجدهم در این منطقه بعمل آمده است نشان می دهد که بر روی برخی از آنها نقوشی به خطوط میخی وجود دارد. در سال ۱۹۵۳ پروفیسور ساموئل نوآه کرامر از دانشگاه پنسلوانیا به اتفاق همکارش موفق به کشف رمز این خشت ها گردید و از آنچه بدست آمد معلوم گردید که سه هزار سال قبل از میلاد مسیح مطالب پزشکی بر روی این خشتها به صورت یک کتاب کوچک نقش بسته است. مهمترین قسمت این دست نوشته ها عبارتست از مجموعه ای از نسخه ها و دستورهای همراه با صورت داروها و مواد شیمیایی که در آن روزگاران مورد استفاده قرار می گرفته اند. بطور کلی اطبای بین النهرین صدها گیاه را می شناخته اند که هنوز هم بعضی از آنها مانند خشخاش، مهر گیاه، بذر البنگ، تخم کتان، ریشه شیرین بیان، مرمکی، آویشن (صعتر) کلوس، هندوانه ابوجهل، حنظل، آنقوزه، شاهدانه هندی، بلادون مورد استعمال دارند.

با توجه به مطالب گفته شده می توان با اطمینان بیان نمود که شناخت گیاهان دارویی و کاربرد آنها و انتقال آنها به کشورهای دیگر از جمله کارهای بسیار بسیار قدیمی و به قدمت چندین هزار سال قبل از میلاد است و ایرانیان به دلیل بهره مندی از شرایط خاص جغرافیائی، همواره همانند پلی عامل ارتباط دانشها و فرهنگهای ملل مختلف خصوصاً چین، هند، مصر و اروپا بوده اند و دانسته های مربوط به گیاهان دارویی و انتقال آنها به ملل دیگر به همراه تجارت گیاهان دارویی از جمله آنهاست.

بررسی مقالات و کتب نگارش شده در زمینه گیاهان دارویی سنتی که بیشتر جنبه پزشکی داشته و هریک بنحوی موارد استفاده دارویی، غذایی و گاهی صنعتی را تحت عنوانهای مفردات، ادویه مفرده، مفردات طبی، عقاقیر، حشاش، صیدنه، گیاهان دارویی و گیاهان طبی تحریر نموده اند، نشان می دهد که تحقیقات در این زمینه بطور گسترده صورت پذیرفته و محققین بسیاری سعی نموده اند تا در بهترین شکل ممکن اطلاعات مربوط به گیاهان دارویی و نحوه استفاده از آنها را

جمع آوری و یا تکمیل کنند که به طور مثال می توان به موارد زیر اشاره نمود.
در بین قدیمی ترین رفرانسها می توان از فقره های مختلف وندیداد کتاب معروف زرتشتیان نام برد که تعداد قابل توجهی از گیاهان را به نامهای فارسی و پهلوی ذکر نموده و شرحی در مورد خواص آنها دارد. در فقره هشتم باب بیستم وندیداد چنین آمده است :

«از زیاد شدن گیاههای دارویی ما بر دیو پیروز می شویم و زیاد شدن دیو را جلو می گیریم و قوت این گیاهان برای امثال ما ای اهورامزدا زورآور است.»
در همان منبع آمده است که ایرانیان باستان به گیاهانی که خواص ضد عفونی کنندگی قوی داشتند توجه نموده اند که از آن جمله سداب ، اسفند ، اورواسنا (صندل) ، هرکئون (کندر یا کافور) ، هو کرتی (عود یا داربو) اشترک ، مورد ، میخک ، آویشن می باشند که بعنوان بوژدائر گری یا پلشت بری یا گندزدائی به مصرف می رسیده اند.

سید اسماعیل جرجانی در کتاب ذخیره خوارزمشاهی ، نتایج حاصل از فعالیتهای دانشگاه جندی شاپور در زمینه گیاهان دارویی و همچنین دانسته های خود را به صورت گروه بندی بیماریها و درمان آنها با گیاهان ذکر کرده و از بسیاری از گیاهان با نامهای فارسی و عربی نام برده است .

ابوریحان بیرونی در دو جلد کتاب با عنوان صیدنه ، اسامی گیاهان دارویی را با شرح هر کدام و مصارف آنها با بیانی بسیار علمی به نگارش در آورده است .
ذکریای رازی در چندین جلد از ۲۷ جلد کتاب الحای و تعدادی مقالات دیگر از بسیاری از گیاهانی که تا آن زمان به مصرف می رسیده اند نام برده و خواص هریک را اشاره می نماید و بشرح مختصری درباره صفات ظاهری هریک اکتفا نموده ، بیشتر جنبه استفاده دارویی و طبیی گیاهان را مورد توجه قرار می دهد .

هروی در کتاب الابنیه عن حقایق الادویه که یکی از قدیمی ترین کتب نوشته شده فارسی در گیاهان طبیی است شرح مفصلی درباره مواد گیاهی را به نگارش در آورده است .

کرده و شرحی در مورد هریک می دهد که توصیف مشخصات ظاهری گیاه و خواص درمانی آنها بسیار کامل و با دقت ارائه گردیده است .

مؤمن حسینی حکیم دربار قاجار در کتاب تحفه حکیم مؤمن مجموعه ای از گیاهان را که در آن زمان بکار برده می شده ، ذکر می نماید و تکرار گفته های متون قبلی را می توان به وضوح در ایران کتاب مشاهده نمود .

دکتر پارسا در کتاب دارونامه و در چهار مقاله تحت عنوان گیاهان دارویی ایران فهرستی از مواد گیاهی را همراه با شرح هر کدام ارائه داده است .

هوپر در دو مقاله تحت عنوان گیاهان مفید و دارویی ایران و عراق و نیز شلیمر در کتاب خود تحت عنوان ترمینولوژی لغات مصطلح در داروسازی و طب ، میکی و هوندا در کتاب گیاهان دارویی و فروشندگان گیاهی در خاورمیانه ، دکتر احمدیه در کتاب راز درمان به ذکر اسامی و شرح خواص گیاهان دارویی پرداخته اند .

استاد دکتر علی زرگری در پنج جلد کتاب گیاهان دارویی ، دکتر یعقوب آئینه چلی در کتاب مفردات پزشکی جدید و گیاهان دارویی ایران ، دکتر معطر ، دکتر صمصام شریعت و دکتر افشاری پور در کتاب درمان با گیاه و تعداد دیگری از محققین ایرانی و خارجی اسامی تعدادی از نمونه های دارویی ایران را به نگارش در آورده اند . در این کتب و مقالات می توان انواع گیاهان دارویی ایران را با نام فارسی و نام علمی پیدا نمود که در مورد مشخصات ظاهری و خواص دارویی آنها شرح مختصر و یا کامل داده شده است . قابل ذکر است که در مجموعه های معاصر ، کتاب گیاهان دارویی نوشته استاد دکتر علی زرگری از غنای بیشتری برخوردار بوده و گیاهان را با شرح مناسب بیان نموده است .

تطبیق نامهای کهن گیاهان دارویی جدیدترین کتابی است که به همت استاد دکتر احمد قهرمان و آقای احمد رضا اخوت به نگارش در آمده است و کار نگارش کتاب فرهنگ واژه های گیاهی توسط آقای دکتر ابوالقاسم سلطانی در دست انجام است . با بررسی آثاری که به آنها اشاره گردیده به این نتیجه می رسیم که اولاً پژوهش در مورد گیاهان دارویی ایران قدمتی به چندین هزار سال قبل از میلاد مسیح دارد که این خود اهمیت موضوع را روشن می سازد و ثانیاً می توان این منابع را به دو دسته

بصورت :

الف : منابعی که تنها به ذکر نامهای فارسی ، پهلوی و عربی و یا محلی گیاهان و گاهی به منشأ و یا محل رویش اصلی آنها اشاره می نمایند که این مآخذ به قرنهای قبل از میلاد و قرنهای تا هفدهم و هیجدهم بعد از میلاد تعلق دارند .

ب : منابعی که بعد از قرن هیجدهم به نگارش در آمده اند که در آنها علاوه بر اسامی فارسی و عربی گیاهان ، نام علمی هر کدام نیز مشاهده می گردد و شرح مختصر یا کاملی از خصوصیات ظاهری و گیاهشناسی آنها داده شده است .

منابع مورد اول اکثراً با تغییراتی نه چندان زیاد همگی با لغاتی نسبتاً مشکل و جملاتی کاملاً اختصاصی برای آن زمانها ، توضیحاتی درباره گیاهان می دهند که بجز مواردی که در حال حاضر نیز مورد شناخت و قبول هستند ، مطابقت دادن اکثریت آنها به دلیل عدم ذکر نام علمی و مشخصات ظاهری و دقیق و کافی گیاهان ، امری بسیار مشکل بوده و تحقیقات گروهی و همه جانبه را طلب می کند . گروه دوم منابع ، بدلیل آنکه از اسامی علمی جهت معرفی گیاهان استفاده نموده اند از اهمیت خاصی برخوردار و قابل درک بیشتری هستند .

از قرن هفدهم به بعد که امر تحقیق درباره گیاهان با ابداع نام علمی گیاه توسط «کارل لینه» شکل کاملاً علمی و ثابتی را بخود می گیرد ، راهی نو برای معرفی و شناساندن گیاه بجز نامهای محلی رایج بین ملل مختلف که اغلب اشکالات فراوانی را به دنبال داشته اند مطرح می گردد و در حقیقت سبک نگارش از یکنواختی علمی برخوردار می شود و این هماهنگی باعث می گردد تا گیاهانی که تا آن زمان به دلیل داشتن اسامی نامأوس ، بلااستفاده مانده بودند در جریان مطالعات علمی جهانی پدیدار گردند .

با وجود تحولی که از قرن هیجدهم به بعد در زمینه معرفی گیاهان صورت گرفته است ، هنوز در نوشته های قدیمی و جدید ایران نمونه های بسیاری را می توان یافت که اختلاف بین اسامی ذکر شده با نمونه اصلی گیاه بسیار فاحش است و در بسیاری از موارد این اختلافات بدون دقت کافی از مأخذی به مأخذ دیگر انتقال یافته است .

از جمله موارد قابل توجه اختلافاتی است که در مورد اسامی گیاهان دارویی که به هیچ وجه در ایران رویش ندارند، وجود دارد. گاهی برخی از این مواد گیاهی به ایران وارد می شوند که در آن صورت اسامی خاص داشته و در کتب بسیار قدیمی و یا جدید با همان نام عیناً ذکر می شوند مانند دارچین، زنجبیل، کافور.

از دیگر نکات مهم، اسامی برخی از نمونه های دارویی در کتب قدیمی است که در حال حاضر در بازارهای دارویی ایران وجود ندارد و یا به کلی فراموش شده هستند.

ترجمه آثار نوشته شده در کشورهای دیگر و معادل قرار دادن نامهای نامناسب فارسی برای گیاهانی که در آن کتب نوشته شده اند و برخی نیز در ایران رویش ندارند، از مواردی است که به تکرار در نوشته ها، بخصوص در سالهای اخیر دیده می شود.

مجموعاً می توان گفت که تعداد کمی از نوشته ها و آثار تحقیق شده بر روی گیاهان دارویی ایران هستند که دقیقاً با در دست داشتن اصل نمونه های گیاهان سنتی به تحقیق در مورد آنها پرداخته باشند و غالباً بطور کلی گیاهان دارویی را به رشته تحریر در آورده اند.

در بین آثار یاد شده سه مجموعه از اعتبار بیشتری برخوردارند که در اغلب نوشته ها نامبرده می شوند و در حقیقت مبنای اصلی برای اغلب قریب به اتفاق کتب گیاهان دارویی حاضر محسوب می گردند. لازم به ذکر است که این سه مجموعه نیز خود تحت تأثیر عمیق کتاب دیو سکورید قرار گرفته اند.

اولین اثر کتاب «الاینه عن حقایق الادویه» نوشته موفق الدین ابومنصور علی الهروی است که در سنوات ۳۶۶ - ۳۵۰ هجری (قرن نهم میلادی) تألیف گردیده و یکی از قدیمی ترین کتاب در مفردات طب است. نسخه اصلی این کتاب به خط علی بن احمد طوسی اسدی و خط کوفی یا نسخ شبیه به کوفی است و قدیمی ترین کتاب خطی فارسی است که تاکنون وجود دارد و در کتابخانه وین به شماره F. 340 A. نگهداری می گردد (۵). هروی در این کتاب که اختصاص کامل به مواد گیاهی دارد، مواد گیاهی را با شرح مختصری از مشخصات ظاهری و سپس خواص

دارویی و درمانی آنها ذکر نموده است و خود ذکر می کند که :
 «من خواستم که کتابی بنا کنم و هرچه شناسند اندر آن یاد کنم از آن چیزها که استعمال کنند».

کتاب الایینه توسط زلیگمان مستشرق آلمانی مطابق با نسخه اسدی در سال ۱۸۹۵ در وین به چاپ رسیده است و نیز دو تحقیق درباره این کتاب توسط این محقق شرق شناس در قرن نوزدهم میلادی منتشر گردیده . کتاب از ۵۸۴ کلمه و ماده از موادی که در مداوا بکار می رفته اند بحث کرده و خواص طبی هریک را بیان نموده است . البته کتب قدیمی تر از این اثر نیز مانند الحاوی رازی وجود دارند که هر وی از آنها نامبرده است ، لیکن چون این کتاب اولین نسخه خطی تاریخ دار به زبان فارسی است ، بدین جهت قدیمی تر از سایر مأخذ معرفی می گردد .

دومین اثر کتاب فرهنگ اصطلاحات دارویی و پزشکی به زبان فرانسه با اسامی لاتین و فارسی است که در سال ۱۸۷۴ میلادی توسط دکتر یوهان . ال . شلمیر طبیب هلندی و مدرس طب در مدرسه دارالفنون تهران ، نوشته شده و در سال ۱۳۴۹ شمسی توسط دانشگاه تهران تحت شماره ۳۳۰ تجدید چاپ شده است . در این کتاب علاوه بر دیگر مطالب پزشکی ، نام بسیاری از گیاهان دارویی آورده شده و برای اولین بار در تاریخ نوشته های مربوط به گیاهان دارویی ایران ، در مقابل نامهای محلی ، فارسی یا عربی گیاهان ، اسامی علمی آنها ذکر گردیده است .

شلمیر در مقدمه کتاب توضیح می دهد که در بخش گیاهشناسی از نوشته های دکتر بوهرس که محتوی مطالبی از فلکور ایران است استفاده نموده و همچنین از کمکهای دکتر هوسکنخت جهت نامگذاری گیاهان بهره مند شده است . مطالب این کتاب در بسیاری از نوشته ها استفاده شده و گاهی عیناً نقل گردیده است .

سومین منبع دو مقاله از دکتر دیوید هوپر محقق موزه تاریخ طب و لکام لندن به زبان انگلیسی و با ذکر اسامی فارسی و عربی است که یکی تحت عنوان «برخی از داروهای ایرانی» به سال ۱۹۳۱ میلادی در بولتن شماره ۶ باغ گیاهشناسی کیودر لندن به چاپ رسیده و دیگری با عنوان «گیاهان مفید و داروهای ایران و عراق» است که به سال ۱۹۳۷ در نشریه شماره ۳۸۷ جلد نهم شماره ۳ فیلدمیوزیوم

شیکاگو منتشر گردیده است. هوپر در مقدمه این مقالات توضیح داده است که در سه نوبت در فاصله سالهای ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۴ نمونه گیاهان دارویی از بازارهای تهران و همدان به توسط دکتر کووآن و دکتر دارلینگتون و خود ایشان جمع آوری شده و با همکاری کارشناسان هرباریوم کیو نامگذاری شده است.

در این دو اثر تعداد زیادی از گیاهان دارویی سنتی با نام علمی ذکر گردیده و برای هر کدام، نامهای فارسی، هندی و انگلیسی و عربی همراه با شرح کوتاهی از مشخصات ظاهری نمونه یا گیاه منشأ و موارد مصرف دارویی و درمانی داده شده است. این دو مقاله از اعتبار علمی قابل توجهی برخوردارند، خصوصاً آنکه بسیاری از نمونه‌ها در باغ کیو کاشته می‌شوند و شش سال بعد در مقاله دوم بسیاری از اسامی که با تردید در مقاله اول ذکر گردیده بوده‌اند تصحیح می‌گردند. اکنون در بررسی مجموعه منابعی که فوقاً به اهم آنها اشاره گردید، این حقیقت آشکار می‌گردد که بدون شک تغییرات عمده‌ای در نمونه‌های گیاهان دارویی سنتی ایران رخ داده است و اطلاعات موجود همچنان جهت شناخت و معرفی علمی نمونه‌ها ناکافی است و بدین جهت باب تحقیق در این زمینه همچنان پرجاذبه و باز، باقی مانده است.

مؤلف

نحوه معرفی متداولترین گیاهان دارویی سنتی ایران

به منظور معرفی هر نمونه ابتدا متداولترین نام فارسی و بلافاصله روبروی آن تلفظ آن نام به زبان لاتین و سپس نام انگلیسی نمونه، در زیر آنها ذکر گردیده است. نامهای دیگر فارسی برای هر نمونه که در بازار گیاهان دارویی معروف بوده و یا توسط افراد گفته می شوند و یا در منابع قدیمی ایران ذکر گردیده اند، بلافاصله قبل از شروع شرح هر نمونه داده شده است.

در شرحی کوتاه، مشخصات ظاهری نمونه بازار گیاهان دارویی همراه با نام علمی و تیره گیاه منشأ آن بیان شده است.

مشخصات گیاهشناسی گیاه مربوط به هر نمونه همراه با ذکر بومی بودن یا بومی نبودن آن در ایران و بحثی در مورد اصلی بودن یا نبودن نمونه یا نمونه های مشابه و تقلبات آن داده شده است.

در پایان مطالب مربوط به هر نمونه شرح کوتاهی از موارد مصرف سنتی آن قید گردیده و لازم به ذکر است که اطلاعات داده شده در این قسمت تنها از طریق جمع آوری دانسته های سنتی افراد مختلف و یا نکات نوشته شده در برخی منابع معتبر می باشد.

در تصویری از نمونه گیاه دارویی سنتی، سعی گردیده تا نکات مورد نیاز برای شناسائی نمایش داده شود و جهت درک اندازه ها، در هنگام تهیه تصاویر یک خطکش میلی متری در قسمت پائین هر نمونه قرار داده شده و بطور همزمان تصویربرداری گردیده اند تا اندازه های طبیعی هر نمونه گویا گردد.

آقحوان âqhovân

Feverfew Root

آقحوان ریشه‌های سفیدرنگ، نازک و بدون بوئی است که در اثر مالش دادن بوی قوی و زننده ایجاد می‌کند و مزه آن کاملاً تلخ است. این ریشه‌ها از گیاه بابونه گاوی با نام علمی:

Tanacetum parthenium (L.) Schultz – Bip.

از تیره کاسنی (Compositae) حاصل می‌گردد. بابونه گاوی گیاهی پایا و رطوبت‌پسند است که در دره‌های البرز یافت می‌شود. این گیاه چند ساله کاپیتولهای نسبتاً بزرگ با گل‌های حاشیه‌ای سفید، گل‌های وسطی زردرنگ، بوئی تند و مزه‌ای تلخ دارد و برگ‌های آن دارای انشعابات زیادی است. آقحوان بعنوان رفع اختلالات هضمی و تقویت دستگاه گوارش مصرف سنتی دارد و همچنین گل‌های گیاه به عنوان ضد عفونی و دور کننده حشرات استفاده سنتی می‌گردد.

آقونیطون âqunitun

Aconite

آقونیطون ریشه‌های غده‌ای، مخروطی شکل و استخوانی با سطح ناصاف و شیاردار، برنگ خاکستری متمایل به قهوه‌ای کم‌رنگ بدون بو با طعم بسیار تلخ است و اگر از آن برشی عرضی تهیه کنیم بخش داخلی ستاره‌ای شکل را بطور مشخص مشاهده خواهیم نمود. در قسمت فوقانی این ریشه زائده‌ای لوله‌ای شبیه به قسمتی از ساقه و تقریباً تو خالی و کمی سفیدرنگ دیده می‌شود.

این ریشه‌های مخروطی شکل متعلق به گیاه آقونیطون با نام علمی: **Aconitum napellus L.** از تیره آلاله (Ranunculaceae) است که گیاهی بومی اروپا بوده، در ایران رویش ندارد و نمونه بازار دارویی، محصولی وارداتی از کشور هندوستان است. از جنس آقونیطون سه گونه دیگر در ایران با نام‌های A. Pubiceps (Rupr.) Trautv., A. cochleare Vorosch., A. iranashahri H. Riedl رویش دارند. آقونیطون گیاهی است علفی و پایا به ارتفاع تا ۱/۵ متر که بومی نواحی مرطوب دنیا است. گل‌های بزرگ و زیبا، برنگ آبی و گاهی ارغوانی از مشخصات بارز آنست. ریشه‌های آقونیطون سمی بوده و به مقدار بسیار کم بعنوان آرام‌بخش، ضد درد، ضد احتقان و معرق مصرف سنتی دارد.

آویشن âvishan

Kotschyan Thyme

آویشن یا آبشم قطعاتی از ساقه های چهار گوش ، برگهای پهن و نوک تیز با خطوط برجسته و گل‌های لوله ای به رنگ قرمز یا متمایل به قرمز و بسیار خوشبو متعلق به گیاه آویشن ، کهلیک اوتی ، یا کاتوتی با نام علمی آن :

Thymus Kotschyanus Boiss. & Hohen

از تیره نعنا (Labiatae) است. آویشن گیاهی پایا است که بصورت بوته های کوچک کوسنی شکل بومی نواحی مرتفع کوهستانهای ایران است. آویشن بصورت دم کرده جهت برطرف کردن نفخ و دردهای مفاصل و معده و بخور آن جهت رفع سرماخوردگی و نیز پودر آن بعنوان چاشنی ، مصرف سنتی دارد. اخیراً گونه ای به نام آویشن باغی یا آویشن اروپائی (Thymus vulgaris L.) که به تازگی در ایران کاشته شده است ، به جای آویشن ارائه می گردد.

آویشن باریک âvishan-e bârik

Wild Thyme

آویشن باریک ، برگهای کشیده و نوک تیز و ساقه ای نازک ، کمی قرمز رنگ و چهار گوش گیاه آویشن باریک با نام علمی :

Zizphora clinopodioides Lam

از تیره نعنا (Labiatae) است که رنگ سبز کمرنگ و بوئی بسیار تند و نافذ دارد. پنج خط برجسته و مشخص بر روی پهنک برگهای بیضوی کشیده ، باریک و نوک تیز آن مشاهده می گردد.

آویشن باریک گیاهی پایا به صورت بوته ای با انشعابات زیاد دارای گل‌های ارغوانی کمرنگ است و در نواحی کوهستانی بخشهای مرکزی ایران به فراوانی رویش دارد. برگها و گل‌های گیاه به عنوان بخور ، جهت برطرف نمودن سرماخوردگیها و نیز ضد عفونی کننده و ضد التهاب مصرف سنتی دارد.

آویشن شیرازی *âvishan-e shirâzi**Saatar*

آویشن شیرازی پا آویشن پهن مجموعه برگهای سبز نقره‌ای رنگ، ساقه و شاخه‌های باریک و سفید و گل‌های سفید کوچک تخم‌مرغی شکل گیاه آویشن شیرازی یا صعتر با نام علمی:

***Zataria multiflora* Boiss**

از تیره نعنا (Labiatae) است.

برگهای گیاه گرد یا کمی بیضوی شکل بوده پشت و روی آن شدیداً کرک‌دار برگ سبز مایل به سفید و دارای بوئی مطبوع است.

آویشن شیرازی گیاهی پایا، بوته‌ای، با ساقه‌های بسیار منشعب و نقره‌ای رنگ کاملاً چوبی شده است که گل‌هایی بسیار کوچک برگ سبز سفید و مجتمع در پای برگ‌ها داشته بومی استان فارس و بخصوص اطراف شیراز و نیز دیگر استانهای جنوبی ایران است.

آویشن پهن به صورت دم کرده جهت برطرف نمودن ناراحتی‌های معدی، دردهای استخوانی و به صورت بخور در رفع سرماخوردگی‌ها مصرف سنتی دارد.

عرق حاصل از تقطیر سرشاخه‌های گیاه نیز به مصارف ذکر شده می‌رسد.

آویشن شیرازی به دلیل صفات ظاهری اختصاصی خود از دیگر آویشن‌ها (آویشن، آویشن باریک) کاملاً متفاوت بوده و هیچگاه با آنها اشتباه نمی‌شود. بدین جهت آنچه از گذشته تا کنون ارائه گردیده است نمی‌تواند تغییری کرده باشد و نام علمی جنس آن “زاتاریا” یا “ساتاریا” (*Zataria*) مشخص می‌نماید که نام قدیمی “صعتر” اشاره کامل به این گیاه دارد.

آنقوزه *ânqoze**Assa - Foetid*

آنقوزه، آنقوزه یا حلتیت، شیرابه‌ای قهوه‌ای رنگ دارای ترکیب الثوگم رزینی است. این شیرابه که به دو نوع شیرین و تلخ وجود داشته و بوئی بسیار تند و بد، شبیه به بوی سیر و رنگ شیرینی تا قهوه‌ای تیره دارد، از گیاه آنقوزه یا خوراگما، آنگوزاکما، کورن کما با نام علمی:

Ferula assa - foetida L.

از تیره چتریان (Umbelliferae) حاصل می‌گردد. آنگوزاکما گیاهی پایا بومی نواحی جنوبی ایران بوده، ریشه‌ای راست، گوشتدار و نسبتاً ضخیم و ساقه‌ای قوی و خشن دارد. برگهای آن در سطح زمین گسترده و عموماً تعداد زیادی انشعاب داشته و میوه آن به شکل بیضوی مسطح و دارای بال مشخص است. برای بدست آوردن آنقوزه به دو صورت عمل می‌کنند.

۱ - قسمتهایی از ساقه و یا ساقه نزدیک به یقه گیاه را شکاف عمودی ایجاد می‌کنند و بدین صورت شیرابه گیاه خارج شده بر روی گیاه یا داخل گودی که پای گیاه حفر شده است جمع می‌گردد و نوع مرغوب آنقوزه و از نوع شیرین یا اشکی است.

۲ - گیاه را از محل یقه قطع مینمایند لذا شیرابه گیاه با سرعت خارج شده و در گودال حفر شده پای گیاه جمع میگردد. پس از چند روز مجدداً یک ورقه از ریشه را جدا می‌کنند و باز هم صمغ گیاه خارج میگردد و این عمل را تا چند مرتبه تکرار می‌کنند. برداشت نوبتهای اول که رنگی روشن دارد نوع شیرین یا اشکی (تصویر بالا) و برداشتهای نوبتهای بعدی که رنگی تیره دارد نوع آنقوزه تلخ (تصویر پایین) به حساب می‌آید که ارزشی کمتر از نوع شیرین دارد. هر دو مورد از اقلام صادراتی مهم ایران است.

آنقوزه بعنوان برطرف کننده انگلهای روده‌ای و بادشکن و خلط‌آور مصرف سنتی دارد.

ابهل abhal

Sabine

ابهل میوه‌های کروی شکل به بزرگی یک فندق کوچک یا سطحی ناصاف دارای ۴ الی ۶ فلس، برنگ سیاه و گردآلود کبود با بوی ترانین است که از گیاه مای مرز یا لمبیر با نام علمی؛

Juniperus Sabina L.

از تیره سرو (Cupressaceae)، بدست می‌آید. مای مرز درختچه‌ای پشته‌ای شکل و کوتاه بوده بر روی دامنه‌های کوهستانی می‌خزد. این درختچه که در حد فاصل جنگلهای مرطوب با مناطق خشک استپی کوههای البرز دیده می‌شود، برگهای کوچک، سوزنی نوک تیز و یا قلابی شکل دارد که برنگ سبز تیره بوده و معطر می‌باشند. ابهل بعنوان برطرف کننده بیماریهای جلدی و نیز داروی قاعده‌آور مصرف سنتی دارد.

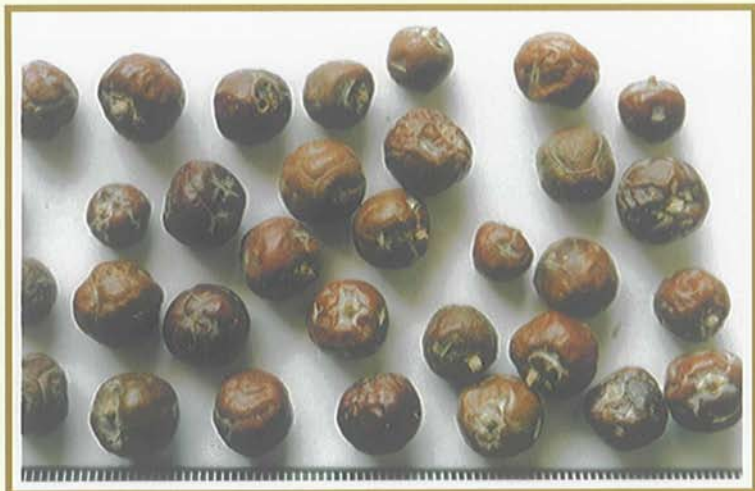
اسپند espend

Harmel

اسپند، اسفند یا اسفندانه، دانه‌های کوچک قهوه‌ای یا سیاه رنگ، منشوری شکل یا بوی نافذ و طعم بسیار تلخ حاصل از گیاه اسفند یا اسپند با نام علمی؛

Peganum harmala L.

از تیره اسفند (Zygophyllaceae) است که چنانچه در آتش قرار داده شود ایجاد دودی غلیظ و خوشبو می‌نماید. اسفند گیاهی است علفی به رنگ سبز مایل به آبی که به عنوان علف هرز مزارع ایران خصوصاً در زمینهای آیش، کاملاً شناخته شده می‌باشد. میوه‌های کروی و پنج قسمتی گیاه که تعداد زیادی دانه‌های منشوری شکل و سیاه‌رنگ را در بر می‌گیرد و نیز گل‌های پنج قسمتی و سفید رنگ از مشخصات ظاهری آنست. اسفند بعنوان ضد عفونی کننده مصرف عمومی داشته و مصرف خوراکی آن به علت سمیت زیاد منع شده است.

اسطوقدوس *ostodus*

Stachys

اسطوقدوس یا اسطو خودوس قطعات خرد شده شامل ساقه‌های چهارگوش کمی سفیدرنگ، برگهای با کناره‌های دندانه‌دار و نیز کاسبرگ لوله‌ای و گل‌هایی برنگ آبی متمایل به قرمز می‌باشد و متعلق به گیاه اسطوقدوس با نام علمی

Nepeta menthoides Boiss & Buhse

از تیره نعنا (Labiatae) است. در تمام رفرانسه‌ها به اشتباه اسطوقدوس را متعلق به گیاه *Lavandula stoechas* L. دانسته‌اند که در ایران رویش ندارد. اسطوقدوس گیاهی است علفی پایا و مخصوص نواحی پرآب که برگ‌هایی کشیده و بیضوی شکل آن کناره‌های دندانه‌دار داشته گل‌های آن به تعداد زیاد بصورت اجتماعاتی در طول ساقه و مترکم در انتهای شاخه‌ها دیده می‌شوند. اسطوقدوس بعنوان برطرف کننده دردهای معدی و نیز آرام‌بخش و تب‌بر مصرف سنتی دارد.

اسفرزه *esfarze*

Blond plantain

اسفرزه یا بزرقطونا دانه‌های قایقی شکل به طول سه میلی متر برنگ خاکستری یا قهوه‌ای روشن است که قسمت رویی آنرا لایه‌ای موسیلاژی سفیدرنگ پوشانیده است. این دانه‌ها مربوط به گیاه اسفرزه یا اسپرزه یا اسپغول با نام علمی:

Plantago ovata Forsk.

از تیره بارهنگ (Plantaginaceae) است.

اسفرزه یا اسپغول گیاهی است علفی یکساله، کوچک، دارای ساقه کوتاه و برگهای باریک و دراز و نوک تیز پوشیده از تارهای نرم و نقره‌ای. این گیاه بومی جنوب ایران است. محصول اسفرزه بازار گیاهان دارویی ایران از هندوستان و پاکستان و از طریق مبادلات مرزی نیز وارد می‌گردد. دانه‌های اسفرزه به علت وجود لایه موسیلاژی بعنوان ملین و برطرف کننده ناراحتی‌های حاصل از بواسیر مصرف سنتی دارد.

اکالیپتوس *okāliptus**Eucalyptus*

اکالیپتوس برگهائی است شبیه به برگ بید که باریک و دراز و نوک تیز بوده کاملاً چرمی است و در اثر فشرده شدن بوی بسیار نافذ از آن استشمام میگردد. این برگها متعلق به گونه های مختلف درخت اکالیپتوس با نام علمی:

Eucalyptus spp.

از تیره مورد (Myrtaceae) است. درخت همیشه سبز اکالیپتوس که آب و هوای گرم مرطوب را قریب به یک قرن پیش به ایران وارد شده و در نواحی جنوبی و شمالی کشور سازگاری بسیار خوبی را از خود نشان داده است. از مهمترین انواع آن گونه های ریز را می توان نام برد. قابل استخراج می باشند و می توانند بعنوان گونه های دارویی، مورد بهره برداری اقتصادی قرار گیرند. برگهای اکالیپتوس بصورت بخور در رفع سرماخوردگیها و بعنوان دور کننده حشرات مصارف عمده دارد.

اگیر ترکی *agir-e torki**Calamus*

اگیر ترکی ریزومهای استخوانی با بوی شرابی، دارای گره های فراوان به رنگ قهوه ای مایل به زرد یا قرمز است که بر روی آن تعداد زیادی نقاط کوچک سفید رنگ که محل افتاده ریشه های فرعی است دیده می شود. در یکطرف این ریزومها باقی مانده برگهای گیاه به صورت فلسی و فیبری مشاهده می گردد. این ریزومها متعلق به گیاهی است بنام اگیر ترکی یا اگیر ترکی با نام علمی:

Acours calamus L

از تیره گل شیپوری (Araceae) که گیاهی علفی و آب دوست بوده و برگهایی شبیه به برگ زنبق دارد. گلهای آن به صورت سنبله بوده و بنوعی خاص بر روی گیاه قرار می گیرد. نمونه های دارویی آن به ایران وارد می شود.

پودر این محصول در تهیه لوازم آرایشی و نیز اسانس آن در تهیه عطر مصرف می گردد، ضمناً به عنوان نیرو دهنده، مقوی معده، و ضد نفخ و معالجم بیماریهای روماتیسمی مصرف سنتی دارد.

انجره anjere

Roman Nettle Seed

انجره دانه‌های پهن و تقریباً و شفاف به رنگ زیتونی تیره و یا متمایل به سبز با پوسته رویی براق و دارای محل زائده‌ای سفیدرنگ در انتها است. این دانه‌ها متعلق به گیاه انجره می‌باشد که نوعی گزنه با نام علمی:

Urtica pilulifera L.

از تیره گزنه (Urticaceae) است. انجره گیاهی یک یا دو ساله بومی نواحی مرطوب دنیا و شمال، غرب و جنوب ایران است. این گیاه دارای ساقه‌هایی به بلندی تا یک متر به رنگ سبز روشن و برگهای بیضوی نوک تیز با دندانه‌های درشت و مجموعه گلهای ماده است که بطور مجتمع و مدور با دمگل دراز دیده می‌شود.

دانه انجره در تابستان جمع‌آوری و خشک می‌گردد و به علت دارا بودن موسیلاژ و مواد روغنی فراوان در تقویت اعمال هضم، ازدیاد ادرار، یبوست، بند آوردن خون و بیماری قند مصرف سنتی دارد.

انچوپک anchuchak

Pear Tree Nut

انچوپک دانه‌های قهوه‌ای روشن با طعمی مطبوع به شکل بیضی کشیده و نوک تیز کوچکتر از بادام، حاصل از درخت انچوپک، قوش آرموت یا گلابی وحشی با نام علمی:

Pyrus glabra Boiss.

از تیره گل سرخ (Rosaceae) است که جزو تنقلات نیز مصرف می‌گردد. انچوپک درختی است بومی نواحی غرب ایران که شش متر ارتفاع و شاخه‌های صاف و خاکستری رنگ دارد که گاهی خاردار هستند. برگ آن باریک، کشیده و نیزه‌ای، گل‌هایش کوچک و سفیدرنگ و میوه آن قهوه‌ای روشن و کروی شکل بقطر تا ۲/۵ سانتیمتر حاوی دانه‌های درشت است. این دانه‌ها به علت وجود روغن و مواد اسانسی جهت تقویت عمومی بدن و بعنوان مدر مصرف سنتی دارد.

انزروت anzarut

Sarcocola

انزروت یا کنجیده سرخ و سفید قطعات تقریباً کروی و کوچک (به قطر تا ۲ میلیمتر) به رنگ زرد سفید یا سرخ و شفاف بلوری شکل هستند که اغلب به یکدیگر چسبیده قطعات درشتی را تشکیل می دهند و در اثر کمترین فشار شکسته می شوند.

این قطعات بلوری و شفاف ترشحات صمغی حاصل از نوعی گون تیغ دار بنام علمی:

Astragalus arbusculinus Bornm. & Gauba

از تیره پروانه واران (Papilionaceae) است که خواصی شبیه به کتیرا داشته در اثر جذب آب محلول کلوتیدی و چسبناک را ایجاد می کند. مزه انزروت تلخ و کمی شیرین و تند است و بوی مشخصی ندارد. شکل ظاهری صمغ و وجود حشره ای سخت بالپوش و بسیار کوچک که در نتیجه خرده نگاری یافت گردیده است، نشان می دهد که این صمغ می بایستی در اثر فعالیت حشره ایجاد شده باشد و وجود خار و برگچه های بیضوی شکل در صمغ تعلق آن به گونه یاد شده را تأیید می کند.

این صمغ به عنوان تسکین دهنده درد و نرم کننده و شفاف کننده پوست و همچنین به صورت مشمع در شکسته بندیها مصرف سنتی دارد.

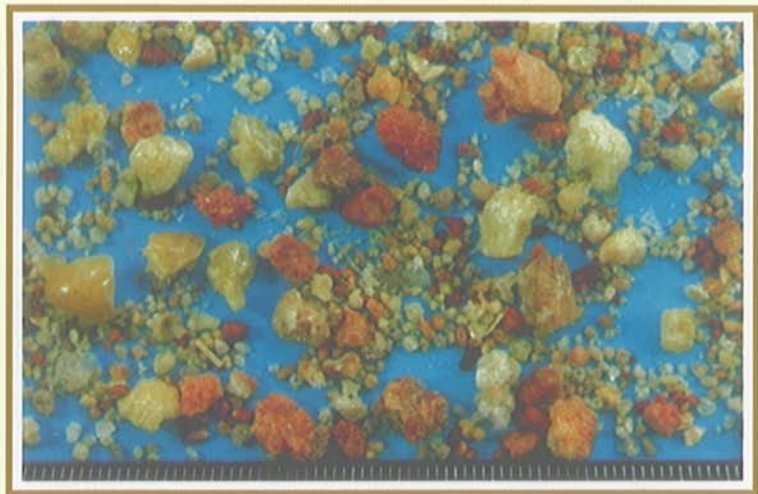
انگشت عروس angosht-e Arus

Restharrow

انگشت عروس عبارت از ساقه های مدور سبز رنگ، گلپای قرمز رنگ، برگهای بیضی و خارهای سبز رنگ متعلق به گیاهی با نام فارسی انگشت عروس و با نام علمی:

Ononis spinosa L.

از تیره پروانه واران (Papilionaceae) است. انگشت عروس گیاهی علفی و پایا است که به صورت متراکم در مناطق پر آب نواحی مختلف ایران مشاهده می گردد. گلپای قرمز رنگ و خارهای بلند و سبزرنگ که در تمام طول ساقه و خصوصاً کنار برگها و زیر گلپای مشاهده می گردد، از خصوصیات بارز گیاه است. انگشت عروس بعنوان مدر مصرف سنتی دارد.

انیسون anisum

Anise

انیسون یا بادیان رومی میوه‌های سبزرنگ، گلابی شکل و کوچک دارای دو بخش تقریباً مساوی متعلق به گیاه انیسون با نام علمی:

Pimpinella anisum L.

از تیره چتریان (Umbelliferae) است که قسمت فوقانی آن نوک تیز بوده و پنج خط برجسته بر روی آن کاملاً مشهود است. انیسون گیاهی چند ساله و بلند با برگهایی دارای بریدگیهای زیاد است و در نقاط مختلف جنوب ایران کشت می‌گردد.

میوه‌های آن از دو بخش (فندقه) گلابی شکل تشکیل شده که هر بخش آن دارای قسمت بیرونی سبز و قسمت داخلی کمی تیره است و بوئی تند و معطر دارد.

دانه‌های انیسون بعنوان ضد درد در ناراحتی میگرن و نیز بادشکن، معطر کننده، ضد عفونی کننده و مدر مصرف سنتی داشته عرق حاصل از تقطیر آن نیز به منظوره‌های فوق استفاده می‌گردد. انیسون از اقلام صادراتی ایران است.

بابا آدم bâbââdam

Burdock Root

بابا آدم از ریشه‌های خشک، دارای شیارهای طولی به رنگ خاکستری یا قهوه‌ای و قسمت داخلی سفیدرنگ و چوب پنبه‌ای با بوی ضعیف و نسبتاً نامطبوع و طعم موسیلاژی و ناپسند است که از گیاه بابا آدم با نام علمی:

Arectium Lappa L.

از تیره کاسنی (Compositae) تهیه می‌گردد. بابا آدم گیاهی علفی، بزرگ و دارای ساقه منشعب و برگهایی بزرگ و ریشه‌ای دراز با ظاهر دوکی شکل برنگ قهوه‌ای است که قسمت داخلی آن سفیدرنگ می‌باشد. این گیاه در اغلب باغهای ایران به حالت خودرو رویش دارد.

ریشه‌های بابا آدم جهت رفع نقرس، روماتیسم و امراض جلدی مصرف سنتی دارد.

بابونه *bâbune**Willd Chamomile*

بابونه یا بابونه دشتی مجموعه کاپیتولها دکمه ای شکل زردرنگ و یا گل‌های کوچک زردرنگ و لوله ای شکل گیاه بابونه یا بابونج با نام علمی :

Tripleurospermum disciforme (C. A. Mey) Schutz - Bip

Syn: *Matricaria disciforme (C. A. Mey) DC.*

از تیره کاسنی (Compositae) است که گیاهی علفی بوده به صورت علف هرز در اکثر نقاط ایران رویش دارد. کاپیتولهای نسبتاً درشت گیاه گل‌های زبانه ای سفیدرنگ زودافت را در کنار و گل‌های لوله ای زردرنگ را در وسط دارند و کلاً دکمه ای شکل بنظر می‌رسند. برگ‌های آن با تقسیمات فراوان، شبیه به برگ شوید است. میوه گیاه (آکن) تقریباً دوکی شکل است. قسمت پشتی میوه محدب و بخش داخلی آن شامل یک خط بر جسته طولی در وسط و دو خط بر جسته در کنار است. نکته قابل توجه وجود دو برجستگی قرمز رنگ در قسمت بالای میوه است.

بابونه بعنوان، ضد خونریزی و تقویت کننده معده و ضد عفونی کننده و ترمیم کننده و نیز شستشو دهنده و ایجاد کننده رنگ طلایی برای مو، مصارف سنتی دارد.

بابونه شیرازی *bâbune - e shirâzi**Chamomile*

بابونه شیرازی عبارت از مجموعه گل‌های (کپه) مخروطی شکل دارای گل‌های سفید کناری و گل‌های زرد میانی و تعداد زیادی گل‌های سفید و زرد جدا شده همراه با کپه‌های مخروطی عاری از گل و نیز قطعاتی سبزرنگ نازک از برگ‌های گیاهی هستند بنام بابونه شیرازی با نام علمی :

Matricaria chamomilla L. Var. chamomilla

از تیره کاسنی (compositae). بابونه شیرازی گیاهی علفی، یکساله، ظریف، دارای ساقه و برگ‌های منشعب و بومی نواحی جنوبی ایران است. میوه‌های دوکی شکل دارای سه برجستگی طولی و بدون حفره‌های قرمز رنگ از مشخصات آنست. بابونه شیرازی بعنوان تقویت کننده معده، ضد خونریزی و ترمیم کننده زخم‌های سطحی مصرف سنتی دارد.

بادام تلخ *bâdâm - e talkh**Bitter Almond Kernel*

بادام تلخ میوه های خاکستری رنگ با پوسته سخت و صاف است که کمی کوچکتر از بادام معمولی بوده از درخت بادام تلخ یا لوز تلخ با نام علمی :

Amygdalus communis L. Var. amara (DC.) Focke

از تیره گلسرخ (Rosaceae) بدست می آید. بادام تلخ بومی نواحی شمالغربی و مرکزی ایران است. بعنوان پایه برای پیوند زدن بادامهای معمولی استفاده می گردد. دانه های این بادام شدیداً تلخ است و پس از گرفتن تلخی آن بعنوان تنقلات مصرف می شود. بادام تلخ بعنوان آرام بخش، ضد درد، ضد سرفه و ملین و نیز در تهیه مواد آرایشی مصرف سنتی دارد و یکی از اقلام مهم صادراتی ایران است.

بادام شیرین *bâdâm-e shirin**Sweet Almond Kernel*

بادام شیرین دانه هایی با پوسته نازک و قهوه ای رنگ و قسمت داخلی سفید رنگ با دولپه کاملاً مشخص و طعمی شیرین است که ممکن است گاهی با برون بر ضخیم و چوبی شده روی دانه وجود داشته باشد. این دانه ها متعلق به درخت بادام شیرین یا لوز با نام علمی :

Amygdalus communis L.

از تیره گلسرخ (Rosaceae) است که بصورت درختانی کاشته شده در نواحی شمالغرب و مرکزی ایران به وفور دیده می شوند. گلهای صورتی این درخت که در اوایل بهار و قبل از باز شدن برگها ظاهر می شوند از علائم مشخصه آنست. رنگ میوه آن ابتدا سبز و پوشیده از کرک است و پس از رسیدن کامل دارای پوسته سخت و نیز میان بر سخت و چوبی می گردد.

دانه های آن با پوسته نازک قهوه ای رنگ و قسمت داخلی سفیدرنگ مشخص می باشند. روغن حاصل از دانه های بادام بعنوان ملین و خوددانه ها بعنوان مغذی مصرف سنتی دارد.

بادرشبی *bādrashbi* *moldavian balm*

بادرشبی یا بادرشبو سرشاخه‌های گلدار و بسیار معطر و با طعم تند گیاه بادرشبی با نام علمی:

Dracocephalum Moldavica L.

از تیره نعنا (Labiatae) است که گیاهی بومی آذربایجان غربی (مراغه و ارومیه) بوده و در سطح وسیع این مناطق کشت می‌گردد. برگهای متقابل و دنداندار و گل‌های آبی و مجتمع در پای برگها و بوی بسیار خوشبوئی که از تمام قسمتهای گیاه استشمام می‌گردد از علائم مشخصه آنست. در بسیاری از مآخذ بادرشبی را مترادف با گیاه بادرنجبویه با نام علمی *Melissa officinalis L.* دانسته‌اند که این نسبت نمی‌تواند صحیح باشد و نام بادرشبی یا بادرشبویک نام کاملاً آذری است. استفاده مستقیم از بادرشبی معمول نبوده و کلاً جهت تهیه عرق بادرشبی به عنوان مقوی قلب و آرام بخش مصرف سنتی دارد.

بادرنجبویه *bādranjbuye* *German Madwort*

بادرنجبویه موجود در بازار گیاهان دارویی، قطعات خرد شده شامل ساقه‌های چند وجهی با کرکهای قلاب‌دار، تکه‌هایی از برگها و بخصوص کاسبرگهای زرد کم‌رنگ، میوه‌های غشائی و پهن و ستاره‌ای شکل با لوبهای باریک و خمیده می‌باشد که عبارت از سرشاخه‌های گیاهی علفی با نام علمی:

Asperugo procumbens L.

از تیره گاوزبان (Boraginaceae) است که به صورت علف هرز مزارع و باغات در اکثر نقاط ایران وجود دارد. در کتب مختلف برای نام بادرنجبویه گیاهی با نام علمی *Melissa officinalis L.* معرفی شده که گونه‌ای بومی شمال ایران بخصوص مازندران است و با نمونه بازار گیاهان داروئی متفاوت است. این گیاه پایا و بوئی بسیار ملایم و مطبوع شبیه بوی بالنگ، بادرنج یا بادرنگ دارد و بدین سبب نام محلی بالنگ‌بو یا بارینگ‌بو را بر آن نهاده‌اند که در کتب قدیم و جدید همین نام تغییری جزئی یافته و به صورت بادرنجبویه نوشته شده است. بادرنجبویه بازار دارویی بعنوان مدر، تقویت کننده و آرام بخش مصرف سنتی دارد.

بادیان خطائی bādeyân - e khatâi

Star Anise

بادیان خطائی یا انیس ستاره‌ای میوه‌های چند برچه‌ای و ستاره‌ای شکل برنگ خاکستری یا قهوه‌ای روشن و بسیار معطر گیاهی است با نام علمی :

Illicium verum Mill

از تیره (Magnoliaceae) که درختی همیشه سبز و بومی کشور چین است و در ایران رویش ندارد. این میوه‌ها اکثراً در حالت رسیده کامل به بازار عرضه می‌گردند که در این حالت هریک از برچه‌ها با شکاف طولی باز شده بصورت حجره‌هایی دیده می‌شوند که حاوی یک دانه می‌باشند. بادیان خطائی طعمی تند و اسانسی خوشبو داشته و همانند بادیان و بادیان رومی بعنوان ضد نفخ، خوشبو کننده و ضد عفونی کننده مصرف سنتی و صنعتی فراوان دارد.

بارنگ بو bârangbu

Balm

با رنگ بو یا بارنگو سرشاخه‌های گلدار گیاهی است بنام محلی با رنگ بو یا وارنگه بو یا وارنگه یا بالنگ بو، که بومی نواحی شمال ایران بخصوص مازندران بوده و بنام علمی :

Melissa officinalis L.

از تیره نعنا (Labiatae) معروف می‌باشد که همان بادرنج‌بو نامبرده شده در کتب جدید است و به تازگی بنام ملیس وارد بازار گیاهان داروئی سنتی شده است. این گیاه گل‌هایی سفیدرنگ و برگ‌هایی بیضی شکل و دندانه‌دار و بسیار ظریف و ساقه چهارگوش داشته از کلیه قسمت‌های هوایی آن بوئی ملایم شبیه به بوی بالنگ یا بادرنج یا بادرنگ استشمام می‌گردد.

بارنگ بو علاوه بر مصارف خوراکی، بعنوان آرام‌بخش و مدر استفاده‌های سنتی فراوان دارد.

بارهنگ *bârhang*

Great Plantain

بارهنگ عبارت از دانه‌های ریز سیاه‌رنگ و قایقی شکل است که چنانچه در آب قرار گیرد قسمت رویی آن که لایه موسیلاژی دارد، جذب آب کرده متورم می‌گردد. این دانه‌ها متعلق به گیاهی است به نام بارهنگ یا بارهنگ کبیر بنام علمی:

Plantago major L.

از تیره بارهنگ (Plantaginaceae) که گیاهی علفی و مخصوص مناطق پر آب بوده در اکثر نقاط ایران دیده می‌شود. برگهای پهن با دمبرگهای بلند گسترده بروی زمین و گل آذین خوشه‌ای باریک و کشیده که در انتهای پایکهای بلند و بدون انشعاب قرار دارند از علائم مشخصه آنست. دانه بارهنگ ضد اسهال بوده و از آن به همراه قدومه، تخم مرو و به دانه، مخلوطی بنام چهارتخمه درست می‌کنند که بعنوان نرم کننده سینه و برطرف کننده سرفه و خارشهای گلو مصرف سنتی دارد.

باریجه *bârije*

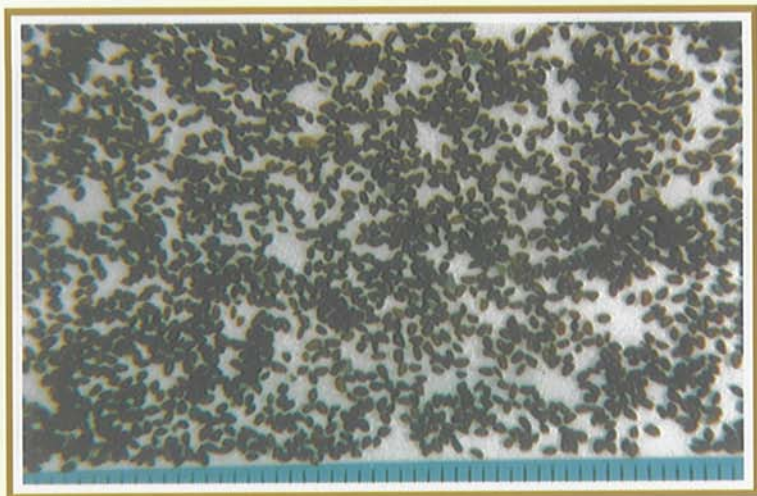
Galbanum

باریجه یا قاسنی، الثوگم رزینی است با بوی تند و نافذ شبیه بوی کرفس به رنگ زرد متمایل به قهوه‌ای و مزه‌ای تلخ که از گیاه باریجه یا قاسنی با نام علمی:

Ferula gumosa Boiss

از تیره چتریان (Umbelliferae) حاصل می‌گردد.

باریجه گیاهی است پایا که در بخشهای مختلفی از البرز خصوصاً منطقه لار، فیروزکوه، و اطراف مشهد فراوان است. برگهای نقره‌ای و گسترده بر روی زمین، ساقه بلند و ضخیم و بوی تند و نافذی که از تمام بخشهای گیاه استشمام می‌گردد از علائم مشخصه آنست. دو نوع باریجه بنامهای اشکی و توده‌ای در بازار دارویی ارائه می‌گردد. نوع اول خالص و نوع دوم دارای ناخالصی است. باریجه به عنوان مقوی معده و نیز ترمیم کننده زخمهای سطح بدن مصرف سنتی دارد. این محصول از اقلام مهم صادراتی ایران بوده و در صنعت عطر و ادکلن استفاده فراوان دارد.

بالنگو bālangu**Balanga**

بالنگو یا بالنگوی شیرازی یا تخم بالنگو یا بالنگوی شهری دانه های تیره رنگ بیضی کشیده هستند که تمام سطح آنها را تعداد زیادی حفره های کوچک می پوشاند و دارای دو سطح کاملاً متمایز پستی و داخلی می باشند. سطح پستی محدب و دارای چهار یا پنج خط طولی نامحسوس و سطح داخلی یک برجستگی طولی کاملاً مشخص در وسط دارد. این دانه ها کلاً به دو گونه بشرح زیر تعلق دارند.

۱ - **بالنگوی شیرازی**: دانه های ریز که در سطح داخلی و قسمت باریکتر خود، درست در بالای خط برجسته میانی و لبه انتهایی، یک برجستگی گرد کوچک و دکه ای سفید رنگ (محل اتصال دانه به محور تخمدان) دارند و انتهای دیگر آن محدب بوده و دارای یک فرورفتگی است. این دانه ها متعلق به گونه ای با نام علمی:

Lallemantia royleana (Wall.) Bth

از تیره نعنا (Labiatae) می باشد. این گونه، گیاهی است علفی که در اکثر نقاط ایران رویش دارد.

۲ - **بالنگوی شهری**: دانه های درشت تر (تقریباً دو برابر گونه قبلی) که در سطح داخلی و قسمت باریکتر خود، درست در بالای خط برجسته میانی و لبه انتهایی، یک برجستگی کمانی و سفید رنگ دارد و انتهای دیگر آن محدب می باشد و یک فرورفتگی مشخص دارد. سطوح پستی آن دارای چهار فرورفتگی نامحسوس طولی است. این دانه ها متعلق به گونه ای بنام علمی:

Lallemantia iberica M.B

از تیره نعنا (Labiatae) است. این گونه به فراوانی در ایران رویش دارد و کاسبرگهای بزرگ و کشیده آن که دارای دولوب کاملاً مشخص است، آن را از گونه قبلی متمایز می نماید.

هر دو نوع بالنگو به علت دارا بودن موسیلاژ، بعنوان لینت بخش در رفع سرفه های ناشی از سرماخوردگی و نیز به عنوان تقویت کننده، مدر و محرک مصرف سنتی دارد.

بالنگ bâlang**Citron Peel**

بالنگ قطعات بشقابی شکل دارای قسمت داخلی سفید با تعدادی پره های طولی قسمت خارجی سبز رنگ ، چروکیده و سخت به قطر تا ۸ سانتیمتر است که از پوست میوه های نسبتاً بزرگ درخت با درنگ یا ترنج یا اُترج با نام علمی :

Citrus Medica L.

از تیره مرکبات (Rutaceae) بدست می آید. بادرنگ که در نواحی شمالی و جنوبی ایران پرورش داده می شود. همراه با سایر مرکبات در قرن گذشته به ایران وارد شده است . پوست بالنگ بیشتر جهت تهیه مربا مورد استفاده قرار می گیرد و همچنین بعنوان ضد عفونی کننده ، صفرابر نیز مصرف سنتی دارد.

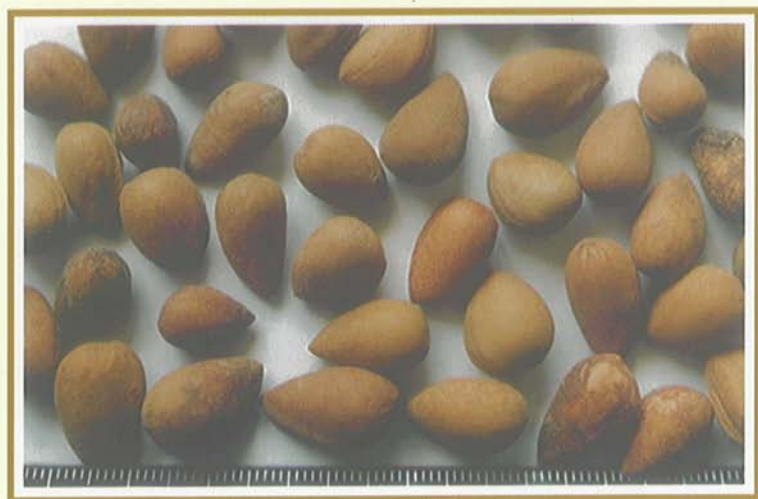
بخورک bokhurak**Willd Almond Kernel**

بخورک میوه های تخم مرغی شکل برنگ قهوه ای روشن با پوسته سخت ، صاف و یک دانه سفید رنگ در داخل آن می باشد، متعلق به درختچه بادامک ، بارشین ، بادامچه ، جرگه ، الوگ ، بادامشک ، با نام علمی :

Amygdalus scoparia Spach.

از تیره گلسرخ (Rosaceae) است. بادامک بصورت درختچه ای است که شاخه های صاف و براق داشته و در نواحی جنوبی ، مرکزی و شمال شرق ایران گسترش دارد و میوه های آن یکی از اقلام مهم صادراتی را تشکیل می دهد.

بخورک به علت طعم تلخ استفاده مستقیم ندارد و پس از برطرف نمودن طعم آن بعنوان تنقلات و ضمناً تهیه روغن و تقویت کننده مصرف می گردد.

بادرلبنج badhrolbang

Henban Seed

بذرالبنج یا بنگ دانه ، دانه های کلیوی شکل و کوچک برنگ خاکستری یا قهوه ای روشن است که از گیاه بنگ دانه با دو گونه بنامهای علمی :

Hyoscyamus niger L. , Hyoscyamus reticulatus L.

از تیره سیب زمینی (Solanaceae) بدست می آید. بنگ دانه گیاهی یک یا دوساله است که اغلب در نقاط مرطوب و مخروطی و خصوصاً کناره جاده ها دیده می شود. گلهای آبی رنگ آن که دارای شبکه ای بنفش از خطوط ظریف می باشد.

کاسبرگ آن که زنگوله ای شکل بوده دارای پنج دندانه نوک تیز است ظاهری کاملاً مشخص برای گیاه ایجاد می کند. دانه های گیاه سمی بوده و به عنوان ضد درد و به مقدار بسیار کم مصرف سنتی دارد.

برگ بو barg - e bu

Bay Leaf

برگ بو ، برگهای سبز و چرمی شکل با کناره های مواج و اسانسی خوشبو است که از درخت برگ بو با نام علمی :

Laurus nobilis L.

از تیره برگ بو (Lauraceae) بدست می آید. درخت مذکور بومی نواحی مدیترانه و اروپای جنوبی است و در زمان قاجاریه به ایران وارد شده است. برگهای چرمی بزرگ و متقابل آن که کناره های چین دار داشته و همیشه سبز دیده می شوند از مشخصات عمده آنست.

این درخت به علت همیشه سبز بودن ، در اکثر باغات شمال و مرکز ایران کاشته می شود.

برگهای آن جهت خوشبو کردن و نیز بعنوان ادویه در تهیه ترشیجات و همچنین به عنوان معرق و ضد دردهای کلیوی مصرف سنتی دارند.

برگ و پوست بید barg va pust-e bid***Willow Leaf & Bark***

برگهای کشیده و باریک، نوک تیز و کامل و همچنین قطعاتی از پوست شاخه‌ها و ساقه‌های گونه‌های مختلف درخت بید با نام علمی:

Salix Spp.

از تیره بید (Salicaceae) است که از انواع مختلف درخت بید بدست می‌آیند. گونه‌های بید بومی نواحی پرآب بوده و بصورت دو پایه در دشتهای مرکزی ایران به فراوانی یافت می‌گردد.

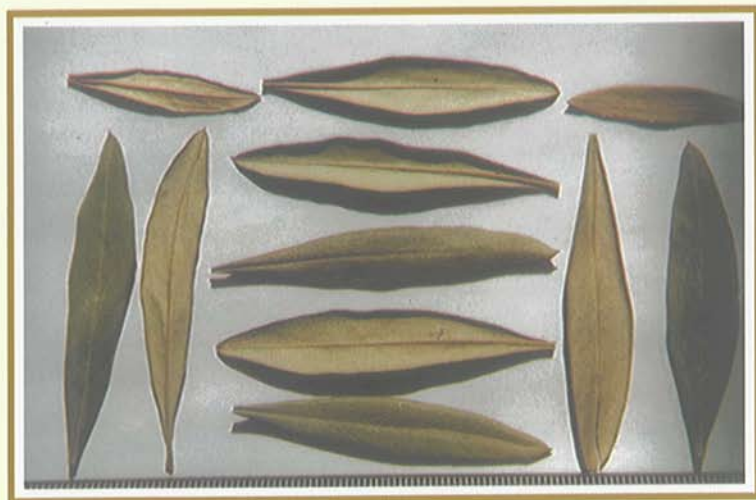
پوست و برگهای بید بعنوان برطرف کننده دردهای روماتیسمی و تب بر مصارف سنتی دارند.

برگ زیتون barg-e zytun***Olive Leaf***

برگهای باریک و کشیده و نوک تیز و لوله شده که قسمت داخلی آن سبز روشن و روی آن سبز مات است، متعلق به درخت زیتون با نام علمی:

Olea europea L.

از تیره زیتون (Oleaceae). زیتون بومی نقاط محدودی از دره رودبار منجیل می‌باشد و در همان محدوده و نیز اطراف گرگان کشت می‌گردد. میوه‌های گیاه که رنگ سبز دارند و در اثر خشک شدن برنگ قهوه‌ای تیره متمایل می‌گردند، به منظورهای خوراکی و نیز تهیه روغن زیتون مصرف سنتی و صنعتی دارد. برگ زیتون بعنوان پایین آورنده فشار و قند خون و نیز روغن میوه‌ها بعنوان ملین، و تقویت کننده مصرف سنتی دارد.

برگ شاتوت barg-e shātut

Royal mulberry leaf

برگهای پهن، گرد و کمی قلبی شکل با سطحی ناصاف برنگ سبز تیره و رگبرگهای برجسته و چسبنده است که از درخت شاتوت بنام علمی:

Morus nigra L.

از تیره توت (Moraceae) بدست می آید. شاتوت درختی است پر شاخ و برگ و دیرپا که بواسطه داشتن میوه های سیاه رنگ پر آب و خوشمزه در اغلب نقاط ایران کشت می گردد.

برگ شاتوت بعنوان پائین آورنده فشار خون و قند خون مصرف سنتی دارد.

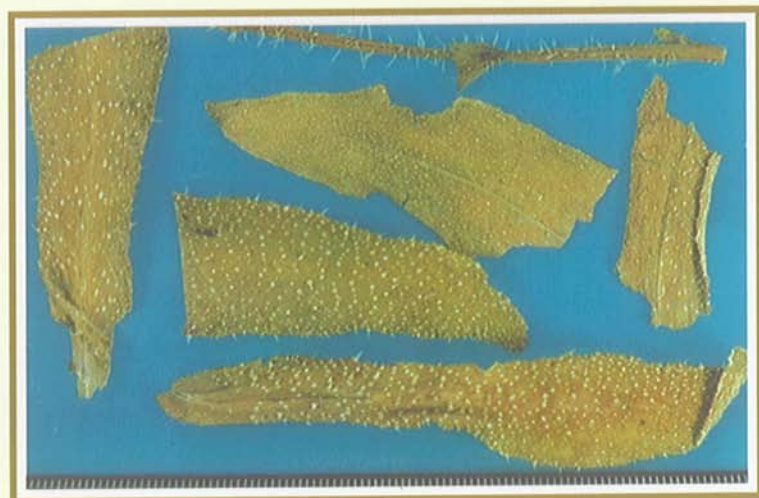
برگ گاوزبان barg - e gāvzabān

Bugloss

برگ گاوزبان عبارت از قطعاتی از برگهای سبز رنگی است که بر روی آن کرکهای خشن، دارای پايك برجسته كروي و سفيد رنگ بوضوح ديده مي شوند. اين برگها متعلق به گیاه گاوزبان وحشی با نام علمی:

Anchusa italica Retz.

از تیره گاوزبان (Boraginaceae) است که بعنوان علف هرز مزارع ایران، رویش دارد. گلهای آبی رنگ کوچک و زیبای گیاه و برگهای درشت آن که پوشیده از کرکهای نقره ای و خشن میباشد، از مشخصات عمده گیاه است. برگهای این گیاه بصورت پخته شده مصرف لینت بخش و مدر دارد و از اقلام صادراتی ایران محسوب میگردد.

برنجاسف berenjâsef

Erio Yarrow

برنجاسف مجموعه ای شامل برگ، ساقه و گل است که برگهای آن بسیار کوچک بوده و یک پهنک با پنج دندانه تیز دارد. گلها به صورت کاپیتولهای مخروطی شکل و کوچک هستند که با تعداد زیادی براکته های نوک تیز کرکدار پوشیده شده اند. در این مجموعه همچنین ساقه های خشک و باریک و خاکستری رنگ گیاه نیز وجود دارند. این مجموعه متعلق به سرشاخه های گیاه برنجاسف است با نام علمی:

***Achillea eriophora* DC.**

از تیره مرکبان (Compositae) که بصورت علفی با ساقه های چوبی شده و کم برگ بومی نواحی جنوب ایران می باشد. برنجاسف در برطرف کردن ناراحتی های گوارشی و بعنوان مدر و تب بر، مصرف سنتی دارد.

بسفایج basfâyej

Common polypody

بسفایج ریزومهای سخت برنگ قهوه ای تیره است که تعداد زیادی برآمدگیهای شیپوری شکل یا زائده های فلس مانند دارد که جای افتاده اعضا هوایی گیاه است و بوی نامطبوع و طعم زننده دارد. این ریزومها متعلق به گیاه بسفایج یا بسپایک با نام علمی:

***Polypodium vulgare* L.**

از تیره سرخس (Polypodiaceae) است. بسفایج دارای برگهای بزرگی است که بریدگی های شانه ای منظم داشته و هاگدانهای گرد و برجسته برنگ زرد یا قهوه ای روشن در دو ردیف منظم روبروی هم، در پشت برگهای آن مشاهده می گردند. ریزوم بسفایج بعنوان برطرف کننده سوءهاضمه و دردهای روماتیسمی مصرف سنتی دارد.

بلادر belâdor

Cashew Marking Nut

بلادر میوه‌های سیاه‌رنگ بیضوی یا تقریباً گرد، کم و بیش مسطح است و در قاعده آن قسمت متورمی دیده می‌شود که دارای رنگ روشن می‌باشد. این میوه‌ها محتوی ماده الثورزینی برنگ سیاه متمایل به قرمز است که بعنوان رنگ جوهر مورد استفاده قرار می‌گیرد. این ماده چسبنده بوده و چنانچه روی پوست قرار گیرد باعث تحریک آن می‌گردد.

این میوه‌ها متعلق به درختی با نام علمی:

Semecarpus anacardium L.

از تیره پسته (Anacardiaceae) می‌باشد که درختی بومی هندوستان و برمه است و میوه‌های آن از آنجا به ایران وارد می‌گردد. رزین بلادر به مقدار کم در رفع درد روماتیسم و عفونتهای جذامی و دمکرده میوه‌ها جهت رفع نفخ معده مصرف سنتی دارد.

بنفشه سه رنگ banafshe serang

Pansy

بنفشه سه رنگ مجموعه گلها و برگهای گیاه بنفشه سه رنگ یا بنفشه فرنگی با نام علمی:

Viola tricolor L.

از تیره بنفشه (Violaceae) است که غالباً بصورت کاشته شده دیده می‌شوند. بنفشه سه رنگ با برگهای متناوب بیضوی شکل و گلهای کوچک سفید یا زردرنگ با پنج گلبرگ به رنگهای سفید، زرد و آبی دیده می‌شود.

بنفشه سه رنگ معرق و خلط‌آور و تصفیه کننده خون و نیز به عنوان برطرف کننده جوشهای صورت و بیماریهای جلدی مصرف سنتی دارد.

بَنه bane

Chio Nut

بنه یا بطم میوه‌های کروی شکل و معطر با سطح لغزنده و شفاف برنگ سبز تیره، به بزرگی یک نخود است که متعلق به درختی با نامهای محلی بنه، چاتالانقوش، سقز، ونوش یا ونوشک و بنام علمی:

Pistacia atlantica Desf

از تیره پسته (Anacardiaceae) است که دو زیرگونه از آن بنامهای:

P. atlantica Desf. Subsp. *Kurdica* (Zohary) Rech. f

P. atlantica Desf. Subsp. *mutica* (F. & M.) Rech. f

در نواحی غرب، جنوب و مرکز ایران پراکنش وسیع دارند. پوست میوه‌های بنه معطر و دانه‌های درشت آن روغن فراوان دارد. سرخ کرده میوه‌ها بصورت تنقلات و نیز عصاره میوه‌ها بعنوان بند آورنده اسهال‌های ساده مورد استفاده سنتی دارد.

بوزیدان buzidân

Hypnotic Root

بوزیدان ریشه‌های استوانه‌ای باریک و صاف به رنگ کرم روشن با قسمت داخلی سفید است که طعمی موسیلاژی تلخ داشته و متعلق به درختچه‌ای بنامهای محلی کپینک، بودمار، لکری، لاله بارو، و با نام علمی:

Withania somnifera (L.) Sun.

از تیره سیب‌زمینی (Solanaceae) است که بومی نواحی جنوبی ایران می‌باشد. کپینک گیاهی است به ارتفاع تا ۱/۵ متر و شاخه‌های کمانی که تماماً گردار بنظر می‌رسند. میوه آن سته زردرنگ و گردی است که پس از خشک شدن سیاه‌رنگ می‌گردد. ریشه‌های گیاه بعنوان خواب‌آور و کشنده حشرات مصرف سنتی دارد.

بومادران *bumâdarân*

Santolin Yarrow

بومادران، شامل کاپیتولهای تقریباً گروی و کرک دار مجتمع در بالای شاخه های منشعب گیاه است که گل‌هایی زرد رنگ با بوی بسیار تند و معطر دارند و از گیاهی علفی بنام بومادران و نام علمی:

Achillea santolina L.

از تیره کاسنی (Compositae) بدست می‌آیند. بومادران گیاهی کوچک و علفی، دارای انشعابات زیاد و برگ‌هایی باریک با بریدگی‌های زیاد و کوچک است و به صورت علف هرز مزارع ایران دیده می‌شود.

در اغلب منابع بومادران را گل‌های گیاهی با نام علمی: *Achillea millefolium L.* می‌دانند که مجموعه گل‌هایی سفید رنگ و برگ‌هایی با بریدگی‌های فراوان داشته و با گونه موجود در بازار گیاهان دارویی کاملاً متفاوت می‌باشد.

بومادران بعنوان آرام بخش دردهای معدی و ضد خونریزی در مصارف داخلی و بعنوان شستشو دهنده و ضد عفونی کننده در مصارف خارجی، مصرف سنتی دارد.

بهار نارنج *bahâr - e nârenj*

Bitter Orange Flower

بهار نارنج گلبرگ‌های ضخیم، زبانه ای شکل و معطر برنگ سفید متمایل به زرد است که بر روی آنها حفره های ترش‌چی اسانس را بروشنی می‌توان مشاهده نمود. این گلبرگ‌ها متعلق به درخت نارنج با نام علمی:

Citrus aurantium L.

از تیره مرکبات (Rutaceae) است که به صورت کاشته شده در نواحی شمالی و جنوبی ایران می‌باشد. از مشخصات درخت نارنج برگ‌های آنست که دارای دمبرگ بالدار است. در اواسط بهار گل‌های نارنج شکفته می‌شوند و سریعاً ریزان می‌باشند. این گل‌ها جهت تهیه مربا و عرق بهار نارنج استفاده می‌شوند. بهار نارنج و عرق آن بعنوان آرام بخش و مدر مصرف سنتی دارد.

به دانه behdâne

Quince Seed

دانه های تقریباً مخروطی شکل ، برنگ قهوه ای روشن یا قهوه ای تیره است که دارای دو پهلوی صاف و نوکی باریک می باشد. تمام سطح دانه را لایه ای موسیلاژی شفاف و سفیدرنگ که در مجاورت با آب متورم می گردد می پوشاند. این دانه ها از میوه های درخت به نام علمی :

Cydonia oblonga Miller

از تیره گل سرخ (Rosaceae) بدست می آیند. درخت به بومی نقاط شمالی و مرکزی ایران است و برگهائی بیضوی شکل و پوشیده از کرکهای فراوان دارد. به دانه بعلت دارا بودن موسیلاژ فراوان به عنوان لینت بخش ، ضد سرفه و نیز در تهیه لوازم آرایشی مصرف سنتی دارد.

به لیمو behlimu

Lemon Verbena

برگهای کشیده و باریک برنگ سبز روشن و بسیار معطری است که از گیاه به لیمو یا لویزه با نام علمی :

Lippia citriodora H. B. et K.

از تیره شاه پسند (Verbenaceae) بدست می آید. به لیمو تا ۲ متر ارتفاع با ساقه ای زاویه دار و مشعب است که بومی امریکای جنوبی بوده و بعلت زیبایی و عطر بسیار مطبوع در اکثر نقاط دنیا منجمله در ایران کشت می گردد. برگهای خشن فراهم ، مجتمع به تعداد سه تا چهار عدد در گره های ساقه و نیز گلهای کوچک که از بیرون سفید و از داخل آبی مایل به بنفش رنگ است از مشخصات بارز گیاه است. به لیمو به صورت یک دم کردنی آرامبخش و ضد تشنج و مدر و برطرف کننده طپش قلب و سرگیجه، مصرف سنتی دارد.

بهمن پیچ bahmanpich

Screw Tree pod

بهمن پیچ میوه های قهوه ای روشن یا سیاه رنگ ، کشیده و باریک بطول ۳/۵ تا ۵ سانتیمتر با یک دم بلند چوبی و معطر است . ۵ برچه مفتولی که بصورت طنابی بهم پیچیده و تابیده شده اند شکل خاصی به آن بخشیده است . این میوه ها متعلق به گیاهی است درختی بنام سوارالهند یا برکشت ، بومی هندوستان ، جاوه و استرالیا با نام علمی :

Helicteres Isora L.

از تیره استرکولیاسه که از هندوستان به ایران وارد می گردد .
بهمن پیچ خاصیت نرم کننده داشته و نیز بعنوان قاض و ضد نفخ مصرف سنتی دارد .

بیخ هلیمون bikh - e halimon

Asparagus Root

بیخ هلیمون یا بیخ هلیون ریشه های سخت و ضخیم با پوسته خارجی سیاه یا قهوه ای تیره و قسمت داخلی سفید و سطحی ناصاف و کمی تابدار است که بوئی کاملاً مشخص و طعم موسیلاژی و شیرین دارد . این ریشه ها متعلق به نوعی مارچوبه با نام علمی :

Asparagus adscendens Roxb.

از تیره مارچوبه (Asparagaceae) است که گاهی ریشه گونه های دیگری از قبیل :
A. sarmentosus Willd, A. officinalis L., A. racemosus willd
نیز مخلوط با آن به فروش می رسند . انواع گونه های مارچوبه ، به ایران آورده شده اند .
دود حاصل از بیخ هلیمون جهت تسکین درد دندان و عصاره حاصل از آن بعنوان زیاد کننده ترشحات شیر مصرف سنتی دارد .

بیدخشت bidkhesht

Willow Mann

بیدخشت یا بید انگبین قطعاتی بدون شکل برنگ سفید متمایل به شیری همراه با ناخالصی‌هایی از برگهای گیاه مولد و با طعم شیرین است که نوعی مان محسوب می‌گردد. این محصول در اثر فعالیت حشره‌ای با بیولوژی نامشخص بر روی نوعی درخت بید بنام محلی فوکا یا بید مهنازی بنام علمی:

Salix excelsa Gme.

از تیره بید (Salicaceae) ایجاد می‌گردد. بید دارای برگهای کامل و بدون کرک بوده و در شمال و جنوب و غرب ایران رویش دارد.

بیدخشت شیرین مزه بوده براحتی در آب حل می‌شود و بعنوان ماده‌ای خنکی و برطرف کننده تب و نیز ملین مصرف سنتی دارد.

بیدمشک bidmeshk

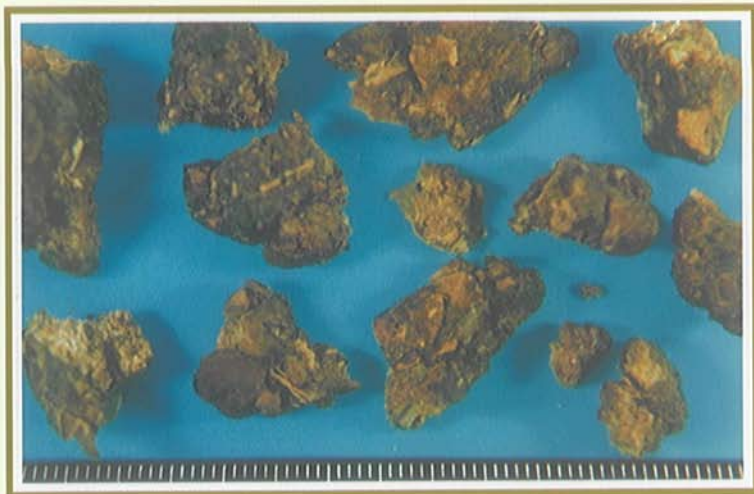
Aegyptian Willow

بیدمشک عبارت از شاتونهای نر (گل آذین نر) بشکل استوانه‌ای و بسیار مطبوع حاصل از درخت بیدمشک، مشک بید، گل بیدک با نام علمی:

Salix aegyptiaca L.

از تیره بید (Salicaceae) است که بومی مصر بوده در نقاط مختلف شمال، مرکز، غرب و جنوب ایران نیز رویش دارد و به منظور استفاده از گل‌های آن در سطوح وسیع کشت می‌گردد. این درخت دارای برگهایی پهن و بیضی شکل می‌باشد، روی برگ سبز تیره و پشت آن کرک دار است. گل آذین نر دارای تعداد زیادی گل و به شکل شاتون است که قبل از باز شدن برگها بر روی درخت ظاهر می‌گردد.

بیدمشک جهت تهیه عرق بیدمشک بعنوان تقویت کننده و آرام بخش و ضد رطوبت و گرمادگی مصرف سنتی دارد.

پرسیاوش par - e syāvash

maidenhair

پرسیاوش عبارت از کلیه بخشهای هوایی و ریزوم گیاه پرسیاوش یا پرسیاوشان یا پرسیاوشان با نام علمی:

Adiantum capillus - veneris L.

از تیره سرخس (Polypodiaceae) است که برگچه‌های سه قسمتی و دمبرگهای منشعب برنگ قهوه‌ای یا بنفش تیره از مشخصات عمده آنست. در قسمت نوک برگچه‌ها نقاط برجسته و سبز یا قهوه‌ای رنگی مشاهده می‌گردد که محل هاگدانهای گیاه است. ریزوم آن باریک برنگ قهوه‌ای، گره‌دار و دارای ریشه‌های باریک و نازک است. پرسیاوش گیاهی علفی و پایا از گروه سرخسها بوده مخصوص نواحی مرطوب می‌باشد. قابل توجه است که ریزوم و دمبرگها در هنگام استفاده نبایستی دارای خزه باشند. پرسیاوش به عنوان ضد سرفه، خلط‌آور، لینت بخش و مدر مصرف سنتی دارد.

پنیرباد panirbad

Cheesemaker

پنیرباد میوه‌های زردرنگ و کروی به بزرگی آلبالو است که پوسته‌های غشایی نازک داشته و در داخل آن تعداد زیادی دانه‌های قلوه‌ای شکل بصورت پراکنده وجود دارد. این میوه‌ها متعلق به گیاهی بوته‌ای بنام پنیرباد با نام علمی:

Withania coagulans (Stocks) Dun.

از تیره سیب‌زمینی (Solanaceae) است و بومی نواحی جنوبی ایران بخصوص بلوچستان می‌باشد. شاخه‌های منشعب و سفیدرنگ، برگهای چرمی، سخت و نيزه‌ای و میوه‌های کروی و زردرنگ از مشخصات بارز آنست. میوه‌های پنیرباد بعنوان مایه پنیر مصرف سنتی دارد.

پوتار Putâr

Lemongrass

پوتار عبارت از ریشه‌هائی پوشیده از الیاف فیبری و سرشاخه‌هائی بدون انشعاب که دارای برگهای نازک و بلند و خوشه‌های انتهائی است و از تمام آنها بوئی شبیه به بوی لیمو استشمام می‌گردد. این بخشها متعلق به گیاه پوتار، آصفر مکی، آذخر، ناگرد یا گور گیاه، با نام علمی:

Cymbopogon olivieri (Boiss) Bor.

از تیره غلات (Graminae) است. پوتار گیاهی است پایا مخصوص نواحی گرم و مرطوب جنوب ایران. برگهای باریک و دراز با غلاف ناودانی شکل، سنبلکهای باز و به تعداد زیاد در طول سنبله انتهایی، از علائم مشخصه گیاه است. پوتار بصورت بخور و بعنوان برطرف کننده سرماخوردگی مصرف سنتی دارد.

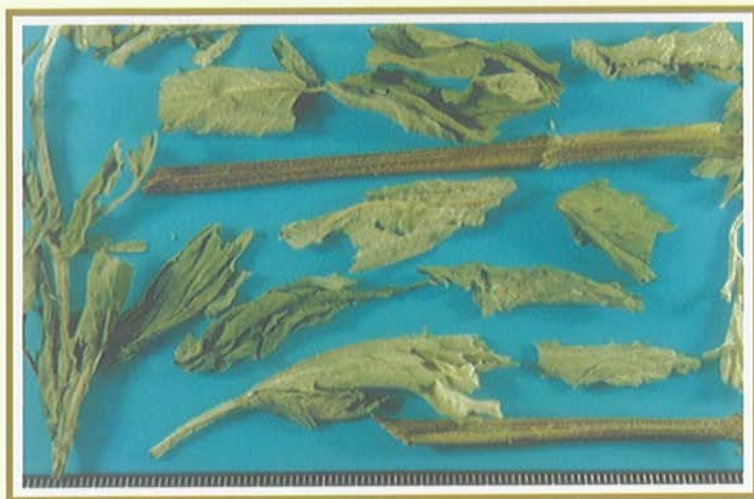
پونه Pune

Willd Mint

سرشاخه‌های گلدار گیاه پونه با نام علمی:

Mentha longifolia (L.) Hudson

از تیره نعنا (Labiatae) است که وارپته‌های مختلفی از آن در نقاط پرآب خصوصاً کنار جویهای آب و باغات مشاهده می‌گردد. ساقه‌های چهارگوش، برگهای کرکدار و غبار آلوده برنگ سبز نقره‌ای و دندانه‌دار و گلهای آبی‌رنگ و مجتمع در انتهای شاخه‌ها از خصوصیات آنست. از کلیه قسمت‌های هوایی گیاه بوی مخصوص نعنا استشمام می‌گردد. پونه و عرق حاصل از تقطیر با بخار آب آن، بعنوان برطرف کننده نفخ و دردهای معدی مصرف سنتی دارد.

پوست پسته pust-e peste

pistacio Nut Shell

پوست پسته عبارت از قطعاتی است سبزرنگ یا خاکستری متمایل به سبز، لوله شده و قایقی شکل با قسمت داخلی سفیدرنگ که از پوسته روئی میوه‌های پسته یا فستق با نام علمی:

Pistacia vera L.

از تیره پسته (Anacardiaceae) حاصل می‌شود. درخت پسته به صورت کاشته شده در بسیاری از نقاط ایران خصوصاً استان مرکزی و کرمان دیده می‌شود. درخت پسته دارای ساقه‌های سفیدرنگ برگهای بیضوی و میوه‌های بادامی شکل دارای دو پوسته نازک و چوبی شده است.

پوست پسته بعنوان مقوی و آرام بخش و بصورت مربا و نیز بندآورنده اسهال مصرف سنتی دارد.

پوست گردو pust - e gerdo

Walnut Shell

پوست گردو عبارت از قطعاتی است به رنگ سبز پررنگ یا قهوه‌ای که سخت و ضخیم و چروکیده بوده و در صورت تازه بودن، اثرات قهوه‌ای رنگ روی پوست دست باقی می‌گذارد. این قطعات از پوست روئی میوه‌های درخت گردو با نام علمی:

Juglans regia L.

از تیره گردو (Juglandaceae) حاصل می‌گردد. درخت گردو در سراسر ایران بخصوص نواحی مرکزی کشت می‌گردد. این درخت با قامت بلند برگهای بیضوی و کامل و میوه‌های کروی با پوسته روئی سبز تیره و پوسته چوبی روی دانه مشخص می‌گردد. پوست گردو بعلت داشتن تانن فراوان بعنوان قابض و نیز رنگ قابل استخراج، مصرف سنتی دارد.

تاتوره tature

Thorn Apple, stramonii

تاتوره عبارت از سرشاخه های گلداریا میوه دار گیاه تاتوره یا تاتوله با نام علمی :

Datura stramonium L.

از تیره سیب زمینی (Solanaceae) است که گیاهی علف هرز در مزارع و باغات سرتاسر ایران بوده و به علت تولید دانه های فراوان به مقدار زیاد تکثیر می یابد. تاتوره گیاهی است علفی با شاخه هایی که به صورت دوتائی انشعاب یافته و در محل انشعابات یک گل بلند، قیفی شکل و سفیدرنگ که به میوه های تخم مرغی و خاردار تبدیل می گردد، دیده می شود. کلیه قسمت های گیاه سمی بوده و در مصارف سنتی تنها بصورت دود کردن و استنشاق آن در رفع آسم مصرف دارد.

تاجریزی tâjrizi

Wonderberry

تاجریزی عبارت از میوه های کروی شکل با پوسته نازک و تعداد زیادی دانه، برنگ قرمز یا قهوه ای روشن شبیه یک گوجه فرنگی کوچک است که دانه های آن بطور وضوح دیده می شوند. این میوه ها متعلق به گیاهی است بنام تاجریزی و با نام علمی :

Solanum nigrum L.

از تیره سیب زمینی (Solanaceae) که علف هرز بوده و بصورت بوته ای سبز رنگ با برگ های کوچک و میوه های قرمز رنگ و کوچک شبیه گوجه فرنگی دیده می شود. تاجریزی به عنوان پائین آورنده تب و نیز بند آورنده خون و ضد درد مصرف سنتی دارد.

تخم اسفناج tokhm - e esfenâj

Spinach Seed

تخم اسفناج عبارت از پوسته‌های تقریباً کروی و توخالی یا تو پر، به رنگ سبز یا زرد کمرنگ و دانه‌های سبز مایل به زرد است که در یک طرف خود زائده‌ای نوک تیز دارند و متعلق به گیاه اسفناج با نام علمی :

Spinacia oleracea L.

از تیره اسفناج (Chenopodiaceae) هستند.

اسفناج گیاهی است خوراکی که در سطوح وسیع کشت می‌گردد و میوه‌ها از گیاهان کشت شده جمع‌آوری می‌شوند.

تخم اسفناج دارای مقداری موسیلاژ است و بعنوان تب‌بر، نرم‌کننده و مدر مصرف سنتی دارد.

تخم پیاز tokhm - e pyâz

Onion Seed

دانه‌های سه وجهی سیاهرنگ، کوچک و چین‌خورده‌ای است که بو و طعمی تند داشته از گیاه پیاز یا بصل با نام علمی :

Allium cepa L.

از تیره پیاز (Alliaceae) بدست می‌آید. پیاز یکی از پر مصرف‌ترین گیاهان دنیا است و در کلیه نقاط ایران خصوصاً نواحی شمالغربی ایران کشت می‌گردد. پیاز فلس‌دار و زیرزمینی و گل‌های سفیدرنگ بصورت گل آذین مجتمع و کروی از مشخصات آن است.

تخم پیاز بصورت پخته شده همراه با روغن بادام و شکر بعنوان برطرف‌کننده تب‌های تیفوئیدی مصرف سنتی دارد.

تخم تاج خروس tokhm - e tâj khorus

Cock's Comb Seed

دانه های ریز و براق ، عدسی شکل و سیاه رنگ حاصل از گیاه تاج خروس با نام علمی :

Amaranthus lividus L.

از تیره تاج خروس (Amaranthaceae) است . تاج خروس گیاهی است زینتی که در نقاط مختلف ایران کشت می گردد. گل آذین مجتمع در انتهای شاخه های گیاه که بصورت فشرده و صفحه مانند و به رنگ قرمز ، از مشخصات عمده آن است .

تخم تاج خروس بعنوان رفع سرماخوردگی و بعنوان یک ماده مقوی مصرف سنتی دارد.

تخم جعفری tokhm - e JaAfari

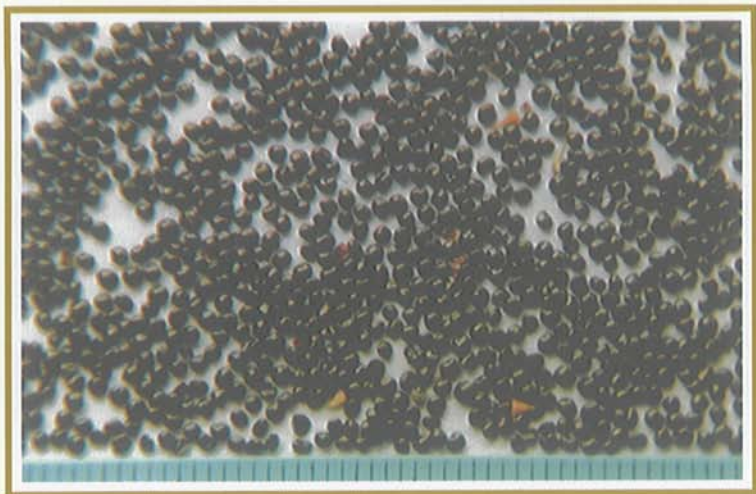
Parsley Seed

تخم جعفری میوه های کوچک سبز مایل به زرد و دوکی شکل دارای دو زائده انتهایی ، با سطحی صاف شامل پنج خط برجسته با بوی معطر و مواد روغنی و یک ماده رنگی زرد است که از گیاه جعفری با نام علمی :

Petroselinum hortense Hoffm.

از تیره چتریان (Umbelliferae) بدست می آید. جعفری گیاهی است دو ساله دارای ریشه راست ، دوکی شکل به رنگ زرد که بعلت خوراکی بودن در نقاط مختلف ایران کشت می گردد. برگهای آن بریدگیهای لوزی یا مثلث شکل با تقسیمات فرعی دارد.

تخم جعفری بعنوان تب بر ، مدر ، اشتها آور ، ضد نفخ و باز کننده قاعدگی مصرف سنتی دارد.

تخم حُمَاض tokhm - e homâz

Conglomer Dock Fruit

تخم حُمَاض عبارت از میوه‌های فندقه‌ای سه گوش، محصور در بالهای غشائی دنداندار به رنگ قرمز تیره یا روشن دارای پایکهای باریک است. بالها یا تیغه‌های میوه کامل، نسبتاً کامل و یا دنداندار و یا دالبردار است. دندانها عموماً یا فقط یکی از آنها حتماً دارای برجستگیهای زگیل مانند می‌باشند. این میوه‌ها متعلق به گیاهی است به نام ترشک یا حُمَاض با نام علمی:

Rumex conglomeratus Murr.

از تیره علف هفت بند (Polygonaceae) که گیاهی چند ساله و پر انشعاب بوده، برگهایی قلبی شکل، گرد، گوه‌ای و کشیده دارد. این گیاه در شمال، غرب و مرکز ایران رویش دارد.

تخم حُمَاض بعنوان ماده رنگی برای مو و همچنین بعنوان بند آورنده خون و التیام دهنده مصرف سنتی دارد.

تخم خُرفه tokhm - e khorfe

Common Purslane Seed

تخم خُرفه عبارت از دانه‌های کوچک کروی، سیاه‌رنگ و براق که بنام بَقْلَه المَلک هم معروف است. این دانه‌ها از گیاه خُرفه با نام علمی:

Portulaca oleracea L.

از تیره خُرفه (Portulacaceae) حاصل می‌گردد. خُرفه گیاهی است علفی و آبدار که در اکثر نقاط پر آب دیده می‌شود. ساقه‌های گوشتدار و گسترده بر سطح زمین همچنین برگهای ساده و گوشتدار آن از علائم مشخصه گیاه است. تخم خُرفه بعنوان تصفیه کننده خون و رفع التهابات داخلی و رفع سرفه و ضد اسکوربوت و تسکین دهنده تشنگی مصرف سنتی دارد.

تخم خیار tokhm - e khyâr

Cucumber Seed

دانه های پهن تخم مرغی شکل از دو طرف کشیده و باریک ، برنگ سفید یا زردکاهی است که از گیاه خیار با نام علمی :

Cucumis sativus L.

از تیره کدو (Cucurbitaceae) بدست می آید. خیار گیاهی بوته ای است خزننده با میوه های کشیده و باریک برنگ سبز با خطوط سفید و موازی روی آن . تخم خیار به عنوان تب بر در بیماریهای واگیر و نیز مرهم زخمها ، مصرف سنتی دارد.

تخم شاهی tokhm - e shâhi

Cress Seed

تخم شاهی یا تخم ترتیزک ، دانه های کشیده و کوچک برنگ قهوه ای روشن یا متمایل به قرمز دارای موسیلاژ است و در یکطرف آن نقطه ای سفیدرنگ و در قسمت داخلی آن یک گودی مشاهده می گردد. این دانه ها متعلق به گیاه شاهی یا ترتیزک با نام علمی :

Lepidium sativum L.

از تیره شب بو (Cruciferae) است . ترتیزک گیاهی علفی دارای برگهای بیضی با دمبرگ بلند است .

تخم شاهی به علت دارا بودن موسیلاژ بعنوان مقوی و مدر و محرک استفاده سنتی دارد.

تخم شربتی tokhm - e sharbati

Basil seed

تخم شربتی یا تخم ریحان، دانه های ریز و سیاه رنگ دارای یک برجستگی سفید رنگ در قسمت باریک و کمی خمیده هستند. پوسته رویی دانه ها را لایه ای موسیلاژی پوشانیده است و هنگامی که داخل آب قرار می گیرند سریعاً متورم می گردند. تخم ریحان متعلق به گیاهی است بنام ریحان یا ضمیران با نام علمی:

Ocimum Basilicum L.

از تیره نعنا (Labiatae). ریحان گیاهی یکساله و معطر است. این گیاه برگهائی بیضوی شکل و متقابل و گلهاائی سفید یا گاهی بنفش رنگ، بصورت دسته های ۴ تا ۶ تایی در کنار برگها دارد.

تخم ریحان به علت دارا بودن موسیلاژ بعنوان خنکی، لینت بخش و رفع التهابات دستگاه مجاری ادرار مصرف سنتی دارد.

تخم شنبلیله tokhm - e shanbalile

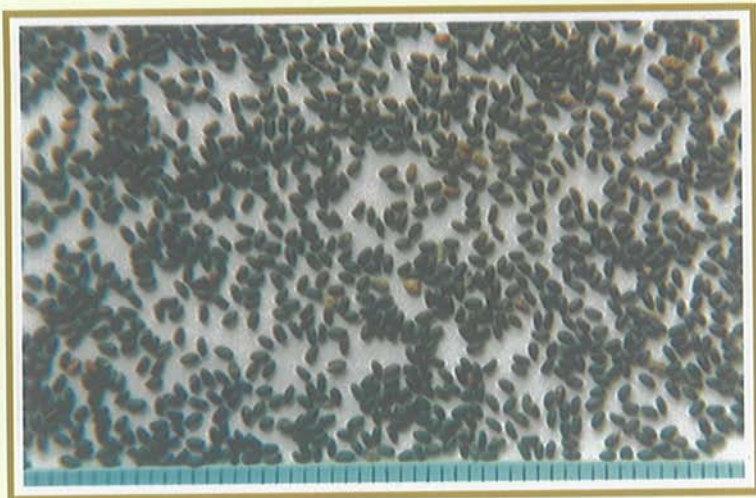
Fenugreek Seed

تخم شنبلیله، دانه های مکعب مستطیلی شکل بسیار سخت با سطحی چروکیده برنگ زرد خنثی با بوئی کاملاً مشخص و طعمی نسبتاً تلخ است که از گیاه شنبلیله یا حُلبه با نام علمی:

Trigonella Foenum - graecum L.

از تیره بقولات (Leguminosae) بدست می آید. شنبلیله گیاهی است علفی یکساله که برگهائی متناوب و مرکب از سه برگچه دارد. میوه آن نیم خمیده به طول ۳ تا ۱۱ سانتیمتر و محتوی ۵ تا ۲۰ دانه است.

تخم شنبلیله بعنوان داروی تقویت کننده و نیز پائین آورنده قند خون مصرف سنتی دارد.

تخم شوید tokhm - e shevid

Dill Seed

تخم شوید، میوه‌های بیضوی یا گرد و مسطح به رنگ قهوه‌ای یا شکلاتی است که از دو بخش تشکیل شده است. هر بخش آن دارای یک قسمت بال مانند سفید یا زرد رنگ در کنار و دانه‌های قهوه‌ای شکلاتی رنگ و کمی برجسته در وسط است این میوه‌ها متعلق به گیاهی است بنام شوید یا شبت یا سوی و نام علمی:

Anethum graveolens L.

از تیره چتریان (Umbelliferae) که گیاهی علفی، یکساله برگهایی با بریدگیهای نازک و نخی شکل است.

تخم شوید (همچنین برگها) بعنوان مدر، زیاد کننده شیر مادران، لاغر کننده و پایین آورنده چربی خون مصرف سنتی دارد.

تخم کتان tokhm - e katân

Linseed

تخم کتان یا بذر کتان یا بزرگ، دانه‌هایی است به شکل تخم مرغی کشیده و برنگ زرد (بزرگ زرد) یا کمی سیاه‌رنگ و پهن (بزرگ سیاه)، شبیه به دانه‌های خیار، دارای سطحی لغزنده و براق که از واریته‌های مختلف کتان با نام علمی:

Linum usitatissimum L.

از تیره کتان (Linaceae) بدست می‌آید. کتان گیاهی علفی و یکساله بوده در شمال و جنوب ایران کشت می‌شود. برگهای باریک و دراز، گلهای آبی و بزرگ و زیبا، ساقه راست و بدون انشعاب از مشخصات آن است.

تخم کتان به عنوان ملین و نیز در رفع بیماریهای جلدی مصرف سنتی دارد.

تخم کدو tokhm - e kadu

Pumpkin Seed

دانه های سفیدرنگ بیضوی و پهن ، صاف و دارای حاشیه نواری است که از گیاه کدو با نام علمی :

Cucurbita pepo DC.

از تیره کدو (Cucurbitaceae) بدست می آید. کدو گیاهی است علفی و خزنده بر روی زمین که میوه های بزرگ و زردرنگ از علائم مشخصه و بارز آنست. این گیاه بدلیل خوراکی بودن میوه ها در اکثر نقاط خصوصاً شمال ایران کشت می گردد. تخم کدو بعنوان یک ماده غذایی ، برطرف کننده تب و ضد انگلهای گوارشی مصرف سنتی دارد.

تخم کرفس tokhm-e karafs

Celery seed

تخم کرفس عبارت از میوه هائی است سبز مایل به قهوه ای که از دو بخش چسبیده به هم به شکل بیضی کشیده ، کوچک ، دارای نوک برجسته ، دم میوه کوتاه و پنج خط موازی برجسته و سفیدرنگ تشکیل شده اند. این میوه ها متعلق به گیاه کرفس یا کرفس المأ با نام علمی :

Apium graveolens L.Var. dulce

از تیره چتریان (Umbelliferae) هستند. کرفس گیاهی است علفی ، پایا ، با برگهای بلند و دم برگ ضخیم سفیدرنگ دارای یک کانال مشخص در وسط و خطوط موازی برجسته طولی . گلهای آن سفیدرنگ و به تعداد زیاد ، به صورت گل آذین چتری دیده می شود. تخم کرفس بعنوان داروی مدر و ضد روماتیسم مصرف سنتی دارد.

تخم گشنیز tokhm - e geshniz

Coriander Fruit

تخم گشنیز عبارت از میوه های کاملاً کروی و صاف ، برگ زرد کاهی دارای یک قسمت تاج مانند با پنج برجستگی سوزنی شکل در بالا که از دو بخش تشکیل شده است . تخم گشنیز از گیاه گشنیز یا کزیره با نام علمی :

Coriandrum sativum L.

از تیره چتریان (Umbelliferae) بدست می آید. گشنیز گیاهی است علفی یکساله ، به ارتفاع تا ۳۰ سانتی متر ، با برگهایی دارای انشعابات زیاد نخعی شکل و گلهای سفید و مجتمع بصورت چتر .

تخم گشنیز بعنوان طعم دهنده ، زیاد کننده شیر مادران ، ضد نفخ و ضد عفونی کننده مصرف سنتی دارد.

تخم مرزه tokhm - e marze

Savory Seed

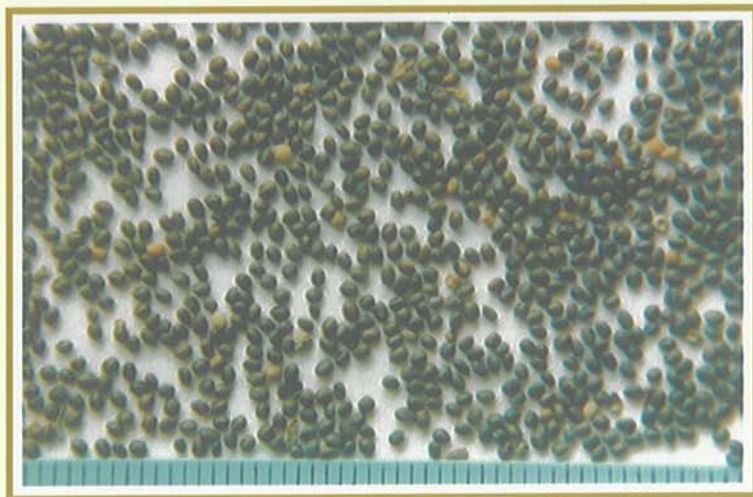
تخم مرزه ، دانه های کروی ، کوچک و سیاه رنگ ، روغنی ، با بوی تند مخصوص است که متعلق به گیاه مرزه ، بنام علمی :

Satureja hortensis L.

از تیره نعنا (Labiatae) می باشد .

مرزه که گیاهی علفی یکساله است در نقاط مختلف ایران کاشته می شود. بوی تند و معطری که از کلیه قسمت های آن استشمام می گردد و نیز ظاهر سبز خاک آلود یا مایل به خاکستری از علائم مشخصه آنست .

تخم مرزه بعنوان برطرف کننده دردهای عضلانی و روماتیسم مصرف سنتی دارد.

تخم مرو tokhm - e marv

Willd Sage Seeds

تخم مرو دانه‌هایی است به اندازه دانه‌های شاهدانه و هم‌رنگ با آن، سه وجهی با ظاهر براق. یک وجه از آن بزرگتر کلاً دارای رگه‌هایی به رنگ قهوه‌ای است که از قسمت پائین منشعب شده و سرتاسر دانه را فرا گرفته‌اند. این دانه‌ها متعلق به گیاهی بنام علمی:

Salvia macrosiphon Boiss

از تیره نعنا (Labiatae) است که گیاهی پایا، دارای برگ‌ها و کاسبرگهای بزرگ و غشایی با پنج دانه نوک تیز است.

گاهی دانه‌های گیاه دیگری بنام علمی: *Salvia hypoleuca Benth.* که شباهت ظاهری زیادی با این دانه‌ها دارد بجای دانه‌های اصلی ارائه می‌شود. لیکن براق نبودن دانه‌ها و نیز رنگ تیره متمایل به قهوه‌ای روشن آن بخوبی مشاهده می‌گردد.

تخم مرو به علت دارا بودن موسیلاژ فراوان به بعنوان لینت بخش در برطرف کردن خارشهای گلو و سرفه در فرمول چهار تخمه استفاده سنتی دارد.

تخم هویج tokhm - e havi j

Carrot Fruit

تخم هویج میوه‌های قهوه‌ای روشن، تخم مرغی شکل و فشرده شده‌ای است که سطحی ناصاف دارای برجستگیهای بال مانند دارد. هر بال میوه دارای دندانه یا ریشک‌های سفیدرنگ است. این میوه‌ها متعلق به گیاه هویج با نام علمی:

Daucus carota L.

از تیره چتریان (Umbelliferae) است که بوئی مطبوع دارد. هویج گیاهی است علفی دارای ریشه‌های راست و دوکی شکل برنگ زرد یا زرد کاهی که به علت خوراکی بودن ریشه‌هایش در سطوح وسیع و در نقاط مختلف ایران کشت می‌گردد.

تخم هویج بعنوان مدر، ملین و ادویه مصرف سنتی دارد.

تربانتین *terbântin*

Turpentin

تربانتین الثورزینی است بصورت مایع زردرنگ که پس از خشک شدن بشکل سخت و یا جامد شده دیده می شود و بوی بسیار قوی کاج را دارد و از گونه های مختلف کاج خصوصاً گونه :

Pinus palustris Miller

از تیره کاج (Pinaceae) که در ایران رویش ندارد تهیه می گردد و جزو اقلام وارداتی به ایران است. این الثورزین در اثر خراش دادن ساقه های درخت بدست می آید. انواعی از درختان کاج که پایا و همیشه سبز بوده برگهای سوزنی شکل دارند، به ایران وارد و کشت گردیده اند.

تربانتین بعنوان ضد عفونی کننده و نیز ماده ای که در تهیه پماد و ضماد مصرف می شود، استعمال سنتی دارد.

ترنجبین *taranjebin*

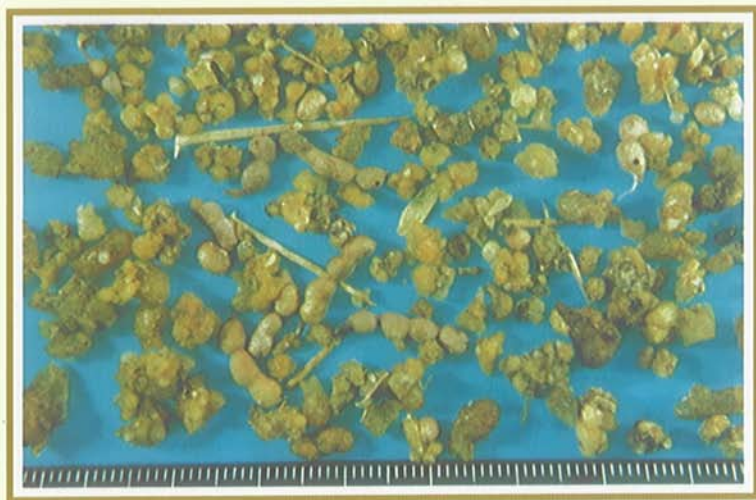
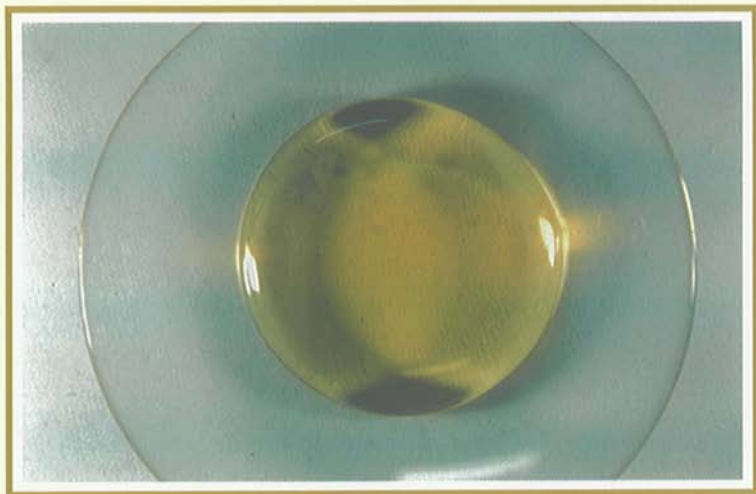
Camel's Thorn Manna

ترنجبین نوعی مان یا ماده قندی است که بصورت گلوله های ریز و سفیدرنگ یا زرد و یا کمی متمایل به قهوه ای دیده می شود. در نوع تمیز نشده ترنجبین می توان، خارهای نوک تیز، میوه های قرمز رنگ و تسبیحی شکل گیاه مولد را پیدا نمود. ترنجبین در اثر فعالیت نوعی حشره سخت بالپوش از جنس *Larinus* بر روی شاخه های جوان گیاه خارشتر با نام علمی :

Alhagi persarum Boiss. & Buhse.

Syn: *Alhagi camelorum L.*

از تیره پروانه واران (Papilionaceae) حاصل می گردد. خارشتر دارای خارهای فراوان و میوه ای باریک، قرمز رنگ و تسبیحی شکل است. ترنجبین که به راحتی در آب حل می شود بعنوان ملین، تب بر، در بیماریهای واگیردار و طعم دهنده مصرف سنتی دارد.

توتون *tutum**Tobacco*

توتون یا تنباکو قطعاتی از برگهای نازک برنگ زرد متمایل به قهوه‌ای با رگبرگهای کاملاً مشخص و بوی تند و معطر است و از گیاه توتون با نام علمی :

Nicotiana Tabacum L.

از تیره سیب زمینی (Solanaceae) بدست می‌آید. توتون گیاهی آورده شده به ایران است و در سطوح وسیع و کنترل شده شمال ایران کشت می‌گردد. برگهای بزرگ، گل‌های گلی رنگ و مجتمع در سر شاخه‌های گیاه و میوه‌های کروی و قهوه‌ای رنگ از علائم مشخصه گیاه است.

برگ توتون علاوه بر مصرف دخانیات، جهت ضد عفونی کردن سطح خارجی بدن و یا بدن حیوانات و نیز برطرف نمودن انگل‌های حیوانی مصرف سنتی دارد.

ثعلب پنجه‌ای *thAlab-e panjei**Oriental Salp*

ثعلب پنجه‌ای عبارت از ریشه‌های غده‌ای کوچک و سخت، برنگ زرد کثیف و به شکل پنجه‌های دست انسان است و به همین دلیل به آن ثعلب پنجه‌ای هم گفته می‌شود. و از گیاهی بنام ثعلب و با نام علمی :

Orchis latifolia L.

از تیره ثعلب (Orchidaceae) بدست می‌آید. ثعلب گیاهی است پایا به ارتفاع تا ۸۰ سانتیمتر، برگهای پهن، گل ارغوانی مایل به بنفش با رگ‌ها و نقطه‌های ارغوانی که در شرق و غرب و مرکز ایران رویش دارد.

ثعلب به علت دارا بودن موسیلاژ مورد استفاده فراوان داشته و به عنوان تقویت کننده اعصاب، نرم کننده و مقوی و نیز قوام دهنده مصرف سنتی دارد.

ثعلب قلوهای thAlab - e qolvei

Male Orchis

ثعلب قلوهای عبارت از ریشه‌های غده‌ای کوچک به رنگ زرد و دوکی که بصورت چندتائی چسبیده به هم دیده می‌شود و از نوعی ثعلب با نام علمی:

Orchis mascula L.

از تیره زنبق (Orchidaceae) بدست می‌آید. این نوع ثعلب گیاهی پایا است که برگهای آن دارای لکه‌های قهوه‌ای رنگ می‌باشد و پوشیده از پرزهای بلند است. این گیاه در البرز مرکزی، گیلان، مازندران و غرب ایران رویش دارد. ثعلب قلوهای به علت دارا بودن موسیلاژ زیاد مورد استفاده‌های فراوان دارد و نیز بعنوان تقویت کننده اعصاب، نرم کننده، مقوی و قوام دهنده مصرف سنتی دارد.

جدوار jadvâr

Zedoar

جدوار یا زدوار عبارت از ریشه‌هایی است مخروطی شکل که پوسته خارجی آن تیره و قسمت داخلی آن سفید می‌باشد این ریشه‌ها اغلب به صورت ورقه‌ورقه بریده شده و سپس خشک می‌گردند و به بازار داروئی عرضه می‌شوند. این قطعات از گیاهی با نام علمی:

Barringtonia racemosa Blume

از تیره مورد (Myrtaceae) که درختی است بدون کرک به بلندی ۱۵ متر و با پوسته خاکستری رنگ، بدست می‌آید. برگهای بزرگ تخم‌مرغی کشیده یا سرنیزه‌ای و دنداندار، گلهای بزرگ با دمگل‌های بلند از مشخصات این درخت است. این گیاه بومی هند بوده، میوه و گل‌های دارویی نیز دارد. نمونه‌های دارویی جدوار از هند به ایران وارد می‌شود.

جدوار که خواصی شبیه به خاصیت دارویی گنه‌گنه دارد بعنوان تریاق و رفع عوارض جلدی نیز مصرف سنتی دارد.

جفت Jajt

Oak Fruit Hull

جفت عبارت از پوسته نازک و چوبی میوه بلوط است که رنگی قهوه‌ای تیره داشته، به آسانی شکسته می‌شود و طعمی گس و تلخ دارد. گاهی همراه با آن پوسته‌های غشایی و قهوه‌ای رنگی که عبارت از پوسته ثانویه روی دانه‌های بلوط است نیز مشاهده می‌گردد. این پوسته‌ها از میوه‌های انواع بلوط خصوصاً گونه‌های:

Quercus infectoria Oliv., Quercus Brantii Lindl

از تیره راش (Fagaceae) یا زیر گونه‌های آنها که به نامهای محلی دار مازو، مازو، داری مازو، یا برودار که بومی مناطق مختلف آذربایجان، کردستان، لرستان و فارس می‌باشند بدست می‌آید.

جفت بعلت داشتن تانن فراوان بعنوان بند آورنده خون، رفع ترک خوردگی پوست و ضد اسهال مصرف سنتی دارد.

جو JO

Barley

جو یا شعیر دانه‌های کشیده و سفید یا کمی تیره رنگ حاصل از گیاه جو با نام علمی:

Hordeum vulgare L.

از تیره غلات (Graminae) است که به علت خوراکی بودن در سراسر دنیا و ایران کشت می‌گردد. جو بواسطه دارا بودن دو زائده (ریشک) بلند روی پوشش دانه‌های آن براحتی قابل تفکیک از گندم است.

دانه‌های جو بعلت نشاسته فراوان و مواد دیگر بعنوان تقویت کننده، مدر و هضم غذا و نیز تهیه نان مصرف عمومی دارد.

جوزبویا Joz - e buyâ

Nutmeg

«جوزبویا» یا جوزبوا، دانه‌های تقریباً کروی شکل با پوسته سخت برنگ قهوه‌ای روشن است که بر روی آن شبکه‌ای از خطوط سفید دیده می‌شود مغز دانه سطحی چین دار داشته و برنگ خاکستری مشاهده می‌شود. این دانه‌ها که بوئی مخصوص، طعم تند و معطر و بسیار مطبوع دارند از گیاهی بنام جوز هندی و بنام علمی:

Myristica fragrans Houtt.

از تیره میریستیکاسه بدست می‌آیند. این گونه درختی است دو پایه که ظاهری شبیه به درخت نارنج دارد. میوه آن بصورت سته‌ای است به بزرگی یک هلو. جوز هندی بومی هند است و دانه‌های آن به ایران وارد می‌شود.

جوز بویا، سمی است، ولی در مقادیر کم و غیرمداوم بعنوان نیرو دهنده و نیز در مصارف خارجی برای درمان روماتیسم مصرف سنتی دارد.

جوقاسم Joqâsem

Neted Saffron

غده‌های کروی، پوشیده از شبکه‌ای فیبری به رنگ قهوه‌ای روشن بدون بو با طعم تند است که از غده‌های زیرزمینی گیاه جوقاسم با نام علمی:

Crocus Haussknechtii Boiss.

از تیره زنبق (Iridaceae) بدست می‌آید که نوعی زعفران صحرایی بومی ایران است. ۹ تا ۱۴ برگ کشیده و باریک آن در زمستان و بهار ظاهر می‌گردند. گل‌های آن از سفید تا آبی پررنگ مشاهده می‌گردد و وجود خامه منقسم به سه شاخه قرمز روشن علامت مشخصه است.

جوقاسم بصورت سرخ کرده و یا جوشانده بعنوان ماده‌ای غذایی و همچنین تقویت کننده و ضد روماتیسم مصرف سنتی دارد.

چای سبز *chây - e sabz**Green tea*

قطعات کوچک گلوله ای و پیچ خورده ، سبز رنگ حاصل از برگهای درختچه چای با نام علمی :

Camelia sinensis L.

از تیره چای (Theaceae) است که گیاهی همیشه سبز و بومی هندوستان و سیلان می باشد و در سال ۱۲۰۷ بوسیله کاشف السلطنه به ایران آورده شده و در لاهیجان کشت گردیده است . درختچه چای با برگهای همیشه سبز و چرمی و معطر و همچنین گلهای سفید نسبتاً درشت و خوشبو دیده می شود. چای سبز از طریق خشک کردن مستقیم برگهای چای (بدون تخمیر شدن) بدست می آید. چای سبز بعنوان مدر، قابض و پائین آورنده قند خون مصرف سنتی دارد.

چای کوهی *chây - e kuhi**Betony*

چای کوهی عبارت از گلهای قرمز رنگ دارای کاسبرگهای پوشیده از کرکهای نقره ای و بلند و برگهای کشیده و باریک گیاه تو کلیجه با نام علمی :

Stachys lavandulifolia Vahl.

از تیره نعنا (Labiatae) است که گیاهی یکساله ، علفی دارای کرکهای بلند در سرتاسر اندام گیاه است . برگهای کشیده ، باریک و متقابل و ساقه های باریک و گلهای بزرگ از مشخصات آنست .

چای کوهی بصورت دم کرده ، بعنوان آرام بخش و رفع ناراحتیهای معدی و دستگاه هاضمه مصرف سنتی دارد.

چای مکه Chây - e make

Rose Mallow

چای مکه قطعاتی است سخت و شکننده به رنگ قرمز و قرمز کم رنگ، به صورت ورقه‌هایی ضخیم که یک طرف آنها صاف بوده در طرف دیگر دارای برگهایی مشخص است. در میان این قطعات که حات ناودانی دارند، میوه‌های کروی با نوک تیز، دارای دم کوتاه و باقیمانده‌ای از قطعات قرمز رنگ نیز دیده می‌شوند. این قطعات عبارت از کاسبرگ‌های گوشتی و قرمز رنگ گیاه چای مکه با نام علمی:

Hibiscus gossypifolius Mill

از تیره ختمی (Malvaceae) هستند. چای مکه گیاهی یکساله یا پایا تا ۲ متر ارتفاع است و ساقه‌ها و شاخه‌های چوبی و قرمز رنگ دارد. این گیاه بومی نواحی حاره‌ای است و در بلوچستان ایران نیز کشت می‌گردد. چای مکه بعنوان پائین آورنده فشار خون مصرف سنتی دارد.

چشم خروس Cheshm - e khorus

paternoster Seed

چشم خروس یا چشم عبارت از دانه‌های قرمز رنگ و بیضوی شکل و سخت است به بزرگی لوبیای چشم بلبلی. در یکطرف آن لکه‌ای است گرد و سیاه رنگ که یک نقطه سفید در وسط آن دیده می‌شود. این دانه‌ها متعلق به گیاهی است با نام علمی:

Abrus precatorius L.

از تیره نخود (Leguminosae) که بومی هندوستان بوده از آنجا به ایران وارد می‌گردد. آبروس گیاهی بالا رونده بوده و ساقه‌های آن تا ۱/۵ سانتی متر قطر دارد و برگهای آن شانه‌ای و مرکب از ۱۰ تا ۲۰ زوج برگچه متقابل است. چشم خروس بعنوان یک داروی سمی معروف بوده و به مقادیر بسیار کم بعنوان نشاط آور و تقویت کننده، مصرف سنتی دارد.

چله داغی chelledâghi

Bieberstein

چله داغی قطعاتی از ریشه است که دارای پوسته چروکیده و تقریباً ضخیم برنگ قهوه‌ای روشن مایل به قرمز است. قسمت داخلی این قطعات کاملاً چوبی بوده دارای رگه‌های منظم شعاعی می‌باشند. این قطعات از ریشه‌های غده‌ای گیاه چله داغی به نام علمی:

***Biebersteinia multifida* DC.**

از تیره شمعدانی (Geraniaceae) بدست می‌آیند. چله داغی گیاهی پایا دارای ساقه کلفت، مخطط و گلاندار است. گل آذین آن دارای تعداد زیادی گل می‌باشد. برگهای آن دو یا سه بار بطور شانه‌ای بریده شده، گلبرگهایش برنگ سفید مایل به زرد است. این گونه در البرز مرکزی، مرکز ایران، آذربایجان، یزد، اصفهان، بروجرد و کرمان و گرگان رویش طبیعی دارد. چله داغی جهت رفع بیماریهای روماتیسمی بطور سنتی مصرف می‌شود.

چوبک chubak

Soap Root

چوبک که به زبان آذری چوغان گفته می‌شود عبارت از ریشه‌های سخت و استخوانی با پوسته ضخیم دارای شیارهای طولی برنگ متمایل به زرد و قسمت داخلی سفیدرنگ است که طعمی تلخ داشته و در آب ایجاد کف غلیظ پایدار می‌نماید. این ریشه‌ها اکثراً از گیاه چوبک یا اسپرون بنام علمی:

***Acanthophyllum squarrosum* Boiss**

از تیره میخک (Caryophyllaceae) و یا گونه‌های دیگری از جنس آکانتوفیلوم می‌باشند که گیاهانی تیغ دار و کوسنی شکل هستند. گل‌های گیاه سفیدرنگ و بطور فراوان در انتهای شاخه‌ها دیده می‌شوند. گونه فوق در البرز مرکزی، مرکز و جنوب شرق ایران رویش دارد. چوبک بعنوان شستشو دهنده مصرف سنتی دارد.

حَنَا hanâ

Henna

حَنَا عبارت از پودر و یا خرد شده برگهای سبز مات، متمایل به زرد تیره با کناره های کامل و رگبرگ مشخص در وسط برگ است و چنانچه در آب ریخته شود ایجاد رنگ ارغوانی یا قرمز می نماید و ضماد آن پوست بدن را رنگی می کند. این برگها متعلق به گیاه حنا، اینی یا ارقان با نام علمی:

Lawsonia inermis L.

از تیره حنا (Lythraceae) است که بومی نواحی گرم و مرطوب بوده در استان کرمان و بلوچستان کشت می گردد. برگهای متقابل چرمی، گلهای سفید یا زردرنگ و میوه های کروی که حاوی دانه های خیلی کوچک است از مشخصات گیاه است. حنا بعنوان رنگ کننده مو و الیاف، مصارف عمده جهانی داشته و همچنین بعنوان برطرف کننده ترک خوردگیهای پوست و نیز نرم کننده و ضد قارچ مصرف سنتی داشته و از اقلام مهم صادراتی ایران است.

حَنْظَلْ hanzal

Bitter Apple

حَنْظَلْ یا هندوانه ابو جهل عبارت از پوسته های نازک و سبز یا زردرنگ و همچنین دانه های قهوه ای رنگ و شفاف حاصل از میوه های گیاه هندوانه ابو جهل یا خربزه روباه با نام علمی:

Citrulus colocynthis Schrad

از تیره کدو (Cucurbitaceae) است که بصورت بوته هایی گسترده بر روی زمین می باشد. میوه های آن کروی و کاملاً شبیه به هندوانه بوده ابتدا سبزرنگ و سپس برنگ کاملاً زرد روشن در می آیند. پس از خشک شدن میوه دانه ها در داخل آن آزاد شده در اثر تکان دادن ایجاد صدا می کنند.

حَنْظَلْ گیاهی سمی است و میوه های زرد آن در مقدار بسیار کم بعنوان مسهل و همچنین بعنوان داروی بواسیر و روماتیسم مصرف سنتی دارد.

خارخاسک khârkhâsak

Small Caltrops

خارخاسک عبارت از میوه‌های چند وجهی و تیغ دار به رنگ سبز مایل به زرد بدون بو با طعم نامشخص است که از پنج برچه متحداً مرکز تشکیل شده است. هر برچه دارای سطحی ناصاف است که بر روی آن تعداد چهار خار بلند و سخت دیده می‌شود. این میوه‌ها متعلق به گیاهی است بنام خارخسک یا خسک و با نام علمی:

Tribulus terrestris L.

از تیره اسپند (Zygophyllaceae) که گیاهی خرنده و گسترده بر روی زمین است. برگهای بزرگ آن دارای تعداد زیادی برگچه‌های متقابل بوده پشت آنها کرک دار است. خار خسک بعنوان مدر و تسهیل دهنده عمل تصفیه خون و اعمال کبدی مصرف سنتی دارد.

خاکشیر khâkshir

Flixweed Seed

خاکشیر یا خاکشی عبارت از دانه‌های ریز برنگ زرد آجری یا قهوه‌ای روشن است که سطحی ناصاف و شکل بیضی کشیده دارد و یک رأس آن بریده و دارای حلقه‌ای قهوه‌ای رنگ شفاف است.

در بازار گیاهان دارویی با دو نام خاکشیر شیرین و خاکشیر تلخ دو محصول ارائه می‌گردد و بررسی انجام شده مشخص نمود که هر دو نوع کاملاً شبیه بوده و تفاوت رنگ آنها مربوط به تازه بودن و یا کهنگی دانه‌هاست. هر دو دانه متعلق به گیاه خاکشی یا خاکشیر با نام علمی:

Descureania sophia (L.) Schur.

از تیره شب بو (Cruciferae) است. خاکشی گیاهی علفی است به بلندی تا ۸۰ سانتیمتر که در قسمت پائین برگهایی با دمبرگهای دراز و انشعابات شویدی دارد. میوه آن خورجین راست با برجستگیهای تسبیحی است.

خاکشیر بعنوان رفع گرمادگی و ضد اسهال مصرف سنتی دارد.

ختمی *khatmi**Hollyhock*

ختمی دارای دو نمونه بصورت گل و ریشه در بازار گیاهان دارویی می باشد. گل ختمی، عبارت از گلپایی با گلبرگهای سفید، آبی یا زرد رنگ دارای کاسبرگهای سبز رنگ و دو ردیفه است و بساک پرچمهای آن زرد کم رنگ یا نخودی می باشد. به همراه گلها اغلب میوه های گرد و پهن گیاه نیز مشاهده می گردند که از ۱۲ تا ۳۶ برچه تشکیل شده اند.

ریشه ختمی، عبارت از قطعاتی است چوبی و سخت به رنگ سفید متمایل به قهوه ای روشن با پوسته ای نازک و طعم تلخ که در مجاورت با آب لعاب فراوان ایجاد می نماید. این گلها، میوه ها و ریشه ها متعلق به دو گونه از گیاه ختمی با نامهای علمی:

***Alcea lavateriflora* (DC). Boiss., *Alcea digitata* (Boiss.) Alef.**

از تیره (Malvaceae) پنیرک می باشد که گیاهانی علفی بوده ساقه بلند و بدون انشعابات جانبی و برگهای پنجه ای مرکب از سه تا پنج لوب عمیق از مشخصات ظاهری آنهاست. گل و ریشه ختمی بعنوان لینت بخش و مدر بعنوان شستشو دهنده، ضد عفونی کننده و التیام بخش زخمها و جراحات پوستی مصرف سنتی فراوان دارند. در منابع موجود ختمی را اکثراً گونه ای با نام علمی:

***Althea officinalis* L. (Malvaceae)**

دانسته اند که گونه معروف دارویی و رسمی ختمی در دنیا است. این گونه به دلیل داشتن گلپایی سفید یا زرد رنگ که از دو سانتیمتر بلندتر نمیشد و همچنین مجموعه بساک پرچمهای آن که ارغوانی مایل به قهوه ای بوده و نیز میوه های آن از هشت تا بیست و پنج برچه یک خانه ای تشکیل شده است، با نمونه بازار دارویی که شرح آن فوقاً داده شده تفاوت دارد. هر چند این گونه بومی ایران است لیکن به دلیل انتشار بسیار کم و محدود جمع آوری آن در سطح وسیع صورت نمی گیرد و لذا به بازار گیاهان دارویی ایران نیز عرضه نمی شود.

خردل سفید khardal - e sefid**White Mustard**

خردل سفید دانه‌هایی گرد و پهن به بزرگی تا ۲ میلیمتر برنگ سفید مایل به زرد است که مغز دانه آن زردرنگ می‌باشد و چنانچه در آب سرد قرار داده شود مقدار قابل توجهی لعاب از لایه سطحی آن خارج می‌شود. این دانه‌ها متعلق به خردل سفید با نام علمی:

Sinapis alba L.

از تیره شب بو (Cruciferae) است. خردل سفید گیاهی علفی و پوشیده از کرکهای خشن است. میوه کشیده و در انتها منقاردار آن از علائم مشخصه گیاه است. خردل سفید بعنوان چاشنی و ملین و رفع تبهای نوبه‌ای مصرف سنتی دارد.

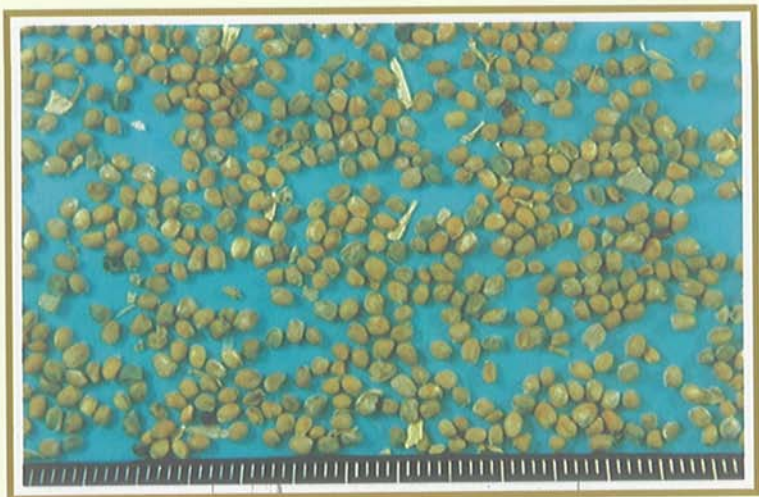
خردل سیاه khardal - e syâh**Black Mustard**

خردل سیاه دانه‌های قرمز تیره و کمی کوچکتر از دانه خردل سفید است که بو و طعم تند داشته در آب ایجاد موسیلاژ فراوان می‌کند و بسیار سوزاننده است. این دانه‌ها متعلق به گیاه خردل سیاه با نام علمی:

Brassica nigra (L.) Koch

از تیره شب بو (Cruciferae) است. خردل سیاه گیاهی علفی یکساله است که ساقه‌ای به رنگ سبز مایل به آبی داشته گل‌های آن زردرنگ و بوی مشخص دارد. میوه آن کوتاه و منتهی به منقاری نازک و کوتاه بوده و حالت چسبیده به ساقه را دارد.

خردل سیاه بعنوان چاشنی و همچنین تهیه روغن خوراکی و بعنوان ضماد برای دردهای عضلانی و نیز ملین مصرف سنتی دارد.

خشخاش khashkhâsh

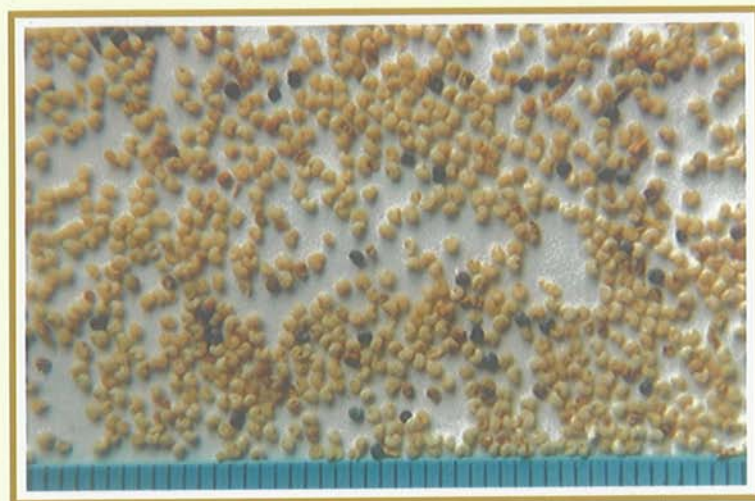
Opium poppy

خشخاش عبارت از تکه‌هایی از پوست میوه یا کپسول استوانه‌ای و یا کروی دارای یک دم برجسته و یک بخش تاج مانند کاملاً چتری و مشخص است که رنگی زرد روشن داشته بر روی آن محل تیغ خوردگی به صورت خطوط موازی و مورب را می‌توان مشاهده نمود. قسمت داخلی این قطعات دارای تعداد زیادی پره‌های موازی است. این میوه‌های شکسته شده متعلق به گیاه خشخاش و یا کوکنار با نام علمی:

Papaver somniferum L.

از تیره خشخاش (Papaveraceae) است که گیاهی علفی و تا ارتفاع ۲ متر هم می‌رسد. برگ‌های سبز غبارآلود، گل‌های درشت و زیبا به رنگ‌های سفید تا صورتی، میوه‌های درشت و کپسول مانند با یک تاج مشخص در بالا از مشخصات بارز گیاه است. از میوه‌های نارس و در زمانی که کاملاً سبز رنگ است در اثر تیغ زدن تریاک می‌گیرند.

پوست خشخاش بعنوان ضد درد و آرام‌بخش و خواب‌آور مصرف سنتی دارد. چنانچه کپسول بر روی گیاه باقی بماند، در آن صورت فرصت خواهد داشت تا کاملاً رشد کرده و کامل شود و در این حالت دانه‌های آن که ریز، سفید، زردرنگ یا تیره، به شکل کلیه با تزئینات لانه زنبوری هستند، دارای مقدار قابل توجهی روغن با طعم مطبوع و کمی تلخ می‌شوند و به مصرف خوراکی می‌رسند.

خلال نارنج *khalâl - e nârenj**Bitter Orange Peel*

خلال نارنج تکه‌های باریک و دراز، باریک و دراز، خشک شده برنگ نارنجی یا زرد پررنگ حاصل از پوسته رویی میوه‌های نارنج است که از گیاه نارنج به نامهای علمی:

Citrus aurantium L.

از تیره سداب (Rutaceae) بدست می‌آید. نارنج گیاهی درختی با برگهای چرمی و خاردار و میوه‌های درشت نارنجی رنگ است و در شمال و جنوب ایران کشت می‌شود. غالباً خلال نارنج با خلال پوست پرتقال عرضه می‌گردد. خلال نارنج برای تهیه مربا و بعنوان آرام‌بخش و ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

خواجه باشی *khâjebâshi**Cotton thistle seed*

خواجه باشی عبارت از دانه‌های گوه‌ای شکل با سر پهن و دایره‌ای شکل دارای برجستگی دو طبقه گنبدی شکل است. رنگ آن نوک مدادی کمرنگ تا پررنگ و گاهی تیره، تقریباً چهار وجهی با خطوط افقی کمی مورب و برجستگیهای زره‌دار و یک زائده اشکی در قسمت پائین است. این دانه‌ها مربوط به گیاه سُکاع یا سُکاعی با نام علمی:

Onopordon acanthium L.

از تیره کاسنی (Compositae) است.

سُکاع گیاهی است چند ساله دارای خارهای فراوان بر روی تمام قسمتهای گیاه است. کاپیتول آن بزرگ نیمه کروی با گل‌های لوله‌ای بلند صورتی رنگ و برگهای آن دارای لوبهای فراوان و پر خار است.

خواجه باشی در طب سنتی ایران بعنوان مدر، معرق و ضد تب و ضد درد مصرف دارد.

خولنجان khulanjân

Galangal

خولنجان عبارت از ریزومهای سخت و سفت برنگ قرمز مایل به قهوه‌ای، دارای خطوط سفید رنگ و محل افتاده ساقه‌های هوایی گیاه خولنجان یا خولنجان کبیر با نام علمی:

Alpinia officinarum Hance

از تیره زنجبیل (zingibriaceae) است که بوئی مطبوع و طعمی تند و معطر دارد.

خولنجان گیاهی پایا بومی چین و هند بوده در ایران رویش ندارد.

برگهای غلاف‌دار، دراز و نوک‌تیز با یک رگبرگ مشخص و رگبرگهای فرعی موازی، گل‌های سفید مایل به سبز بصورت خوشه‌ای، از مشخصات آن است.

خولنجان همانند زنجبیل بعنوان بادشکن و نیرودهنده و نیز در رفع درد دندان مصرف سنتی دارد.

دارچین dârchîn

Cinnamon

دارچین یا دارچینی عبارت از قطعات خشک و لوله‌ای شکل است که قسمت داخلی آن برنگ خنایی تیره و قسمت خارجی آن قهوه‌ای است و بوئی مطبوع و طعمی تند و مطبوع دارد. این قطعات خوشبو از پوست ساقه‌ها و شاخه‌های درخت دارچین با نام علمی:

Cinnamomum zeylanicum Nees

از تیره برگ بو (Lauraceae) بدست می‌آید. دارچین درختی است بومی هند و دیگر مناطق گرم و مرطوب اطراف آن و در ایران رویش ندارد. این درخت همیشه سبز بوده و برگهای چرمی شکل تقریباً متقابل و گل‌های سفیدرنگ و میوه سته‌ای برنگ قهوه‌ای مایل به آبی دارد.

دارچین بعنوان نیرودهنده، قابض و بخصوص عطر و طعم دهنده و نیز به صورت ادویه مصرف سنتی دارد.

دارفلفل darfelfel

Long pepper

دارفلفل یا فلفل دراز عبارت از قطعات لوله ای و باریک که اجتماعی از میوه های گیاه به رنگ سیاه یا فیلی تیره می باشد. این قطعات متعلق به گیاه دارفلفل با نام علمی :

Piper longum L.

از تیره فلفل (Piperiaceae) است که گیاهی است بوته ای با برگهای متناوب ، بیضوی و قلبی شکل و گلپهائی مجتمع به صورت سنبله که معمولاً به حالت قائم در محل اتصال دمبرگها به ساقه قرار می گیرند. این گیاه بومی هند بوده و در ایران رویش ندارد. دارفلفل بعنوان هضم کننده غذا ، مقوی معده و مدر مصرف سنتی دارد.

درمان سفیده darmân sefide

Persian fritillary

درمان سفیده عبارت از غده های زیرزمینی سفیدرنگ ، با بویی مشخص و طعم تند و تلخ است که از گیاه درمان سفیده با نام علمی :

Fritillaria Persica L.

از تیره لاله (Liliaceae) بدست می آید. درمان سفیده گیاهی است پایا ، دارای برگهایی کشیده و باریک که به صورت غلافی ساقه گیاه را دربر می گیرند و گلپهای زردرنگ آن بصورت خوشه ای در انتهای ساقه اصلی دیده می شوند. ریشه گیاه غده ای تقریباً کروی است. این گیاه در غرب ایران می روید.

بودر حاصل از درمان سفیده بعنوان ضد عفونی و درمان کننده زخمهای سطحی مصرف سنتی دارد.

درمنه dermane

Wormwood

درمنه یا شیخ، قطعاتی به رنگ سبز، سبز مات و کرکدار، با بوئی بسیار قوی و معطر است که شامل برگها و کاپیتولهای تخم مرغی یا کروی شکل و کوچک می باشد. این قطعات از گیاه درمنه با نام علمی:

Artemisia sieberi Besser

از تیره کاسنی (Compositae) که در اکثر نقاط ایران گسترش فراوان دارند به دست می آید.

درمنه گیاهی است پایا با برگهایی که اغلب بریدگیهای کوتاه دارند و ساقه های چوبی شده و زاویه دار و همچنین گلهای بسیار کوچک و بصورت خوشه ای از مشخصات عمومی آن است. درمنه بعنوان ضد انگلهای گوارشی، رفع سرماخوردگی، مصرف سنتی دارد.

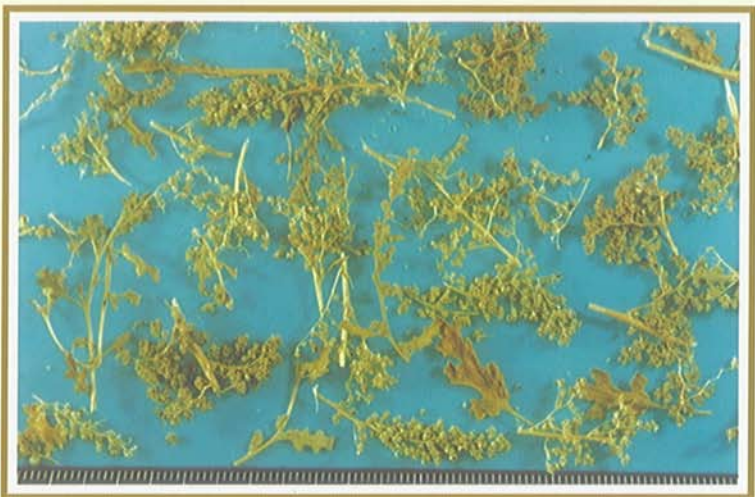
درمنه ترکی dermane - e torki

Lamb's Quarter

درمنه ترکی به رنگ سبز کم رنگ یا زردرنگ شامل شاخه ها و خرد شده برگها و اجتماعات خوشه ای از گلهای گرد و کوچک بوده دارای بوی قوی شبیه به بوی درمنه می باشد. این سرشاخه ها متعلق به گیاهی است بنام درمنه ترکی و با نام علمی:

Chenopodium botrys L.

از تیره چغندر (Chenopodiaceae) می باشند که گیاهی علفی، انشعابات زیاد و برگهایی با بریدگیهای نامنظم و زیاد دارد و گلهای آن کوچک و خوشه ای است این گیاه به صورت فراوان در ایران رویش دارد. درمنه ترکی به صورت بخور برای رفع زکام و تنگی نفس و بصورت دم کرده جهت رفع انگلهای روده ای مصرف سنتی دارد.

دُم آلبالو dom - e âlbâlu

Willd Cherry Tail

دُم آلبالو عبارت از دم میوه‌هائی است که باریک و کشیده و بصورت دو شاخه، برنگ قهوه‌ای روشن دیده می‌شود. این قطعات متعلق به درخت آلبالو با نام علمی:

Cerasus vulgaris Mill.

از تیره گل‌سرخ (Rosaceae) است. آلبالو درختی است زیبا که در اغلب نقاط ایران کشت می‌گردد. گل‌های سفید و زیبای آن قبل از باز شدن برگ‌ها روی درخت ظاهر می‌گردد و ظاهری بسیار زیبا در بهار ایجاد می‌نماید.

میوه‌های کاملاً مدور و قرمز رنگ، برگ‌های دندانه‌دار و ساقه‌های قرمز رنگ که پوسته پوسته می‌گردد از مشخصات این درخت است. دم آلبالو مخلوط با دم گیلاس بعنوان داروی مدر و سنگ‌شکن مصرف سنتی دارد.

دُم اسب dom - e asb

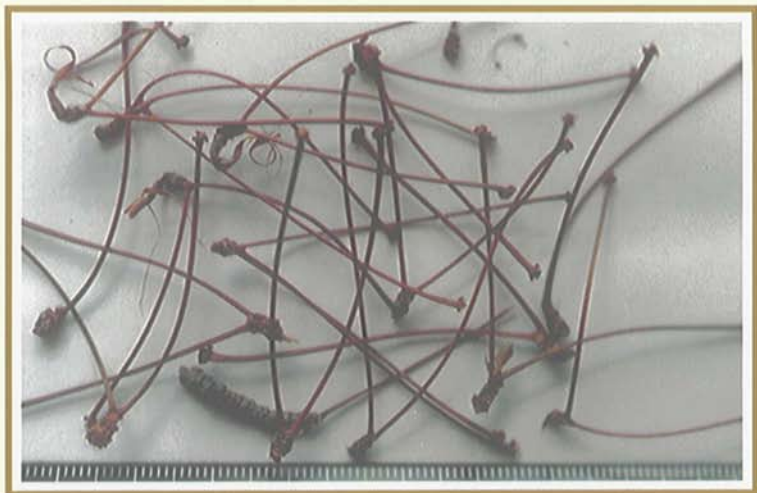
Horse tail

دم اسب عبارت از قطعات خرد شده ساقه‌های بندبند و توخالی است که در هر بند آن فلس غشایی و دندانه‌دار دارد و همچنین قطعاتی از شاخه‌های نازک و بندبند و بسیار شکننده در آن دیده می‌شود. این قطعات متعلق به گیاه دم اسب یا قنطریون با نام علمی:

Equisetum arvense L.

از تیره دم اسب (Equisetaceae) است. دم اسب گیاهی علفی و دو پایه، دارای ساقه‌هایی بندبند و توخالی است که انشعابات زیادی در هر بند داشته و شاخه‌های آن باریک و نخی شکل می‌باشند.

دم اسب بعنوان یک داروی مدر مصرف سنتی دارد.

دُم گِیلاس dom - e gilâs

Gean Cherry Tail

دُم گِیلاس عبارت از دُم میوه هائی است باریک و مدور برنگ قهوه ای روشن که به صورت تک شاخه دیده می شود و در دو طرف برجستگی دارد. این قطعات متعلق به درخت گِیلاس با نام علمی :

Cerasus avium (L.) Moench

از تیره گلسرخ (Rosaceae) است. گِیلاس درختی است زیبا که انشعابات جوان آن صاف و سبز و سپس قهوه ای یا سرخ براق می شود. گل‌های آن سفیدرنگ دارای پایک بلند، است.

دُم گِیلاس به عنوان داروی مدر، مصرف سنتی دارد.

دهن باز دهن بسته dahan bâz dahan baste

Forest pepper

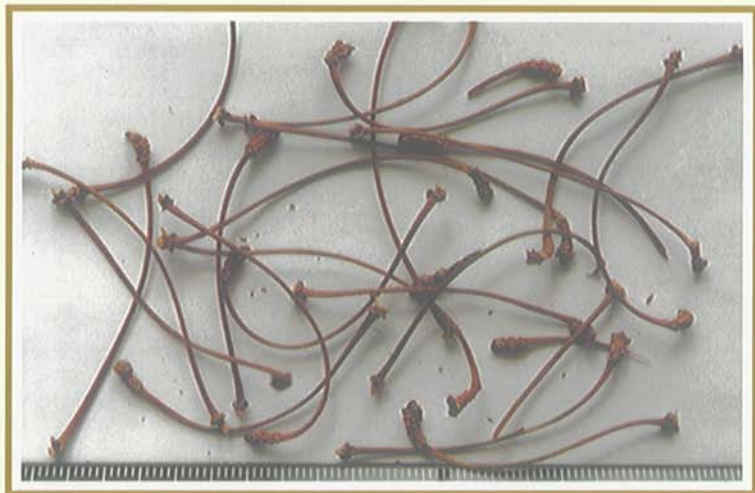
دهن باز دهن بسته عبارت از میوه های نسبتاً کروی برنگ خاکستری تیره یا قهوه ای رنگ است که گاهی بسته بوده و غالباً با یک شکاف باز شده دو بخش نیم کروی و پیاله ای که از یک طرف به یکدیگر متصل می باشند را درست می کند. این میوه ها حاوی تعداد زیادی دانه های سیاه رنگ دارای لایه موسیلاژی است و متعلق به گیاهی با نام علمی :

Toddalia asiatica Lam.

می باشد. این گونه از تیره سداب (Rutaceae) بوده گیاهی بالا رونده، همیشه سبز و بومی هندوستان است. پوست ساقه آن قهوه ای مایل به زرد و صاف، برگهای آن متناوب و سه برگچه ای و گل‌هایی برنگ سبز یا زرد دارد.

دهن باز دهن بسته بعنوان تب بر، تقویت کننده و برطرف کننده اسهال خونی مصرف

سنتی دارد.

رازیانہ râzyâne

Fennel

رازیانہ یا بادیان میوه‌های استوانه‌ای، برنگ سبز روشن متمایل به زرد که از دو بخش تشکیل شده است. هر بخش بیضی شکل، کشیده آن دارای ۵ خط برجسته طولی در خارج و در قسمت داخلی، بخش سیاه‌رنگ دانه دیده می‌شود. این میوه‌ها که بوئی مطبوع و طعمی شیرین دارد متعلق به گیاه رازیانه یا بادیان سبز یا رازیانج با نام علمی:

Foeniculum vulgare Mill

از تیره چتریان (Umbelliferae) است. رازیانه گیاهی است علفی با برگهای بسیار منشعب و نخی شکل آن و خطوط موازی در سرتاسر گیاه.

رازیانہ به عنوان ضد نفخ و مقوی و مدر مصرف سنتی داشته، عرق حاصل از این میوه‌ها نیز به همین منظور مصرف می‌گردد. رازیانه از اقلام صادراتی ایران است.

رنگ rang

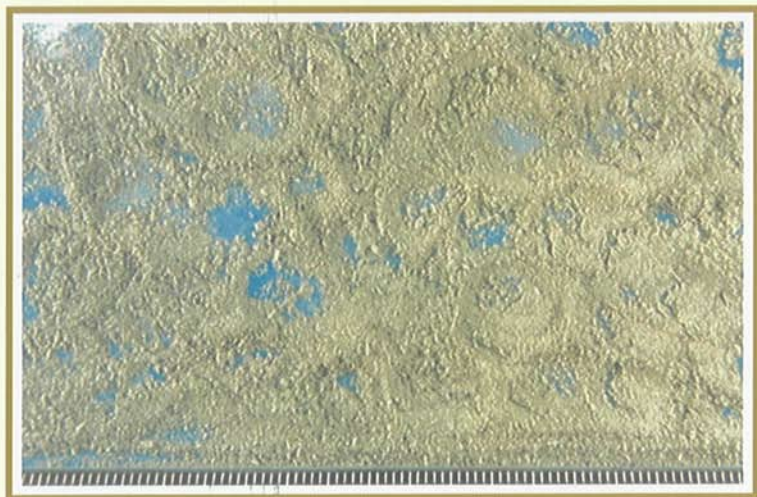
Indigo

رنگ یا رنگ کرمائی، پودری است سبزرنگ، بدون بو، با طعمی تلخ که در اثر مجاورت با آب ایجاد رنگ تیره می‌نماید. این پودر از برگهای گیاه رنگ، نیل یا شمل و با نام علمی:

Indigofera argentea Burm. f.

از تیره پروانه‌واران (Leguminosae) حاصل می‌شود. نیل درختچه‌ای است شبیه به حنا که در بلوچستان رویش دارد.

رنگ جهت تهیه رنگهای آرایشی و صنعتی مصرف عمده داشته بطور سنتی نیز به همین مصارف می‌رسد و از اقلام مهم صادراتی ایران است.

روناس runâs

Madder Root

روناس قطعات نازک سخت و قرمز رنگ است که پوسته رویی آن کمی قهوه‌ای رنگ و قسمت داخلی آن قرمز روشن، طعمی تلخ داشته در اثر مجاورت با آب ایجاد رنگ قرمز می‌نماید. این قطعات ریشه‌های گیاه روناس یا روین است با نام علمی:

Rubia tinctorium L.

از تیره سداب (Rubiaceae) که گیاهی علفی و بالارونده دارای ساقه‌ای چهارگوش و بندبند بوده، در هر بند تعداد ۲ برگ و ۴ گوشوارک کاملاً شبیه به یکدیگر دیده می‌شوند. در تمام طول ساقه آن کرکهای خشن و قلاب مانند مشاهده می‌گردد.

روناس بعنوان ادرا آور و بند آورنده خون و تقویت کننده مصرف سنتی دارد و یکی از رنگهای مهم گیاهی و صادراتی است.

ریش بز rish boz

Ephedra

ریش بز عبارت از قطعات سبز مایل به زرد و بندبند است. این قطعات از پایه‌های مختلف درختچه اُرمک یا ریش بز یا هوم یا افدرا تهیه می‌گردد که عبارت از گونه‌های مختلف جنس Ephedra و اکثراً گونه‌های:

E. intermedia Schr. et Mey, E. strobilacea Bge ex Lehm, E. procera F. et M

از تیره افدرا (Ephedraceae) می‌باشند، هوم گیاهی با سابقه استفاده چندین هزارساله است که ظاهری درختچه‌ای پرانشعاب برنگ سبز مایل به زرد دارد و در دوپایه جدا از هم مشاهده می‌گردد. برگهای آن به صورت فلسهای کوچک قهوه‌ای رنگ و در محل بندها قرار دارند.

ریش بز سمی بوده لیکن بمقدار دارویی بعنوان برطرف کننده سرماخوردگی و ضد درد مصرف سنتی دارد.

ریشه ایریسا rishe - e irisâ

Orris Root

ریشه ایریسا یا بیخ بنفشه عبارت از قطعات خشک و دراز با سطح ناصاف و فرو رفتگیها و برجستگیهای حلقوی، به رنگ قهوه‌ای روشن متمایل به رنگ بنفش است. این قطعات که بویی ملایم و مطبوع و طعم کمی تندتر از نشاسته دارند ریزومهای متعلق به گونه‌های زیر از جنس زنبق با نامهای علمی:

Iris germanica L., Iris spuria Pall, Iris Pseudoacorus L.

از تیره زنبق (Iridaceae) است. جنس زنبق گلبرگهایی شبیه به کاسبرگها و رنگهای بنفش، آبی، زرد یا سفید دارد و برگهای آن باریک و کشیده و با پهنک مشخص است. ریشه ایریسا بعنوان مُدر، خلط‌آور، ضد انگلهای روده‌ای و نیز اثرات مسهلی مصرف سنتی دارد.

ریشه گزنه rishe - e gazane

Nettle Root

ریشه گزنه عبارت از قطعاتی است به رنگ سفید کثیف گره‌دار بندبند و بسیار سخت و سفت با خطوطی طولی تابیده شده و انشعابات برجسته در گره‌ها. این قطعات که دارای یک کانال توخالی طولی است، ریزومهای گیاه گزنه یا قریص با نام علمی

Urtica dioica L.

از تیره گزنه (Urticaceae) است که به غلط ریشه گزنه گفته می‌شود. گزنه گیاهی است دو پایه پوشیده از کرکهای گزنده با ساقه‌های چهار گوش و برگهای دو بدو متقابل و گل آذین خوشه‌ای. گزنه بطور خودرو در کلیه نقاط رویش دارد. ریشه گزنه بعنوان مُدر بسیار قوی و رفع ناراحتیهای پوستات مصرف سنتی دارد.

قطره اورتان (Urtan) داروی بر طرف کننده تورم پوستات از آن ساخته شده است.

ریوند rivand

Rhubarb

ریوند یا ریوند چینی عبارت از قطعات ضخیم، در دو طرف کمی پهن، برنگ قرمز مایل به قهوه‌ای که از قسمتهای یقه و ریشه گیاه ریوند یا ریوند چینی است با نام علمی:

Rheum palmatum L.

از تیره علف هفت بند (polygonaceae) که بومی چین و شوروی بوده و به ایران وارد می‌شود.

ریوند گیاهی است پایا دارای برگهای پهن و بزرگ و گسترده بر روی زمین و گلپایه‌ای به صورت مجتمع در یک خوشه غیرمتراکم.

ریوند بعنوان داروی ملین و برطرف کننده ناراحتی‌های کبدی مصرف سنتی دارد.

زدو zedu

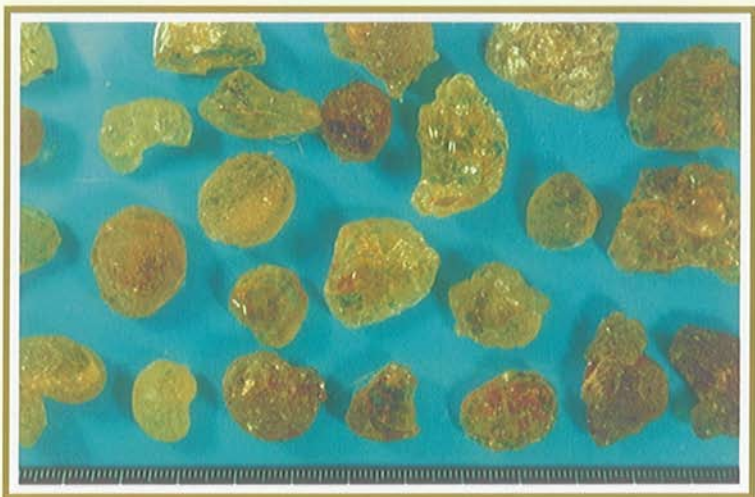
Cherry Gum

زدو عبارت از قطعات شیشه‌ای شفاف، به صورت گلوله‌های زرد یا قرمز رنگ است که در اثر تماس با آب حالت چسبنده پیدا می‌کند. این قطعات نوعی صمغ حاصل از تنه درختان گیلاس، زردآلو، آلو، بادام به نامهای علمی:

Prunus avium (L.) Moench, Armeniaca vulgaris Lamk,***Prunus domestica L. Amygdalus communis L.***

از تیره گلسترخ (Rosaceae) است که درختانی باغی بوده در اغلب نقاط ایران کشت می‌گردند. در اثر خراش‌های طبیعی یا مصنوعی صمغ این گیاهان خارج شده و در مجاورت هوا سفت و سخت می‌شود.

زدو به عنوان قوام دهنده و ضماد و نیز برای تهیه چسب، مصرف سنتی دارد.

زرچوبه zarchube

Turmeric

زرچوبه یا زردچوبه عبارت از قطعاتی زرد رنگ با عطر و طعم مطبوع است که سطحی نسبتاً صاف دارد و نقاط فرو رفته بر روی آن دیده می شود. این قطعات که سریعاً رنگ زرد خود به آب پس می دهند، ریزومهای گیاه زردچوبه یا عروق صفر با نام علمی:

Curcuma longa L.

از تیره زنجبیل (zingiberaceae) هستند. زردچوبه گیاهی پایا، به ارتفاع یک تا یک و نیم متر است و برگهایی بزرگ بدون دمبرگ با غلاف مشخص و گلتهائی سنبله ای زرد دارد. زردچوبه بومی هند بوده و از آنجا به ایران صادر می گردد. زردچوبه علاوه بر مصارف ادویه ای، بعنوان ترمیم کننده، محرک اعمال هضم و برطرف کننده عوارض کبدی، مصرف سنتی دارد.

زرشک آبی zereshk - e âbi

Common Berberry

زرشک آبی عبارت از میوه های استوانه ای برنگ قرمز تیره خشک، دارای دانه، با سطحی چروکیده و طعمی ترش است که در اثر خیساندن در آب از خود رنگ قرمز پس می دهد. این میوه ها متعلق به درختچه زرشک وحشی با نام های علمی:

Berberis integerima Bge., Berberis densiflora Boiss

از تیره زرشک (Berberidaceae) است که گیاهانی خاردار بوده ساقه های ضخیم و گره دار برنگ قهوه ای یا ارغوانی، برگهایی چرمی و گل آذین خوشه ای داشته در نقاط شمال غربی و مرکزی ایران پراکندگی وسیع دارند.

آب حاصل از خیساندن زرشک آبی بعنوان صفرابر مصرف سنتی دارد.

زرشک بی دانه zereshk - e bidâne

Barberry

زرشک بی دانه یا زرشک پلوئی عبارت از میوه های استوانه ای شکل، نرم، به رنگ قرمز روشن و طعمی ترش و بدون دانه است که از درختچه زرشک بنام علمی:

Berberis vulgaris L.

از تیره زرشک (Berberidaceae) بدست می آید. زرشک درختچه ای است با خارهای یک تا سه شاخه و ساقه هایی شیاردار که ابتدا زرد مایل به قهوه ای و پس از چندی خاکستری رنگ می گردند.

زرشک بعنوان عطر و طعم دهنده و همچنین تسهیل کننده اعمال کبد مصرف سنتی دارد.

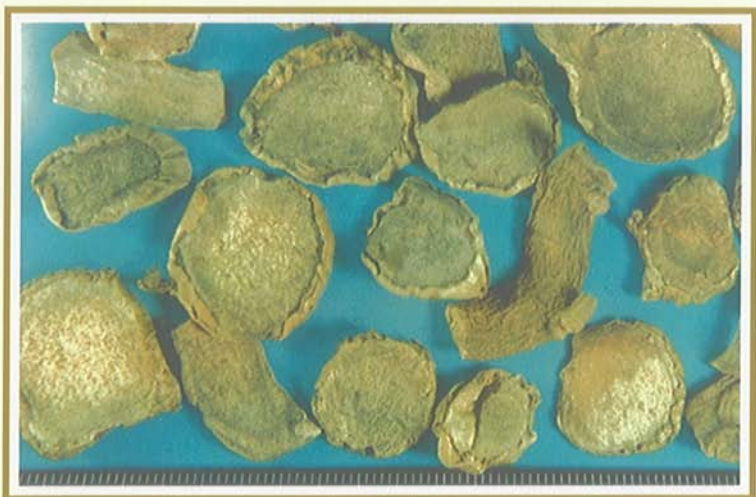
زُرمباد zorombâd

Zedoary

زُرمباد عبارت از قطعاتی تقریباً گرد، زرد رنگ کمی روشن تر از زردچوبه است که پوسته ای ضخیم و چروکیده و قسمت داخلی سفت و محکم دارد این قطعات عبارت از ریزمهایی است با بوئی ضعیف تر از زردچوبه متعلق به گیاه زرمباد با نام علمی:

Curcuma zedoaria Rosc.

از تیره زنجبیل (zingiberaceae) که بومی هندوستان بوده و از آنجا به ایران وارد می گردد. زرمباد گیاهی پایا و علفی است که برگهایی بدون کرک و نوک تیز دارد و گلهای آن مجتمع به صورت سنبله است. زُرمباد علاوه بر مصارف ادویه ای، بعنوان نیرو دهنده، معطر، ضد التهاب و ترمیم کننده زخمها مصرف سنتی دارد.

زعفران zafarân

Saffron

زعفران قطعاتی است میله‌ای شکل برنگ قرمز متمایل به زرد یا قرمز پر رنگ که بو و طعمی مطبوع دارد، در مجاورت با آب ایجاد رنگ قرمز یا نارنجی پررنگ می‌کند و هر کدام به صورت سه شاخه در قسمت بالا باز می‌شوند. این قطعات میله‌ای عبارت از خامه و کلاله سه شاخه گیاه زعفران با نام علمی:

Crocus sativus L.

از تیره زنبق (Iridaceae) است که گیاهی علفی پایا دارای غده زیرزمینی بوده برگهای باریک و نوک‌تیز و گل‌های آبی‌رنگ دارد. زعفران در نقاط شرقی و مرکزی ایران به صورت کاشته شده دیده می‌شود.

زعفران که از اقلام مهم صادراتی ایران است، بعنوان تقویت کننده و نشاط‌آور و تهیه عرق زعفران با اثرات مشابه و نیز بعنوان عطر و طعم دهنده، استفاده سنتی دارد.

زنجبیل zanjebil

Ginger

زنجبیل یا زنجفیل عبارت از قطعاتی است ضخیم، چوبی و کمی کشیده، منشعب و پهن برنگ سفید متمایل به زرد که بو و طعمی بسیار تند و مطبوع دارد و از ریزومهای گیاه زنجبیل با نام علمی:

Zingiber officinale Rose

از تیره زنجبیل (Zingiberaceae) حاصل می‌گردد. زنجبیل گیاهی چند ساله دارای ریزوم غده‌ای و منشعب است. برگهای آن قسمت زیادی از ساقه را فرا می‌گیرد و گل‌های آن به صورت مجتمع است. این گیاه بومی هند بوده و از آنجا به ایران صادر می‌گردد. زنجبیل به عنوان ضد نفخ، عطر و طعم دهنده مصرف سنتی دارد.

زنیان zenyân

Bishop's Weed Fruit

زنیان یا نانخواه، میوه‌هایی ریز تقریباً گرد از دو طرف فشرده شده حاوی دو بخش است که در قسمت وسط کمی از یکدیگر فاصله پیدا می‌کنند. این میوه‌ها به رنگ خاکستری متمایل به قهوه‌ای بوده بر روی هر بخش آن پنج خط برجسته و موازی زرد رنگ مشاهده می‌گردد. بوی آن قوی و معطر و طعم آن بسیار تند است و از گیاه زنیان با نام علمی:

***Trachyspermum copticum* (L.) Link**Syn: *Carum copticum* (L.) C. B. Clarke

از تیره چتریان (Umbelliferae) بدست می‌آید.

زنیان گیاهی علفی است که ساقه‌هایی بسیار منشعب و برگهایی با بریدگیهای فراوان و میوه‌های کوچک و نسبتاً گرد دارد. زنیان بعنوان عطر و طعم دهنده و ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

زوفا zufâ

Catmint

زوفا، گل‌های مجتمع، پوشیده از براکته‌های گرد و نوک تیز و کاغذی به رنگ سبز مایل به بنفش است و از گیاهی بنام علمی:

***Nepeta bracteata* Benth.**

از تیره نعنا (Labiatae) بدست می‌آید. زوفا گیاهی علفی و کوچک با چند انشعاب کوتاه، بنفش رنگ و کم برگ است که گل‌هایی مجتمع در کنار برگ‌ها داشته، پای گل‌ها براکته‌های گرد کاغذی و نوک تیز و بزرگ مشاهده می‌گردد و در اغلب نقاط ایران یافت می‌شود. زوفا بعنوان برطرف کننده آسم و نیز ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

در منابع موجود زوفا را با نام علمی: *Hyssopus officinalis* L. ذکر نموده‌اند وهوپر نیز آنرا حاصل از گیاهانی بنامهای علمی: *Nepeta micrantha* Bunge

و *Nepeta ispanhanica* Boiss می‌داند که هیچکدام با نمونه بازار گیاهان دارویی مشابهت ندارند.

زیرفون *zirfun**Linden*

زیرفون یا زیرفون عبارت از گلهای زردرنگ و معطر و یا میوه‌های کروی سبز رنگ کرکدار هستند که بر روی پایکی بلند و باریک قرار و از وسط یک براکته پهن و زبانه مانند خارج شده‌اند. این گلها و میوه‌ها مربوط به درخت نرم‌دار، زیرفون یا نمدار با نام علمی:

Tilia platyphyllos Scop.

از تیره نمدار (Tiliaceae) هستند که به صورت بومی، در نواحی شمال ایران می‌باشد. نمدار درختی بلند دارای تاج گرد و پوست صاف برگ‌های خاکستری تیره است. برگهای آن قلبی شکل و دندانه دار و نامتقارن هستند. زیرفون بعنوان مدر، و آرام بخش مصرف سنتی دارد.

زیره سبز *zire-e sabz**Cumin*

زیره سبز یا کراویه، میوه‌های کشیده و دوکی شکلی است که از دو بخش تشکیل شده و نوک تیز است. روی هر بخش آن پنج خط برجسته دیده می‌شود. این میوه‌ها که بوئی بسیار مطبوع و رنگ سبز روشن دارند از گیاه زیره سبز با نام علمی:

Cuminum cyminum L.

از تیره چتریان (Umbelliferae) بدست می‌آیند. زیره سبز گیاهی علفی است که برگهایی با بریدگیهای فراوان داشته میوه‌های دوکی شکل دارد و در نواحی مرکزی و بخصوص شرق ایران در وسعتهای زیاد کشت می‌گردد.

زیره سبز که از اقلام مهم صادراتی ایران است، بعنوان ضد نفخ، عطر و طعم دهنده و ضد عفونی کننده مصرف سنتی دارد.

زیره سیاه zire-e siyâh

Willd Caraway

زیره سیاه یا زیره کوهی یا زیره کرمانی عبارت از میوه‌های قهوه‌ای تیره یا سیاه و استوانه‌ای شکل و باریک است که از دو بخش نازک و چسبیده به هم تشکیل شده است. این میوه‌ها از گیاه زیره سیاه، زیره کوهی یا زیره کرمانی با نام علمی:

Bunium persicum (Boiss) B.Fedtsch

از تیره چتریان (umbelliferae) بدست می‌آید. زیره کوهی گیاهی است علفی، کوچک، دارای شاخه‌های فراوان و برگهایی بسیار ریزان با انشعابات زیاد و ریشه‌ای غده‌ای. این گیاه بومی کوههای مرکزی ایران بخصوص اطراف کرمان است.

بسیاری از منابع زیره سیاه را گونه Carum carvi L. دانسته‌اند که گونه داروئی رسمی در دنیا است. هرچند این گونه بومی ایران است، لیکن به دلیل محدودیت تولید، وارد بازار گیاهان داروئی نمی‌شود. زیره سیاه که از اقلام مهم صادراتی ایران است، بعنوان عطر و طعم دهنده، بادشکن و ضد عفونی کننده مصرف سنتی دارد.

سبوس برنج sabus-e berenj

Rice bran

سبوس برنج پوسته‌های روئی دانه‌های گیاه برنج، بج یا آرز با نام علمی:

Oryza sativa L.

از تیره گندم (Graminae) است که بصورت لایه‌هائی نازک برنگ زرد و قایقی شکل و نوک تیز، بدون بو و با طعم تقریباً گس می‌باشند و پس از بوجاری و آسیاب دانه‌های برنج بدست می‌آیند. برنج گیاهی کاشته شده در نواحی شمالی و جنوبی ایران است.

سبوس برنج بعنوان شستشو دهنده و تقویت کننده موی سر، آرام بخش و ضد اسهال

مصرف سنتی دارد.

سَدَاب sodâb

Rue

سَدَاب، سرشاخه های سبز مایل به آبی شامل برگهای ضخیم و گوشته دار منقسم به قطعات متعدد و میوه پوشینه تقریباً گرد با پنج برچه کاملاً مشخص حاوی دانه های قهوه ای رنگ است. این سرشاخه ها متعلق به گیاه سَدَاب یا سیاب با نام علمی:

Ruta graveolens L.

از تیره سَدَاب (Rutaceae) است که گیاهی علفی بومی نواحی شمالی ایران بوده و بویی قوی و نامطبوع دارد. رنگ سبز مات یا مایل به آبی گیاه از علائم مشخصه و بارز آنست. سَدَاب بعنوان نیرو دهنده و ضد خونریزی (با مقادیر مشخص) و در استعمال خارجی بعنوان التیام دهنده زخمها مصرف سنتی دارد. تمامی اندام گیاه سمی است و مصرف خارج از مقادیر درمانی آن خطرناک است.

سِدْر sedr

Natural Henna

سِدْر عبارت از برگهایی بیضی یا تقریباً گرد با شبکه ای از رگبرگهای برجسته و یا پودر سبز ماتی است بدون بو با مزه ای گس که در آب به شدت ایجاد کف می کند. این برگها و یا پودر سبز رنگ از برگهای درخت کُنار یا نَبَق با نام علمی:

Ziziphus spina - christii (L.) willd.

از تیره عناب (Rhamnaceae) بدست می آید. درخت کُنار در نواحی جنوبی ایران رویش دارد و بواسطه داشتن خارهای سرکج و میوه های کروی خوراکی به رنگ زرد متمایل به قهوه ای، مشخص است.

سِدْر بعنوان شستشو دهنده موی سر و بدن، ضد عفونی کننده و ضد قارچ مصرف سنتی داشته از اقلام مهم صادراتی ایران است.

سرخه ولیک sorkhe valik

Hawthorn

سرخه ولیک یا سرخ ولیک عبارت از غنچه هائی است مجتمع در گل آذینی با ۴ تا ۱۰ گل که هر کدام دارای پنج گلبرگ می باشند و مادگی آنها تنها یک خامه دارد. این غنچه ها از درخت سرخ ولیک، ولیک، گوج، گویج، کیالک یا زعرور با نام علمی:

Crataegus microphylla C.Koch

از تیره گل سرخ (Rosaceae) بدست می آیند. ولیک درختی است خاردار مخصوص نواحی جنگلی گیلان، مازندران، آذربایجان، باختران و لرستان که شاخه های جوان صاف و برنگ متمایل به قهوه ای داشته، میوه آن سرخ رنگ، شبیه بیضی بطول ۹ تا ۱۶ میلیمتر می باشد. سرخه ولیک بعنوان پایین آورنده فشار خون، مدر و آرام بخش مصرف سنتی دارد.

سریش serish

Foxtail Lily Root

سریش عبارت از ریشه های غده ای منشعب، باریک با پوسته قهوه ای متصل به بخش برجسته زرد رنگ و یا به صورت پودر زرد رنگی است که از ریشه های گیاه سریش یا خنثی یا سریش سفید با نام علمی:

Eremurus persicus (Jaub. & Spach) Boiss.

از تیره لاله (Liliaceae) به دست می آید و در اثر مجاورت با آب چسبناک می گردد. سریش گیاهی است علفی بومی نواحی شمال و مرکزی ایران، دارای ساقه ای بلند و بدون انشعاب، گلپای گلی رنگ، میوه های کروی، برگهای کشیده و باریک مجتمع در قسمت پائین.

سریش به عنوان قوام دهنده و چسب طبیعی مصرف سنتی دارد و قسمتهای هوایی آن به عنوان سبزی خوراکی مصرف می شود.

سَقَز saqez

Chio Gum

سقز یا تحلک بصورت ماده‌ای سفید سخت، ورقه‌ای یا توده‌ای و یا مایعی زردرنگ است که در هر صورت چسبنده بوده و بوی قوی و مطبوع ترباتین از آن استشمام می‌گردد. سقز یک الئوگم رزین است که در اثر خراش دادن تنه درختان بنه و چاتلانقوش و همچنین درختان خنجک با نامهای علمی:

Pistacia atlantica Desf. Subsp. *mutica* (F.&M.) Rech.f.,

Pistacia khinjuk Stocks

از تیره پسته (Anacardiaceae) که از انواع درختان پسته وحشی هستند، بدست می‌آید. این درختان تنه‌ای صاف و بدون انشعاب برنگ سفید و برگهایی منقسم به برگچه‌های سه تا پنج تایی و میوه‌های کوچک تقریباً کروی و برنگ سبز درخشان دارند. سقز که از محصولات مهم صادراتی ایران است. به عنوان ماده‌ای جویدنی، جهت برطرف کردن ناراحتی‌های معدی و جلوگیری از دل بهم خوردگی‌ها خصوصاً هنگام مسافرت مصرف سنتی دارد.

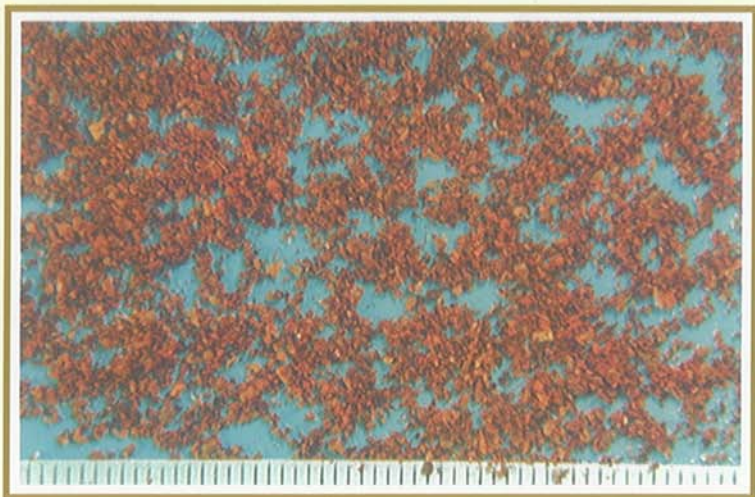
سَمَاق somâq

Sumac

سماق عبارت از پوسته‌های پیاله‌ای ریز و یا پودر قرمز و یا قرمز متمایل به قهوه‌ای و ترش مزه است که از میوه‌های درختچه سماق با نام علمی:

Rhus coriaria L.

از تیره پسته (Anacardiaceae) بدست می‌آید. سماق درختچه‌ای است بومی نواحی مرکزی ایران. برگهای آن مرکب از تعداد زیادی برگچه‌های بیضوی شکل است و نیز گلهای آن به صورت خوشه‌های مجتمع در انتهای ساقه اصلی بوده، تبدیل به میوه‌های نسبتاً کروی و کوچک می‌گردند. سماق به صورت کاملاً رسیده بعنوان بند آورنده خون، برطرف کننده اسهال و بعنوان چاشنی مصرف سنتی دارد. میوه‌های سبزرنگ گیاه شدیداً سمی است.

سنا senâ

Senna

سنا یا سنّامکی عبارت از برگهای سبز رنگ بیضوی کشیده نوک تیز با کناره‌های کامل بطول ۱ تا ۳ سانتی متر همراه با میوه‌های کشیده یا کمائی شکل دارای یک خط طولی در وسط که کاملاً برجسته است و تعدادی خطوط یا فرورفتگیهای موازی عرضی که محل دانه‌ها را روی میوه مشخص می‌کنند. این میوه‌ها کاغذی و کاملاً خشک بوده و برنگ‌های سبز تا قهوه‌ای روشن مشاهده می‌شوند.

برگها و میوه‌های مذکور از گیاهی بوته‌ای دارای ساقه و شاخه‌های چوبی بنام سنا و با نام علمی :

Cassia angustifolia Vahl.

از تیره گل ارغوان (Caesalpinaceae) و نام عمومی Tennevelly senna بدست می‌آیند. این گیاه در ایران رویش نداشته و نمونه‌های موجود در بازار گیاهان دارویی ایران همگی از هند و عربستان به ایران وارد می‌شوند.

برگ و پوست میوه‌های سنا بعنوان مسهل قوی و بصورت جوشانده بمقدار حداکثر ۲ گرم در روز برای افراد بالغ، مصرف سنتی دارد.

گونه‌ای از جنس سنا با نام محلی کوسن و نام علمی *Cassia italica* (Mill) Arndr. در جنوب ایران رویش دارد که برگهای آن تخم مرغی شکل و میوه‌های آن کمی کوچکتر از میوه‌های نمونه وارداتی است. هر چند برگها و میوه‌های این گونه نیز مصرفی همانند سنای مکی دارد، لیکن به دلیل تولید بسیار کم و محدود، تنها در بخشهایی از جنوب ایران خصوصاً بندرعباس به فروش می‌رسد.

سنبل الطیب sonboletib

Indian Valerian

سنبل الطیب عبارت از قطعاتی است برنگ قهوه‌ای تیره که بوسیله کلافهای توری از رشته‌های فیبری، احاطه شده است. این قطعات بسیار سبک بوده و بوئی بسیار معطر دارد و در اثر باز کردن رشته‌های فیبری عطر بیشتری استشمام می‌گردد. این نمونه از قسمتهای یقه گیاه سنبل الطیب یا علف گربه و یا سنبل الجبل یا سنبل الطیب هندی یا سنبل عصفر با نام علمی:

Nardostachys jatamansi DC.

از تیره سنبل الطیب (Valerianaceae) حاصل می‌گردد. سنبل الطیب هندی در ایران رویش نداشته و از هندوستان به ایران وارد می‌شود. سنبل الطیب هندی گیاهی است پایا دارای ریزوم و برگهای مجتمع در پائین و گل‌های تقریباً منظم. این محصول کلاً از کشورهای جنوب شرقی ایران و بیشتر هندوستان به ایران وارد می‌شود.

در اکثر منابع جدید، گیاه سنبل الطیب اروپائی با نام علمی:

Valeriana officinalis L.

را معادل سنبل الطیب معرفی می‌کنند که بومی اروپا بوده و گونه داروئی رسمی در دنیا است. نمونه‌های بازار داروئی آن با نمونه هندی بسیار متفاوت بوده و عبارت از ریشه‌هایی است باریک، کرم‌رنگ و نازک ولی با بوئی معطر و کاملاً شبیه به سنبل الطیب هندی، این گونه که اخیراً در ایران کشت شده است، گیاهی علفی، پایا دارای یک ساقه غیر منشعب، برگهایی با انشعابات شانه‌ای و گل آذین دیهیم و گلپهائی صورتی روشن است. سنبل الطیب هندی یا اروپائی بعنوان برطرف کننده بی‌خوابی، آرام‌بخش، ضد سردرد و تپش قلب مصرف سنتی دارند.

سورنجان suranjân

Colchicum Corms

سورنجان یا سولنجان عبارت از غده های سالم و یا تکه تکه شده به رنگ سفید مایل به زرد با بو و طعم زننده است که از گیاه گل حسرت با دو گونه:

Colchicum macrophyllum B.L.Burt, Colchicum speciosum Ster.

از تیره گل حسرت (Colchicaceae) بدست می آید که هر دو گونه دارای گل بهاره هستند. گل حسرت گیاهانی علفی و پایا هستند که گلهایشان به رنگ ارغوانی یا صورتی با لکه های زرد (گونه اول) یا فاقد آن (گونه دوم) است. برگهایشان دارای پهنکی دراز و کشیده به تعداد سه عدد و میوه آنها پوشینه سه خانه ای است. این گیاهان در نواحی شمال، مرکز و شرق و جنوب شرقی ایران رویش دارند.

سورنجان با وجود سمی بودن، در مقادیر کاملاً معین داروئی بعنوان داروی ضد درد در بیماری نقرس مصرف سنتی دارد.

سه پستان sepestân

Sebestan plums

سه پستان یا سپستان عبارت از میوه های خشک چروکیده و قهوه ای رنگ به شکل مخروطی نوک تیز است که در اثر مجاورت با آب ایجاد موسیلاژ فراوان می نماید. این میوه ها از طریق خشک کردن میوه های کروی و زرد رنگ درخت سپستان با نام علمی:

Cordia Myxa L.

از تیره گاوزبان (Boraginaceae) که در حالت تازه دارای آب و موسیلاژ فراوان است بدست می آیند. سپستان درختی است با تنه صاف و بدون انشعاب و برگهای چرمی گرد و ضخیم و کاسبرگهای پیاپی که پس از افتادن میوه ها بر روی گیاه باقی می ماندند. سپستان به علت داشتن موسیلاژ فراوان در فرمول چهار تخمه، جهت برطرف کردن

سرفه و نرم کردن سینه، مصرف سنتی دارد.

سیاه دانه cyâhdâne

Black Cumin

سیاه دانه یا سیاه تخمه عبارت از دانه های ریز، سیاه رنگ و منشوری شکلی است که سه وجهی یا گاهی گرد بوده و سطحی ناصاف دارد. پس از کنده شدن پوسته رویی دانه ها، مغز سفیدرنگ و روغنی آن نمایان می گردد که بسیار خوشبو می باشد. این دانه ها از گیاه شونیز یا سیاه دانه با نام علمی :

Nigella sativa L.

از تیره آلاله (Ranunculaceae) بدست می آیند. سیاه دانه گیاهی علفی است که برگهائی بسیار منشعب، گلهای منفرد، برنگ سفید شیری با کناره مایل به رنگ سبز یا آبی و دانه هایی که له شده آنها بوی لیمو دارد. سیاه دانه بعنوان زیاد کننده شیر، ضد انگل های روده ای، مسهل و ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

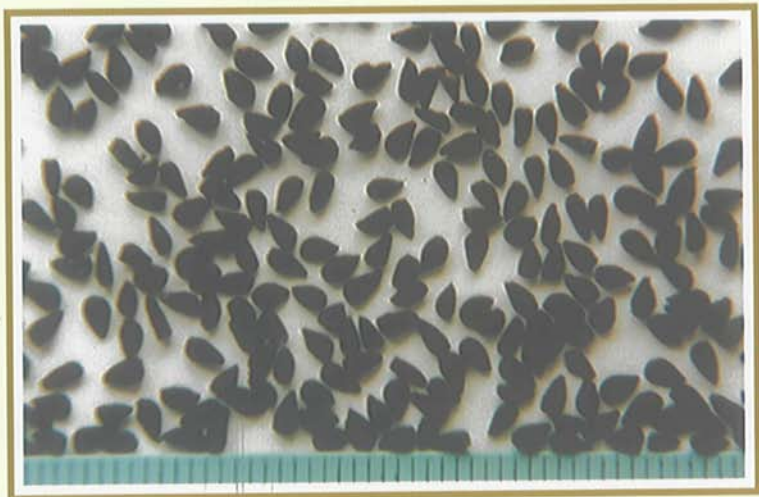
شاتره shâtare

Will Fumitory

شاتره یا شاهتره سرشاخه های نازک، شکننده و سبز رنگی است که شامل برگهای خرد شده، شاخه های چوبی و ترد و میوه های ریز کاملاً کروی به رنگ سبز تیره است که گاهی همراه با آنها گل های کشیده و صورتی رنگ نیز دیده می شود. این سرشاخه ها متعلق به دو گونه شاتره یا شاهتره با نامهای علمی :

Fumaria parviflora Lam, Fumaria vaillantii Loisel

از تیره شاهتره (Fumariaceae) هستند که گیاهانی علفی، پر آب و مخصوص فصل بهار بوده و برگهائی با بریدگیهای فراوان و شاخه های بسیار منشعب دارند و در اغلب نقاط ایران خصوصاً اطراف باغات و مزارع دیده می شوند. گونه Fumaria officinalis L که در منابع معادل با شاتره ذکر گردیده، در ایران رویش ندارد. شاتره بعنوان تصفیه کننده خون، تسهیل کننده اعمال کبدی، برطرف کننده خارشهای جلدی و معرق مصرف سنتی داشته، آب مقطر آن نیز بنام عرق شاتره به مصارف ذکر شده می رسد.

شاهدانه shâhdâne

Hemp Seed

شاهدانه یا تخم کنب دانه های نسبتاً تخم مرغی شکل است که دارای پوسته ای نسبتاً چوبی سُرپی رنگ و بو و طعمی مطبوع و تند می باشد و از گیاه شاهدانه یا شاهدانج با نام علمی :

Cannabis sativa L.

از تیره شاهدانه بدست می آید.

شاهدانه گیاهی دو پایه دارای برگهایی با انشعابات پنجه ای ، گلهای ماده بصورت مجتمع و میوه های سبز دارای رزین فراوان است . از سرشاخه های پایه ماده گیاه به نامهای حشیش و بنگ استفاده های غیردارویی (مخدر) می شود.

شاهدانه بعنوان بند آورنده اسهال و مقوی ، مصرف سنتی داشته و دانه های کاملاً رسیده آن مصرف خوراکی دارد.

شاهسپرم shâhesparam

Costmary

شاهسپرم تکه هایی از سرشاخه هایی است که برگهای پهن بدون دمبرگ و کاپیتولهای نسبتاً درشت با گلهای فراوان و زرد رنگ دارد و از آنها بوی مطبوعی استشمام می گردد. این سرشاخه ها متعلق به گیاهی است به نام شاهسپرم یا شایسترن ، با نام علمی :

Tanacetum Balsamita L. ssp. balsamitoides (schultz - Bip) Grierson

از تیره کاسنی (Compositae) که بصورت کاشته شده در اغلب باغات آذربایجان شرقی بخصوص تبریز مشاهده می گردد. این گونه گیاهی است علفی و پایا که ساقه آن شیارهای طولی داشته و ریزوم گیاه خزنه بوده پیوسته پایه های متعددی را ایجاد می نماید. کاپیتولهای آن منحصرأً گلهای لوله ای زرد رنگ داشته گاهی گلهای زبانه ای نیز در آن مشاهده می گردد.

عرق حاصل از سرشاخه های گلدار گیاه (عرق شاهسپرم) به عنوان آرام بخش و

تقویت کننده قلب مصرف سنتی دارد. www.medplant.ir

شَقَاقِل shaqâqol

Solomon's seal

شَقَاقِل یا شَقَاقِی و یا هوم المَجُوس عبارت از ریزومهای سخت و استخوانی بصورت لوله‌ای و به ضخامت یک انگشت به رنگ کرم متمایل به زرد، بدون بو و با طعم کمی تند. بر روی سطح آن بندهای منظم و حلقه‌ای کاملاً مشخص دیده می‌شوند. این ریزومها از گیاه مُهر سُلیمان یا کَثِیر الرُّکَب با نام علمی:

Polygonatum orientale Desf

از تیره لاله (Liliaceae) بدست می‌آیند. مُهر سلیمان گیاهی پایا و بومی جنگلهای شمال ایران است. ساقه‌های گیاه تقریباً به موازات زمین قرار گرفته، برگهایی یکطرفه، گل‌های سفیدرنگ و میوه‌های کرووی آویخته دارد. در منابع موجود گونه‌های

Asparagus adscendens, *Malabaila sekakul*, *Pastinaca secacul*

را بعنوان شَقَاقِل معرفی کرده‌اند که با توجه به تحقیق صورت گرفته، این گونه‌ها نمی‌توانند صحیح باشند.

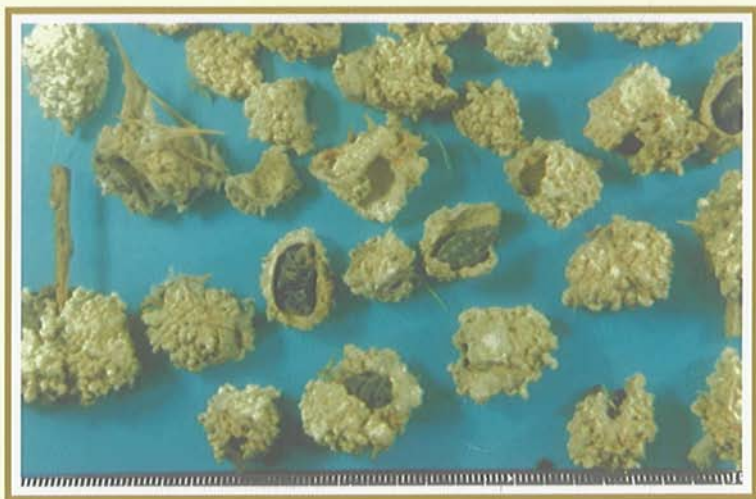
شکر تیغال shekartighâl

Trehala Manna

شکر تیغال که نوعی مان محسوب می‌گردد عبارت از اجسامی پبله مانند، تخم مرغی شکل و سفیدرنگ با سطح خارجی ناصاف است. این اجسام که در قسمت داخلی حفره‌ای صاف دارند، معمولاً بوسیله حشره‌ای سیاهرنگ از خانواده سرخرطومی‌ها بنام علمی: *Larinus onopordi F.* که خود مولد این پبله‌ها هستند، اشغال می‌گردند. حشره در زمان لاروی بر روی شاخه‌های جوان و یا پشت برگهای گیاهی تیغ دار بنام شکر تیغال با نام علمی:

Echinops cephalotes DC

از تیره کاسنی (Compositae) فعالیت می‌نماید و گال را ایجاد می‌کند. گیاه شکر تیغال دارای کاپیتولهای کرووی و برگهای پهن و خاردار می‌باشد. شکر تیغال که براحثی در آب حل می‌شود دارای ۲۳ درصد قند ترهالوز، طعمی شیرین و لعاب دار است و بعنوان لینت بخش و برطرف کننده سرفه و نیز پائین آورنده تب مصرف سنتی دارد.

شکر سرخ shekar - e sorkh

Sugar Cane

شکر سرخ عبارت از قطعات قرمز رنگی است که طعمی بسیار شیرین و زنده داشته و از بهم پیوستن ذرات بلوری شکری تشکیل شده است. این محصول در اثر شکستن ساقه های نیشکر یا فانیذ با نام علمی :

Saccharum officinarum L.

از تیره گندم (Graminae) حاصل می گردد. نی شکر گیاهی است پایا دارای ساقه های استوانه ای و بندبند که قسمت داخلی آن توخالی بوده و در رشد نهایی از ماده قندی قرمز رنگ پر می شود و در این حالت ساقه بنفش رنگ می گردد. شکر سرخ بعنوان یک ماده قندی طبیعی : طعم دهنده و نیز بعنوان ملین مصرف سنتی دارد.

شیرخشت shirkhesht

Pockspray Manna

شیرخشت عبارت از قطعاتی است کروی یا بی شکل برنگ سفید آردی یا سفید مایل به زرد با طعمی بسیار شیرین و خنک که تحت دو نام شیر خشت شهری و شیر خشک هراتی در بازار گیاهان دارویی ایران عرضه می گردد.

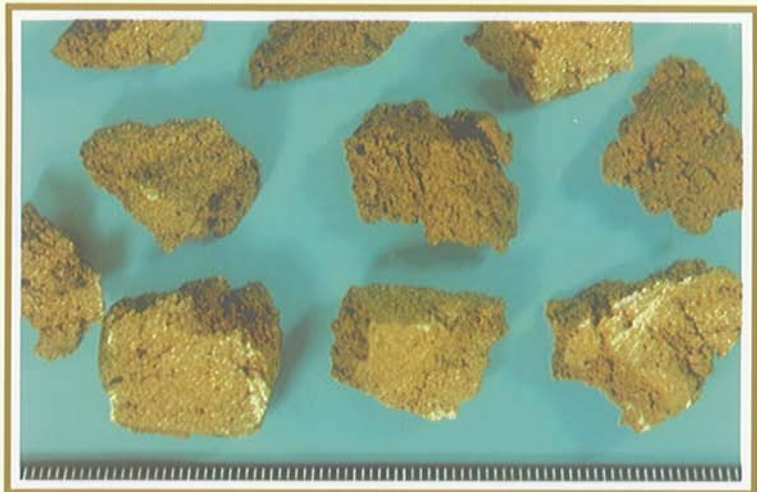
تحقیق حاضر مشخص ساخت که هر دو محصول در اثر فعالیت نوعی حشره بر روی دو گونه گیاه درختچه ای با نامهای شیر خشت ، گپ شیر و یا سیاه چوب ، به نامهای علمی :

Cotoneaster numularioides Pojark, Cotoneaster numularia Fisch & Mey

از تیره گل سرخ (Rosaceae) تولید شده و بدین ترتیب این ادعا که شیر خشت مان حاصل از گیاه کاروان کش (Atraphaxis spinosa L.) است . تحقیق آرد می شود.

درختچه های شیر خشت با برگهای گرد و کرک دار ، همچنین ساقه های قرمز یا قهوه ای رنگ و میوه های نسبتاً کروی قرمز یا سیاه رنگ دارای دو دانه درشت ، مشخص می گردند.

شیر خشت بعنوان یک ماده خنکی ، ملین و نیز تب بر ، مصرف سنتی دارد.

شیرین بیان *shirinbayân*

Licorice

شیرین بیان عبارت از قطعاتی است ضخیم و کاملاً چوبی با پوسته‌ای به رنگ قهوه‌ای تیره با شیارهای طولی نامنظم، قسمت داخلی برگ زرد طلایی و طعم بسیار شیرین. این قطعات ریزومهای گیاه شیرین بیان است که به نامهای مجو، مهو، اصل سوس، متکی، ملو نیز معروف بوده و نام علمی آن:

Glycyrrhiza glabra L. var. glabra

از تیره پروانه‌واران (Papilionaceae) می‌باشد. شیرین بیان گیاهی علفی و پایا است. برگهای دارای برگچه‌های متعدد و چسبناک و نیز میوه‌های قرمز رنگ و تسبیحی شکل از مشخصات بارز گیاه است.

شیرین بیان به عنوان خلط آور، بر طرف کننده ناراحتیهای گوارشی افزایش دهنده فشار خون، برطرف کننده ناراحتیهای گوارشی و در مصارف خارجی به عنوان ضد التهاب و ترمیم کننده در رفتگی‌ها و شکستگی‌های استخوانی مصرف سنتی دارد. ریزومها و پودر عصاره گیاه از اقلام مهم صادراتی ایران است.

صبر زرد *Cabr - e zard*

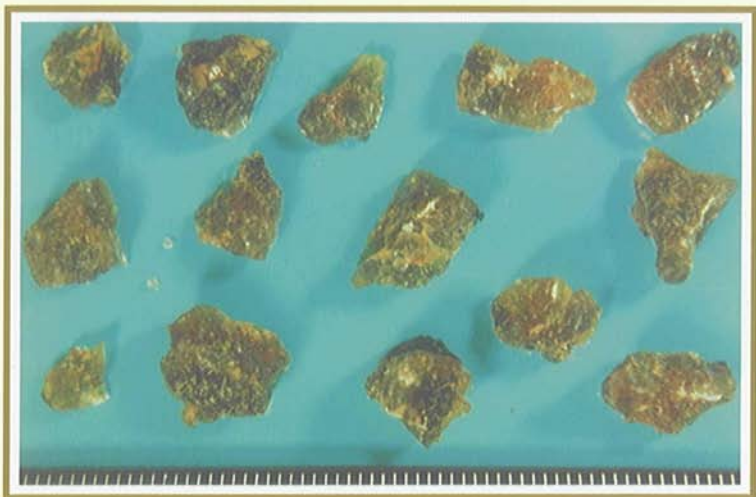
Bitter Aloes

صبر زرد عبارت از قطعاتی نامنظم است برگ قهوه‌ای یا قرمز تیره با بوی خوش و طعم تلخ که عصاره خشک حاصل از برگهای چند گونه از گیاه آلوئه با نامهای علمی:

Aloe littoralis Baker, Aloe barbadensis Mill, Aloe Vera L.

از تیره لاله (Liliaceae) است که تنها گونه اول در نواحی جنوبی به صورت بومی و کاشته شده مشاهده می‌گردد. برگ این گونه‌ها گوشتی بوده دارای آب و شیرابه زرد رنگ، چسبنده است که در اثر فشرده شدن براحتی از آن خارج می‌گردد. این شیرابه در مجاورت آفتاب خشک شده و به صورت قطعاتی قهوه‌ای رنگ در می‌آید.

صبر زرد بعنوان مسهل قوی و تنظیم کننده اعمال کبدی مصرف سنتی دارد.

صمغ عربی Camgh - e Arabi

Gum Arabic

صمغ عربی عبارت از قطعات سفیدرنگ و بی شکل و یا پودر سفید رنگ بدون بو با طعم نسبتاً شیرین است که در آب ایجاد محلول کلوئیدی می نماید. این محصول یکنوع صمغ حاصل از درخت آکاسیا با نام علمی :

Acacia senegal Willd

از تیره گل ابریشم (Mimosaceae) است که درختی است بومی نواحی گرم و مرطوب آفریقا و آسیا. خارهای بلند و برگهایی که از تعداد زیادی برگچه تشکیل شده است و همچنین میوه های کشیده و لوبیایی شکل از مشخصات عمده آنست.

صمغ عربی بعنوان نرم کننده و برطرف کننده ناراحتی های گوارشی مصرف سنتی دارد. این محصول از یکنواخت کننده های معرف جهان است و به ایران وارد می شود.

عروسک پشت پرده Arusak - e posht - e pardeh

Winter Cherry

عروسک پشت پرده یا کاکنج عبارت از میوه های کروی و قرمز رنگی است که حاوی تعداد زیادی دانه های کلیوی شکل و زرد رنگ است. این میوه ها معمولاً به توسط کاسبرگی غشائی، مخروطی شکل و بسیار نازک به رنگ قرمز تا زرد روشن احاطه شده است که پس از رسیدن کامل به صورت یک پوشش توری درآمده و میوه از داخل آن براحتی دیده می شود. این محصول از گیاه عروسک پشت پرده یا کاکنج با نام علمی :

Physalis alkakengi L.

از تیره سیب زمینی (Solanaceae) بدست می آید. عروسک پشت پرده گیاهی است علفی ولی دارای اعضا چوبی شده با انشعابات فراوان، برگهای ساده و متناوب، میوه های مخروطی شکل و قرمز رنگ بطور آویخته بر روی گیاه

عروسک پشت پرده بعنوان مدر قوی مصرف سنتی دارد ولی در دوزهای غیرداروئی خونریزی دهنده است.

عَلَف چای Alaf - e chây

St. John's Wort

عَلَف چای یا هوفاریقون عبارت از مجموعه گل‌های زرد متمایل به نارنجی است و همراه آنها مقداری برگ بیضوی شکل و نوک تیز و ساقه‌های کمی قرمز رنگ هم دیده می‌شوند. اگر برگ‌ها در مقابل نور گرفته شوند، نقاط شفاف زیادی که سلول‌های ترش‌ی هستند بصورت روزنه در سطح آنها مشاهده می‌گردند. روزنه‌ها بر روی گلبرگ‌ها و کاسبرگ‌ها هم قابل تشخیص است. این گل‌ها و برگ‌ها از گیاه عَلَف چای، هوفاریقون یا هزار چشم با نام علمی:

Hypericum perforatum L.

از تیره عَلَف چای (Hypericaceae) بدست می‌آیند. ساقه‌های منشعب دارای کرک‌های گل‌انداز و همچنین غده‌های ترش‌ی محتوی شیرابه‌های قرمز رنگ در برگ‌ها و گلبرگ‌ها، از مشخصات گیاه است.

هوفاریقون بعنوان ضد افسردگی، مدر و ضد درد و همچنین ضد عفونی‌کننده و ترمیم‌کننده زخم‌ها مصرف سنتی دارد. از این گیاه قطره ضد افسردگی با نام هایپیران (Hypiran) ساخته شده است.

عَنْاب Annâb

Jujube

عَنْاب عبارت از میوه‌های ارغوانی تیره و استوانه‌ای یا تقریباً گروی با سطحی ناصاف و چروکیده، طعم شیرین و یک دانه کشیده و باریک که از درخت عَنْاب یا اونا فدار با نام علمی:

Ziziphus vulgaris L.

از تیره عَنْاب (Rhamnaceae) بدست می‌آید. عَنْاب درختی است نسبتاً بلند که در نواحی جنوبی، شمالی و مرکزی ایران بومی بوده و بواسطه دارا بودن برگ‌هایی بیضوی شکل و کامل با سه رگبرگ تقریباً موازی و بدون انشعاب و برجسته و همچنین میوه‌های عنابی رنگ و ماکول مشخص می‌باشد.

میوه‌های عَنْاب بعنوان لینت بخش ضد سرفه و نیز پایین آورنده فشار خون مصرف سنتی دارد.

غاریقون ghâriqun

White Agaric

غاریقون عبارت از تکه های قهوه ای رنگ با پوسته سخت و شاخی و طبقه طبقه و قسمت داخلی اسفنجی و سفید رنگ است. این قطعات متعلق به نوعی قارچ بنام غاریقون یا آغاریقون با نام علمی:

Polyporus officinalis Fries

از تیره غاریقون (Polyporaceae) است. غاریقون قارچی است که بر روی درختان جنگلی مانند بلوط مشاهده می گردد. پوسته سخت و طبقه طبقه در قسمت خارجی و صدفی شکل آن که از طرف پهن خود به تنه درختان می چسبد از مشخصات عمومی این قارچ است. این قارچ در جنگلهای شمال ایران وجود دارد. غاریقون بعنوان مسهل قوی مصرف سنتی دارد. تمام قسمتهای این قارچ سمی است و در مقادیر بسیار کم درمانی استفاده می گردد.

فلفل بری felfel - e barry

Chest Tree Fruit

فلفل بری میوه های رسیده، کروی، سبزرنگ و یا سبز مایل به قهوه ای است که در کاسه ای سبزرنگ قرار داشته و در صورت خشک شدن کامل برنگ تیره متمایل می شوند. این میوه ها که بوئی کاملاً شبیه بوی فلفل سیاه داشته و به اندازه آن می باشند از درختچه ای با نام پنج انگشت با نام علمی:

Vitex agnus - castus L.

از تیره به لیمو (Verbenaceae) بدست می آیند. پنج انگشت بصورت درختچه ای بومی و نیز بعنوان زینتی کشت می گردد. برگهای پنجه ای با دمبرگ بلند و گلهای آبی رنگ از مشخصات بارز آنست.

فلفل بری جهت برطرف کردن مشکلات قاعدگی و یائسگی مصرف سنتی دارد و ندرتاً به مقدار بسیار محدود به فلفل سیاه اضافه می شود. قطره ویتاگنوس (Vitagnus) به عنوان داروی بر طرف کننده مشکلات قاعدگی و یائسگی از آن ساخته شده است.

فلفل سیاه felfel - e syâh

Black pepper

فلفل سیاه عبارت از میوه‌های کوچک، کروی و سیاهرنگ و یا پودر حاصل از این میوه‌هاست که بوئی معطر و طعمی تند دارد. این میوه‌ها متعلق به گیاه فلفل سیاه با نام علمی:

Piper nigrum L.

از تیره فلفل (Piperaceae) است. فلفل سیاه گیاهی است بالا رونده و باریشه‌های رونده خود نوعی زندگی همزیستی یا انگلی با گیاهان اطراف پیدا می‌کند. گل‌های آن مجتمع بصورت شاتون است و میوه‌های کوچک و کروی آن به تعداد زیاد و به وضع آویخته دیده می‌شوند.

فلفل سیاه بعنوان چاشنی و محرک و ضد عفونی کننده مصرف سنتی دارد و از هندوستان به ایران صادر می‌گردد.

فلفل قرمز felfel - e qermez

Red pepper

فلفل قرمز عبارت از میوه‌های دوکی شکل و باریک و قرمز رنگی است که بو و طعمی تند و گزنده دارد و از گیاه فلفل قرمزی، فلفل قرمز یا فلفل سبز، فلفل مویه یا فلفل احمر با نام علمی:

Capsicum annum L.

از تیره سیب زمینی (Solanaceae) بدست می‌آید. فلفل قرمز گیاهی علفی به ارتفاع تا ۶۰ سانتیمتر است که در مناطق حاره‌ای رویش دارد ولی در اکثر نقاط دنیامنجمله ایران کشت می‌گردد. برگ‌های آن بیضوی نوک تیز و گل‌های آن سفید مایل به زرد و میوه‌ای گوشه‌دار، دوکی شکل برنگ‌های سبز، زرد، قرمز مایل به بنفش و محتوی دانه فراوان مسطح و سفیدرنگ دارد.

فلفل قرمز به عنوان چاشنی و همچنین محرک و اشتهاآور و برطرف کننده سردردهای یکطرفه و ضد خونریزی مصرف سنتی دارد.

فلوس folus

Purging Cassia Pod

فلوس عبارت از میوه‌های استوانه‌ای به طول تا ۶۰ سانتیمتر و به قطر تا ۳ سانتیمتر است که پوسته‌ای سخت و قهوه‌ای رنگ دارد. داخل این میوه‌های دراز را تعداد زیادی دانه‌های قرمز تیره که به وسیله تیغه‌های افقی از یکدیگر جدا می‌گردند، پر می‌نماید. این میوه‌ها متعلق به درخت فلوس یا درخت خروب هندی با نام علمی:

Cassia fistula L.

از تیره گل ارغوان (Caesalpinaceae) است. درخت فلوس که در نقاط گرم و مرطوب افریقا، هند، برزیل، مصر و ایران می‌روید، دارای برگهای بزرگ با ۸ تا ۱۶ برگچه برنگ سبز روشن است و میوه‌های دراز و طویل از مشخصات بارز آنست. دانه فلوس سخت و شفاف، به رنگ بلوطی و مغز آن طعم شیرین و ناپسند دارد. مغز فلوس بعنوان ملین و مسهل همراه با کمی روغن کرچک (جهت جلوگیری از چسبیده شدن فلوس به جداره روده‌ها) مصرف سنتی دارد.

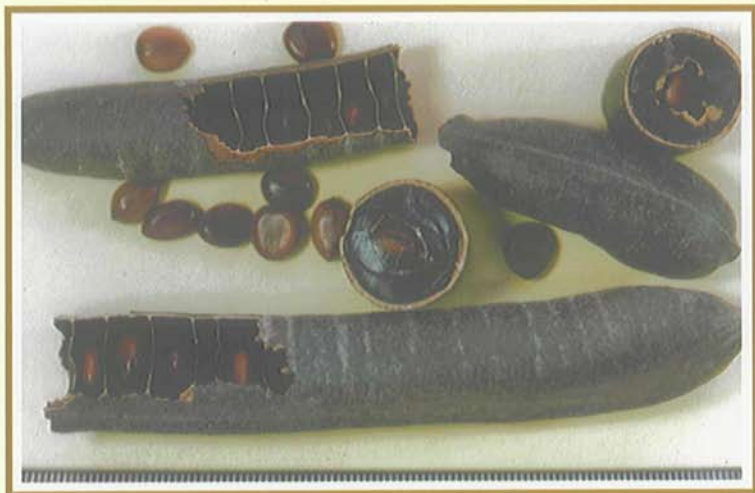
فوفل fufel

Betel Nuts

فوفل عبارت از میوه‌هایی است تقریباً کروی، برنگ سفید مایل به زرد با رگه‌های خاکستری رنگ و در یکی از دو رأس آن لکه‌ای دایره‌ای و سفید مشاهده می‌گردد. در داخل این میوه‌ها دانه قهوه‌ای متمایل به قرمز با بوی پتیر و طعم گس و تلخ وجود دارد. این میوه‌ها متعلق به گیاهی است بنام فوفل و نام علمی:

Areca catechu L.

از تیره نخل (Palmaceae) است که در جنوب شرق آسیا می‌روید و میوه‌های آن به ایران وارد می‌گردد. فوفل درختی زیبا با برگهای پهن و سبز رنگ و میوه نسبتاً کروی است. مغز دانه‌های فوفل اثر ضد انگلی داشته نوعی ماده جویدنی بنام بتل از آن تهیه میشود که بعنوان ماده‌ای نیرو دهنده مصرف سنتی دارد.

قدومه qodume

Madwort & pepper weed

قدومه دو نوع است، شیرازی و شهری.

قدومه شیرازی یا **تُدَری** یا **تودری** :

این نوع قدومه عبارت از دانه‌های گرد، پهن و صورتی کم‌رنگ، دارای پوشش مشخص موسیلاژی است که در کناره‌های دانه به صورت باله کوتاه و سفیدرنگ مشهود می‌باشد. با این دانه‌ها، میوه‌ها و یا پوست میوه‌هایی مشاهده می‌گردند که پهن و سریخ و بی‌کرک با کناره پرزدار به رنگ زرد یا کمی بنفش بوده دارای یک دانه گرد هستند. این دانه و میوه‌ها متعلق به گیاهی با نام

Alyssum homolocarpum Fisch & C. A. Mey Boiss

علمی :

از تیره شب‌بو (Cruciferae) می‌باشند که گیاهی علفی، یکساله، کوچک، دارای برگهای کشیده و نوک تیز است. این گونه بومی نواحی جنوب و جنوب شرق ایران است و مصرف بیشتری دارد.

قدومه شهری :

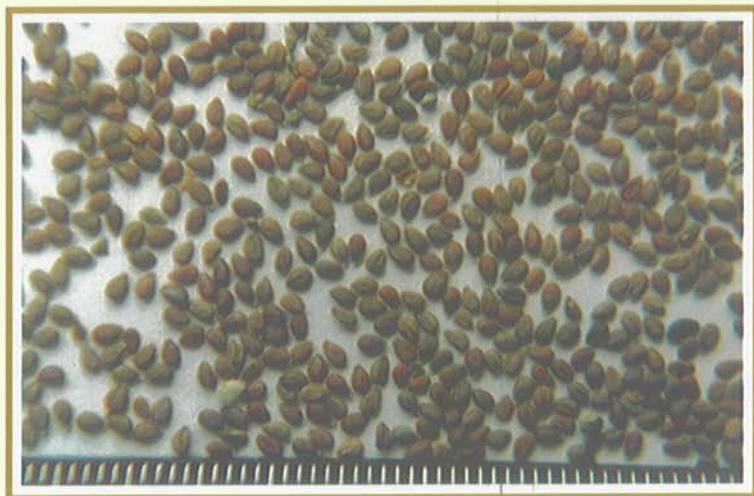
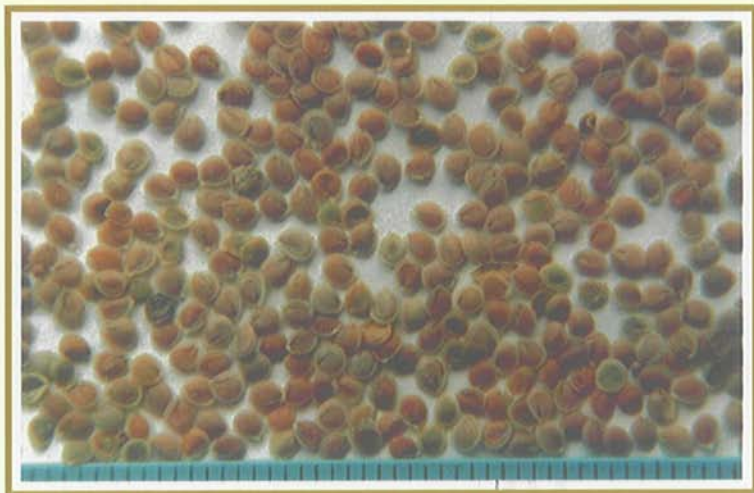
این نوع قدومه عبارت از دانه‌هایی است تخم مرغی شکل و قهوه‌ای رنگ که با پوششی نازک و موسیلاژی پوشیده شده است. با این دانه‌ها، میوه‌ها و یا پوست میوه‌هایی مشاهده می‌گردند که بیضوی شکل و دو حجره‌ای با یک جداره میانی ضخیم هستند و در هریک از حجره‌ها یک دانه وجود دارد. این میوه و دانه‌ها متعلق به گیاهی است با نام علمی :

Lepidium perfoliatum L.

از تیره شب‌بو (Cruciferae) که گیاهی علفی و یکساله، دارای برگهای تخم مرغی، گاهی دایره‌ای و کاملاً ساقه آغوش با کوشکهای بزرگ در قاعده و همچنین گلبرگهای کاهی رنگ است و بصورت علف هرز در نواحی جنوبی و مرکزی ایران گسترش دارد. گونه‌های زیر برای هیچکدام از دو نوع قدومه مذکور، صحت ندارند.

Alyssum campestre L., Alyssum minus (L.) Rothm, Erysimum officinale L.

هر دو نوع قدومه بعنوان لینت بخش ضد سرفه و همچنین مقوی و سنگ شکن، مصرف سنتی دارد.

قرص کمر qorc - e kamar

St. Thomas Bean

قرص کمر عبارت از دانه هایی است قرمز پررنگ شفاف شبیه به یک قرص بزرگ، به قطر ۵ سانتی متر که پوسته ای سخت دارد و قسمت مغز دانه آن به رنگ سفید است و در مجاورت با آب شدیداً کف می کند. این دانه ها متعلق به میوه های گیاهی است بنام علمی:

Entada rheedii Sprengel.

از تیره بقولات (Leguminosae) که بصورت گیاهی بالا رونده به ارتفاع تا ۵۰ متر که در نواحی حاره ای آفریقا، استرالیا و هندوستان رویش داشته و نیز کشت می گردد. این گیاه بواسطه دارا بودن میوه هایی پهن و دراز به طول ۱/۲ - ۱ متر که طویل ترین میوه در تیره بقولات می باشد، مشخص می گردد.

پوست وساقه و شاخه های آن دارای ماده ساپونین فراوان است و چون همراه با مغز دانه ها توسط بومیان کشورهای شرقی جهت شستشوی موی سر استفاده می شود، لذا در بازار به فروش می رسد.

برگهای جوان آن به عنوان سبزی خوردن و دانه های آن نیز به صورت سرخ کرده مصرف می گردند.

این گیاه منبع تهیه فیبر (الیاف) بوده و در بعضی کشورها جهت ساخت تورهای ماهیگیری، طناب کشتی و زه، استفاده می گردد. دانه های این گیاه از اقلام وارداتی به ایران است.

له شده دانه ها به علت ساپونین فراوان به عنوان شستشو دهنده موی سر و همچنین بصورت ضماد جهت برطرف نمودن درد کمر مصرف سنتی دارد.

قره قاط qaraghât

Caucasian Whortlebery

قره قاط یا قره قات دو نوع است، اردبیلی و کلیبری.

قره قاط اردبیلی: عبارت از میوه های تقریباً کروی به رنگ قرمز تیره یا کمرنگ دارای پوسته سفت و سخت و چروکیده است که اغلب دم میوه در پائین و باقیمانده کاسبرگ بصورت زائده های برجسته و تاج مانند در بالا دیده می شوند. قسمت داخلی این میوه ها دارای تعداد زیادی دانه های منشوری براق است. این میوه ها متعلق به گیاهی است با نام سیاه گیله یا قره قاط با نام علمی:

Vaccinium arctostaphylos L.

از تیره قره قاط (Ericaceae) که درختچه ای است به ارتفاع تا دو متر با برگ های بدون دم برگ و پهن، چرمی و ریزان، بیضی یا تخم مرغی شکل و گل های سفید مایل به سبز یا صورتی و همچنین میوه های سته ای. این درختچه در جنگلهای اسالم، خلخال و ارتفاعات اردبیل رویش دارد.

قره قاط کلیبری: عبارت از میوه هایی است کروی با پوسته قرمز تیره و چروکیده، بدون دم یا با دم کوتاه و دارای یک برجستگی نوک تیز در بالا و کمی بزرگتر از قره قاط اردبیلی. این میوه ها از گیاه قره قاط یا گالش انگورک با نام علمی:

Ribes Biebersteinii Berl. ex DC.

از تیره انگورک (Grossulariaceae) بدست می آیند. گالش انگورک درختچه ای است تا دو متر ارتفاع، با شاخه های تقریباً سفیدرنگ، برگ های قلبی شکل با پنج لوب دنداندار، بومی جنگلهای ارسباران و خصوصاً کلیبر آذربایجان.

قره قاط بصورت دم کرده، به منظور پایین آوردن فشار و قند خون مصرف سنتی دارد. میوه های تازه قره قاط اردبیلی جهت تهیه نوعی مربا مورد استفاده قرار می گیرد.

قلقاف qolqâf

Oak Gall

قلقاف نوعی گال کروی و قرمز رنگ یا قهوه‌ای تیره است که در یک قسمت آن زائده‌ای مشاهده می‌گردد که محل اتصال آن به گیاه مولد است. سطح رویی این گال صاف، اغلب دارای یک سوراخ منظم و قسمت داخلی آن زرد رنگ و اسفنجی است. این گال که مزه‌ای بسیار گس و تلخ دارد در نتیجه فعالیت نوعی حشره با نام علمی: *Cynips quercustozae* بر روی دمبرگها، شاخه‌های جوان و پشت برگهای نوعی بلوط بنام دارمازو، دارمازی و یا مازودار با نام علمی: *Quercus infectoria Oliv.*

از تیره بلوط (Fagaceae) حاصل می‌گردد. این گال که یک محصول فرعی حاصل از درخت بلوط است در جنگلهای غرب ایران، به مقدار زیاد تولید می‌شود. قلقال دارای مقدار قابل توجهی تانن است و بدین لحاظ بعنوان بند آورنده خون و ضد اسهال و نیز در صنعت دباغی مصرف سنتی دارد.

قهوه qahve

Coffee

قهوه، دانه‌های بیضوی شکل و سبزرنگ یا سبز متمایل به زرد است که در قسمت پستی محدب و کاملاً صاف و شفاف و در قسمت دیگر کمی پهن شده دارای شکافی طولانی با دو لبه چین خورده می‌باشد. بوی کم و طعم تلخ و گس دارد. این دانه‌ها پس از بو دادن به رنگ قهوه‌ای یا تیره با بوئی بسیار نافذ می‌شوند و سپس به صورت پودر در می‌آیند. دانه‌های قهوه از میوه‌های درخت قهوه با نام علمی:

Coffea arabica L.

از تیره سداب (Rutaceae) به دست می‌آید. قهوه درختی است همیشه سبز با برگهای متقابل دارای کناره‌های موجدار به رنگ سبز تیره و شفاف، گل‌های سفید و مجتمع. دم کرده قهوه به عنوان نیرو دهنده، رفع مسمومیت‌ها و یک نوشیدنی مصرف سنتی دارد.

کاکل ذرت kakol - e dhorrat

Corn Crest

کاکل ذرت عبارت از رشته‌هایی است زرد یا قهوه‌ای کمرنگ، باریک و بسیار طویل، کمی معطر و طعم کمی شیرین که در اصل خامه‌های تخمدان گیاه ذرت یا بلال با نام علمی:

Zea mays L.

از تیره گندم (Graminae) است. ذرت گیاهی است علفی که گل‌های نر و ماده آن بر روی یک پایه لیکن جدا از هم مشاهده می‌گردند و خامه‌های بلند و نازک از بین براکته‌های برگ مانند و در برگیرنده خوشه گل‌های ماده آن خارج می‌گردد.

کاکل ذرت بعنوان یک مدر قوی و ضد عفونی کننده مجاری ادراری مصرف سنتی دارد.

کاسنی kâsni

Chicory

کاسنی قطعاتی گره‌دار، راست یا دوشاخه، دارای برجستگی‌هایی در انتها و یا در محل دوشاخه شدن، از سرشاخه‌های هوایی گلدار یا میوه‌دار و نیز ریشه‌های سفید رنگ گیاه کاسنی یا کسنی، کاسنی صحرایی و هندبا و با نام علمی:

Cichorium intybus L.

از تیره کاسنی (Compositae) می‌باشد.

کاسنی گیاهی علفی است که در اکثر نقاط ایران مشاهده می‌گردد. برگ‌های بزرگ و دندان‌دار که همگی نزدیک به سطح زمین و یا روی زمین گسترده هستند، سرشاخه‌های هوایی دارای انشعابات دو شاخه، برگ‌های کوچک، باریک و نوک تیز و بدون انشعاب، کاپیتول‌های دوکی دارای گل‌های زبانه‌ای آبی فیروزه‌ای زیبا، از علائم مشخصه آن است. کاسنی به عنوان مدر، ضد درد، معرق و تب‌بر مصرف سنتی داشته و نیز عرق حاصل

از تقطیر سرشاخه‌های آن، مصرف مشابه دارد.

کافور kâfur

Camphre

کافور عبارت از پودر و یا ماده جامد به رنگ سفید صدفی و شفاف و شکننده است و بوئی بسیار قوی و نافذ و طعمی سوزاننده با احساس سرما دارد، به مقدار کم در آب حل می شود و چنانچه بسوزانند خاکستری از خود باقی نمی گذارد. این ماده جامد یا پودر عبارت از اسانس تغلیظ شده حاصل از کلیه سرشاخه های درخت کافور با نام علمی:

Cinnamomum camphora (L.) N. et Ebern.

از تیره برگ بو (Lauraceae) است.

درخت کافور به صورت همیشه سبز با برگهای چرمی که کناره های موج دارد بومی جنگلهای شرق آسیا بخصوص هند و چین و ژاپن است. پایه هایی از آن در باغ کشاورزی لاهیجان کشت شده است.

کافور بعنوان ضد عفونی کننده، دافع حشرات و پائین آوردن حرارت بدن مصرف سنتی دارد.

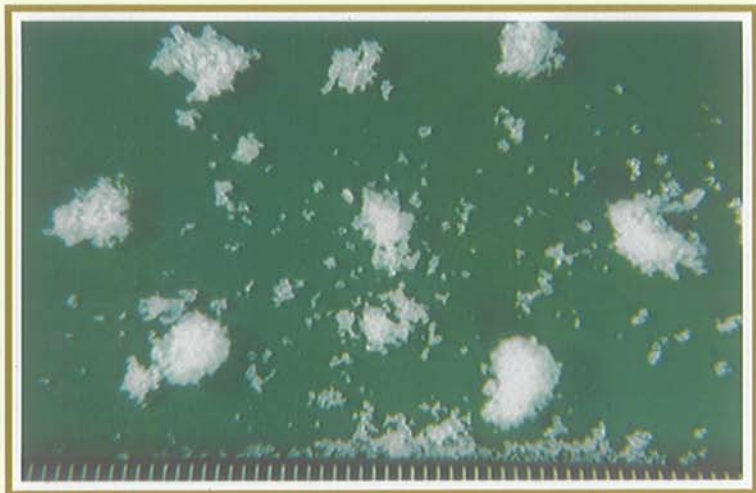
کبابه kabâbe

Cubebs

کبابه یا حب العروس عبارت از میوه های چروکیده سیاه رنگ، سخت، کوچک و کاملاً کروی است که دارای نوکی کوچک و دمی باریک و دراز، سخت و نازک می باشد. سطح این میوه های چروکیده دارای خطوط نامنظم و برجسته است. طعم آن تند و بویی ملایم دارد. در داخل میوه یک دانه چروکیده و تیره رنگ دیده می شود. این میوه ها متعلق به گیاه کبابه چینی با نام علمی:

Piper cubeba L.

از تیره فلفل (Piperaceae) است که گیاهی چوبی و بالا رونده و بومی جاوه و سوماترا می باشد. برگهای آن چرمی و دمبرگ دارو بسیار ریزان، گلهای آن در یک خوشه و میوه آن کپسول کوچکی است. کبابه بعنوان عطر و طعم دهنده، مدر، خلط آور و ضد عفونی کننده مجاری ادراری مصرف سنتی دارد.

کتیرا *katirâ**Gum Tragacanth*

کتیرا عبارت از قطعاتی است مفتولی و سفیدرنگ، یا ورقه‌ای و زرد یا زرد متمایل به قهوه‌ای بدون بو و کمی شیرین که سرعت جذب آب نموده متورم می‌گردد.

این قطعات مواد صمغی هستند که با نامهای کتیرای مفتولی (نوع سفید) و کتیرای خرمنی (نوع زرد) در بازار گیاهان دارویی ایران ارائه می‌گردند و تماماً از گونه‌های تیغ‌دار یک زیر جنس گون (*Astragalus* L. Subgen. *Tragacantha*) به نامهای گون پنبه، گون زرد، گل پنبه، گومر، پنبه قوچو به نام‌های علمی زیر به دست می‌آیند.

A. microcephalus Willd., *A. gossypinus* Fisch., *A. globiflorus* Boiss

A. geminatus Boiss et Hausskn., *A. cerasocrenus* Bunge

A. gummifer Labill., *A. myriacanthus* Boiss.,

بوته‌های تیغی گون به صورت کوسنی شکل در نقاط مختلف ایران گسترش فراوان داشته و همراه با درمنه پوشش گیاهی بخش عظیمی از ایران را تشکیل می‌دهد..

هر دو نوع کتیرا در اثر تیغ زدن قسمتهای ضخیم ساقه و ریشه گیاه گون، به وسیله کاردکهای مخصوص تولید می‌گردند. قبل از خراش دادن گیاه، خاک پای بوته‌ها خالی شده و چاله‌ای ایجاد می‌گردد تا کتیرای تولید شده در آن جمع گردد.

کار تیغ زدن بوته‌ها در اواخر اردیبهشت ماه هر سال شروع شده و هر پانزده روز یکبار تکرار می‌گردد. در نوبتهای اول تیغ زدن گیاه که سرعت خروج صمغ زیاد است کتیرای مفتولی به رنگ سفید و شفاف و به صورت قطعاتی پهن و باریک و منظم، عاری از ناخالصی و با کم شدن سرعت خروج صمغ، کتیرای خرمنی به رنگ زرد تیره مایل به قهوه‌ای و طبقه طبقه به اشکال پهن، ضخیم و نامنظم، گاهی دارای ناخالصی، بدست می‌آیند.

کتیرا به عنوان ماده‌ای قوام دهنده، خوراکی و بهداشتی مصرف سنتی داشته و از اقلام مهم صادراتی ایران است.

کرچک karchak

Caster Bean

کرچک عبارت از دانه‌هایی است خاکستری یا قرمز رنگ به بزرگی یک نخود به شکل بیضی که در قسمت پشتی برآمده و محدب بوده و در قسمت دیگر کمی مسطح است و بر روی تمام سطح آن شبکه‌ای از خطوط قهوه‌ای یا قرمز یا خاکستری رنگ بطریقی خاص مشاهده می‌گردد. در یک طرف این دانه‌ها برجستگی سفیدرنگی مشابه نوک وجود دارد. این دانه‌ها که روغن فراوان دارند از گیاه کرچک یا بیدانجیر یا خروع با نام علمی:

Ricinus communis L.

از تیره فرفیون (Euphorbiaceae) بدست می‌آیند. کرچک درختچه‌ای است با برگهای پنجه‌ای و گل‌های مجتمع خوشه‌ای و میوه‌های سه وجهی خاردار که بزرگتر از فندق است و در اغلب نواحی کاشته می‌شود.

روغن کرچک بعنوان ملین و مقوی مصرف سنتی دارد.

کشمش کولی keshmesh - e koli

Mistletoe Berries

کشمش کولی یا کشمش کابلی یا انگور کولی عبارت از میوه‌هایی است خشک برنگ سبز تیره یا قهوه‌ای پر رنگ و گرد که دارای یک دانه بوده، سطح روی آن چروکیده و کمی چسبناک است و طعمی مخصوص دارد. این میوه‌ها متعلق به گیاهی است بنام شیرینک با نام علمی:

Loranthus Grewinkii Boiss. & Buhse

از تیره شیرینک (Loranthaceae) که به صورت انگلی بر روی درختان میوه و درختان جنگلی مانند بلوط و بادام وحشی دیده می‌شود. شیرینک توسط اندام ریشه مانند خود در تنه درختان نفوذ کرده و زندگی همزیستی دارد. ساقه بندند و برگهای متقابل و کامل و میوه گوشتی محتوی یکدانه پر لعاب از مشخصات آن است.

کشمش کولی بعنوان تحلیل برنده و مسهل و برطرف کننده موهای سطحی پوست

مصرف سنتی دارد.

کلیپوره kalpure

Poleygermander

کلیپوره یا مریم نخودی عبارت از سرشاخه‌های گل‌داری است که تمام قسمت‌های آن پوشیده از کرک‌های بلند و سفید است و بدین جهت نقره‌ای رنگ به نظر می‌رسد. برگ‌های آن دارای کناره‌های دندانه‌دار و برگشته بطرف داخل برگ و مجموعه گل‌های تخم‌مرغی کوچک و نقره‌ای آن به وضوح دیده می‌شوند. این سرشاخه‌ها متعلق به گیاهی است بنام مریم نخودی یا کلیپوره با نام علمی:

Teucrium polium L.

از تیره نعنا (Labiatae) که گیاهی است پایا با قسمتهای چوبی شده در پائین و بسیار منشعب به ارتفاع تا ۴۰ سانتیمتر. برگ‌های کشیده و باریک آن دارای کناره‌های چین خورده و دندانه‌دار است. این گیاه در بسیاری از نقاط ایران رویش دارد. کلیپوره که بسیار تلخ مزه است، بعنوان ضد درد معده و ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

کلیر kalir

Caper tree berry

کلیر عبارت از میوه‌های گرد، خشک شده و تیره رنگی است که سطحی چروکیده داشته در داخل آن دانه‌های به قطر ۲ تا ۵ میلیمتر دیده می‌شود. این میوه‌ها متعلق به گیاهی است بنام کلیر با نام علمی:

Capparis decidua (Forssk.) Edgew.

از تیره کور (Capparidaceae) که درختی است به ارتفاع تا ۶ متر با شاخه‌های باریک، لطیف، صاف، انبوه و سبزرنگ و با گوشوارگهایی که بصورت خارهای تیز و خمیده در آمده‌اند. برگ‌های آن سبز، کوچک و باریک و بسیار ریزان است و گل‌های زرد یا سرخ‌حنائی است و میوه آن گرد، ابتدا سرخ و پس از رسیدن کامل سیاه رنگ می‌شود. درخت کلیر در بلوچستان و شرق هرمزگان رویش دارد.

میوه کلیر بعنوان برطرف کننده ناراحتی‌های معدی مصرف سنتی دارد.

کنجد *konjed**Sesame Seed*

کنجد دانه های سفید متمایل به رنگ زرد و کوچک و تخم مرغی شکل است که گاهی به رنگ قهوه ای یا سیاه هم دیده می شوند و سطحی مشبک دارند. این دانه ها که به علت دارا بودن روغن فراوان دارای ظاهر چرب هستند. متعلق به گیاهی است بنام کنجد یا سمسم با نام علمی:

Sesamum indicum L.

از تیره کنجد (Pedaliaceae) که گیاهی یکساله به ارتفاع تا یک متر با برگهایی نسبتاً متقابل، گللهائی منفرد در کنار برگها به رنگ سفید یا قرمز و میوه ای پوشینه که محتوی دانه های کوچک، مسطح و بیضوی است. این گیاه در نقاط مختلف ایران کشت می گردد.

دانه کنجد بعنوان یک ماده غذایی و همچنین نیرو دهنده و زیاد کننده اسپرم و معالج لقوه و نیز جهت تهیه روغن کنجد مصرف سنتی دارد.

کندر *kondor**Oliban*

کندر یا کندور یا لبان عبارت از قطعات کوچک بدون شکل یا کروی به رنگ سفید، زرد روشن، زرد مایل به قهوه ای، سفید مایل به آبی یا سبز است که یک نوع گم رزین معطر حاصل از درختان کوچکی است بنام علمی:

Boswellia carterii Bird

از تیره (Burseraceae) که بومی کشورهای سومالی، سواحل خلیج عدن و عربستان است. درخت کندر کوچک، با شاخه های متعدد و تماماً پوشیده از کرک با برگهای مرکب از ۷ تا ۱۵ برگچه دندانه دار، و گللهای مجتمع بصورت خوشه های دراز است. کندر که دارای بوئی بسیار مطبوع است بعنوان یک ضد عفونی کننده بسیار قوی و معطر کننده، همراه با مورد، اسفند و یا گلپر به طریقه دود دادن، مصرف سنتی فراوان دارد.

گزانگبین *gazangabin**Astragale Manna*

گزانگبین یا گز خوانسار عبارت از نوعی مان یا ماده قندی است بصورت دانه های ریز شکری رنگ و یا قطعات سخت و سفت برنگ سبز کم رنگ ، حاوی برگهای گیاه مولد. این ماده در نتیجه فعالیت حشره ای بسیار کوچک بنام علمی : *Psylla cyamophila* بر روی برگچه های جوان نوعی گون با نام گون گز خوانسار و یا گون گز و نام علمی :

Astragalus adscendens Boiss & Hausskn.

از تیره پروانه واران (Papilionaceae) ایجاد می گردد.

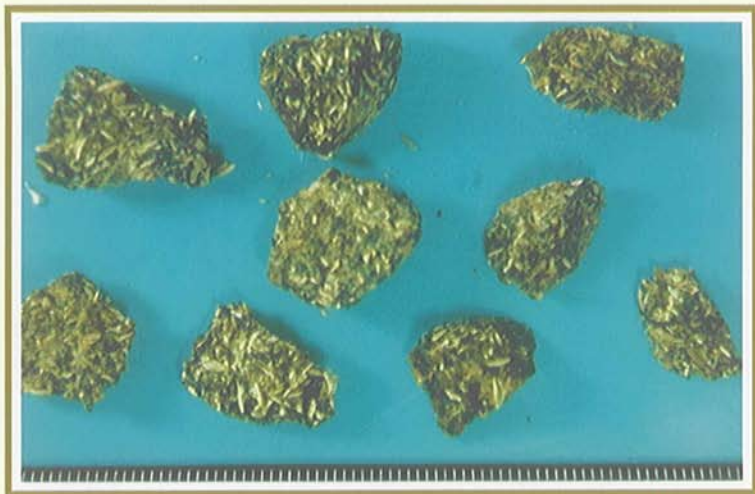
گون گز یک نوع گون تیغ دار است که شاخه های بلند آن به صورت کمائی و به موازات زمین قرار می گیرند، برگهای آن ریز، نوک تیز و ساقه آن دارای خارهای بسیار بلند، در تمام طول ساقه می باشد. گون گز از خوانسار تا زردکوه دنا گسترش فراوان دارد. گزانگبین که دارای ۴۰ درصد فروکتوز است برای بیماران دیابتی و نیز تهیه شیرینی گز مصرف سنتی دارد.

گز علفی *gaz - e Alafi**Oak Manna*

گز علفی یا طُرفه نوعی مان دارای ساکارز و گلوکز است و بصورت قطعات سفت و سخت ، به رنگ شیری که به علت وجود خرده های برگ گیاه مولد، به صورت قطعاتی سبز رنگ مشاهده می گردد. این مان در نتیجه فعالیت حشره ای ناشناخته بر روی گونه هایی از درختان بلوط غرب ایران به نامهای برودار، برو، بلو، دارمازو یا دارمازی با نامهای علمی :

Quercus Brantii Lindl, Quercus infectoria Oliv.

از تیره بلوط (Fagaceae) تشکیل می گردد. گز علفی بعنوان یک ماده شیرین کننده و ملین مصرف سنتی دارد.

گل آرونه gol - e arune

Mountain Sage

گل آرونه سرشاخه‌های گل‌داری است که در آن کاسبرگهای پیوسته بزرگ، غشایی، زنگوله‌ای شکل و صورتی رنگ است و بر روی آن رگبرگهای برجسته مشاهده می‌گردند. قسمت بالای این کاسبرگها دارای ۵ لوب نوک تیز است، همچنین قطعاتی از ساقه‌های چهارگوش که دو ضلع آن سفیدرنگ و دو ضلع سبز کم‌رنگ دارند و نیز تکه‌هایی از برگهای چند قسمتی گیاه به رنگ سبز کم‌رنگ دیده می‌شوند. این سرشاخه‌ها متعلق به گیاهی است بنام محلی عقربان یا گل اروانه بنام علمی:

Salvia hydrangea Dc.

از تیره نعنا (Labiatae) که گیاهی است بصورت درختچه‌های کوچک بومی البرز مرکزی و آذربایجان.

گل آرونه بعنوان ضد نفخ و ضد روماتیسم مصرف سنتی دارد.

گل بنفشه gol - e banafshe

Violet Flower

گل بنفشه، گل‌های آبی یا بنفش رنگی است که کاسبرگهای کوچک، سبز متمایل به زرد روی آنها مشاهده می‌گردند. این گلها دارای دمگل‌های بلند بوده و حالت خمیده شبیه به عصا دارد.

گل بنفشه از گیاه بنفشه معطر، بنفشه یا بنفشج با نام علمی:

Viola odorata L.

از تیره بنفشه (Violaceae) بدست می‌آید. بنفشه گیاهی است علفی، پایا، بومی جنگلهای شمال ایران، دارای برگ‌هایی قلبی شکل با دمبرگی بلند و گل‌هایی با دمگل‌های بلند که همراه با برگ‌های گیاه از نزدیک زمین خارج می‌شوند.

بنفشه معطر به علت داشتن ماده موسیلاژی بعنوان التیام دهنده و برطرف کننده سرفه

مصرف سنتی دارد.

گلپر golpar

Cow Parsnip Friut

گلپر میوه‌هایی است گرد یا بیضی شکل و پهن که از دو بخش تشکیل شده و هر بخش دارای یک بال نازک زردرنگ و یک دانه در وسط به رنگ قهوه‌ای روشن است.

بر روی میوه‌ها چهار خط برجسته قهوه‌ای رنگ در سطح خارجی و دو برجستگی خطی و قهوه‌ای رنگ در سطح داخلی که هر دو از نوک میوه منشعب شده‌اند، دیده می‌شوند. این میوه‌ها که بوئی بسیار مطبوع و طعم تند دارند متعلق به گیاهی به نام گلپر با نام علمی:

Heracleum Persicum Desf.

از تیره چتریان (Umbelliferae) است که گیاهی علفی، پایا دارای اعضا معطر و برگهای منقسم و دندانه دار است و در نقاط مختلف رویش دارد. گلهای سفید و مجتمع به صورت چتری بزرگ در انتهای شاخه‌ها از مشخصات آنست. گلپر بعنوان ضد عفونی کننده، ضد نفخ، هضم کننده و عطر و طعم دهنده غذا مصرف سنتی دارد.

گل پنیرک gol - e panirak

Common Mallow

گل پنیرک یا خبازی گل‌های آبی پر رنگ یا بنفش یا قرمز رنگ، دارای پنج گلبرگ نازک خشک شده و کاسبرگ پنج قسمتی و کوچک دو ردیفه و میوه‌های پهن و گرد مرکب از تعداد زیادی برچه که به صورت فشرده در کنار یکدیگر قرار گرفته و صفحه‌ای گرد را درست می‌کنند. این گلها و میوه‌ها متعلق به گیاه پنیرک با دو گونه زیر است:

Malva sylvestris L., Malva neglecta Wallr.

که هر دو متعلق به تیره پنیرک یا تیره ختمی (Malvaceae) و گیاهانی علفی و پایا مخصوص نواحی پرآب هستند.

گل پنیرک یا خبازی که برخی آنرا به غلط ختمی می‌نامند. بعنوان لینت بخش، ضد سرفه و ملد و همچنین بعنوان شستشو دهنده و نرم کننده پوست، استفاده سنتی دارد.

گلرنگ golrang**Safflower**

گلرنگ یا زعفران قلبی عبارت از گل‌های لوله‌ای شکل، به رنگ قرمز متمایل به نارنجی پررنگ است که در اثر مجاورت با آب رنگ قرمز کم رنگی از خود پس می‌دهد. این گل‌ها متعلق به گیاهی است به نام گلرنگ یا کافشه با نام علمی:

Carthamus tinctorius L.

از تیره کاسنی (Compositae) است که گیاهی علفی است با ساقه‌ای چوبی و زردرنگ و برگ‌هایی با کناره‌های تیغ دار و کاپیتول‌هایی تقریباً کروی که دارای براکته‌های زردرنگ و تیغ دار می‌باشند. گلرنگ گیاهی غیر بومی بوده و در جنوب شرق، شرق و مرکز و شمال غرب ایران کشت می‌گردد.

گل‌های گلرنگ بعنوان عطر و طعم دهنده و میوه‌های سفیدرنگ و خشک آن تحت نام تخم گلرنگ یا تخم کافشه بعنوان ملین مصرف سنتی دارد.

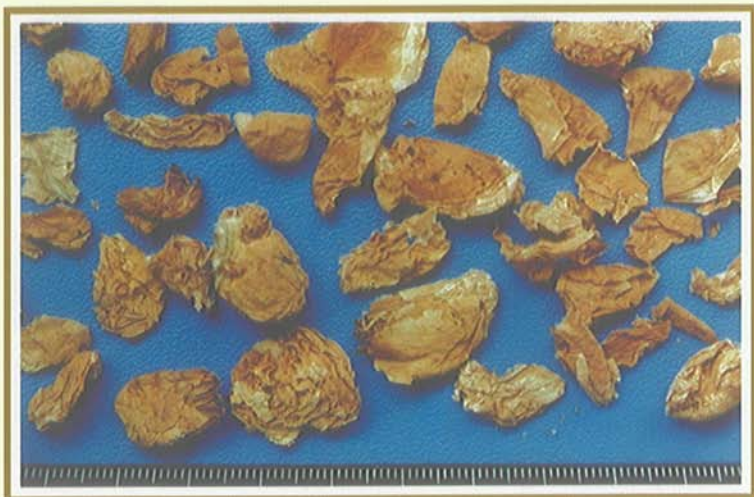
گل زرد gole - e zard**Persian Yellow Rose**

گل زرد عبارت از گل‌های دورنگی است که سطح روئی گلبرگ‌های آن قرمز یا قرمز نارنجی و سطح پشتی آنها زرد گوگردی یا تماماً زردرنگ است. این گل‌ها از درختچه نسترن دو رنگ، گل دوروی، آفتاب مهتاب یا گل دو آتیشه یا طین بحیره با نام علمی:

Rosa foetida Herrm.

از تیره گل‌سرخ (Rosaceae) بدست می‌آید. درختچه نسترن دو رنگ به ارتفاع ۸۰ تا ۱۲۰ سانتیمتر دارای شاخه‌های محکم و سفت، ایستاده یا خمیده و تیغ‌های محکم، در قاعده کمی عریض یا باریک و نازک دارای برگچه‌های تخم مرغی، در حاشیه دندانه دار و گل‌هایی دو رنگ است. این گیاه در شمالغرب و غرب و مرکز ایران رویش دارد.

گل زرد بعنوان ضد اسهال و برطرف کننده ناراحتی‌های معدی مصرف سنتی دارد.

گل ساعتی *gol - e sâAty**passion Flower*

گل‌های درشت، پهن و سه ردیفه‌ای است که گلبرگ‌های آن از داخل به خارج دارای رنگ‌های بنفش، سفید و آبی است. مادگی آن به کلاله‌ای سه شاخه ختم می‌گردد که بطور افقی با سطح گل و در سه جهت مشاهده می‌گردند و ظاهری شبیه به عقربه‌های ساعت بخود می‌گیرند و بدین سبب به آن، گل ساعتی می‌گویند. این گلها از گیاه گل ساعتی با نام علمی:

Passiflora caerulea L.

از تیره گل ساعتی (Passifloraceae) بدست می‌آید که گیاهی بالا رونده و بومی برزیل است و به دلیل زیبایی در اکثر نقاط دنیا منجمله در شمال ایران کشت می‌شود. این گیاه با داشتن گل‌های درشت با رنگ‌های متنوع، میوه‌های سته‌ای درشت و نارنجی شبیه به زردآلو که درشت و شیرین است و همچنین برگ‌هایی مرکب از ۳ تا ۴ لوب، مشخص می‌گردد. گل ساعتی بعنوان آرام‌بخش و نیرو دهنده و ضد تشنج مصرف سنتی دارد.

گل سرخ *gol - e sorkh**Damask Rose*

گل‌سرخ، گل‌ها و یا گلبرگ‌های قرمز یا قرمز متمایل به صورتی با بوئی بسیار معطر و طعمی شیرین و گس حاصل از دو گونه گل‌سرخ گل محمدی یا گل ورد بنامهای علمی:

Rosa centifolia L., Rosa damascena Mill

از تیره گل سرخ (Rosaceae) است که درختچه‌هایی هستند با خارهای ریز و قلاب مانند، گل‌های درشت و بسیار خوشبو و برگ‌هایی مرکب از تعداد زیادی برگچه که در شمال غرب، مرکز و جنوب ایران کشت می‌گردند.

گل‌سرخ دارای گل‌های صورتی، به عنوان ملین و جلوگیری کننده از عمل مسهل‌های قوی و نیز جهت تهیه گلاب و نوع دیگر آن با گل‌ها قرمز تیره بعنوان ضد اسهال و برای تهیه مربای گل قند مصرف سنتی دارد.

گل عطر gol - e Atr***Rose Pelargonium***

گل عطر یا عطر چای برگهای سبز و معطر دارای انشعابات پنجه ای با تقسیمات متعدد، سطح روئی سبز تیره و سطح پشتی نقره ای رنگ است. این برگها متعلق به گیاهی زینتی بنام گل عطری با نام علمی:

Pelargonium graveolens L'Herit

از تیره شمعدانی (Geraniaceae) هستند. گل عطری گیاهی پایا است که بعنوان زینتی کاشته شده و بومی ایران نیست. برگهای پنجه ای منشعب و معطر، گلهای مجتمع در انتهای و برنگ صورتی از مشخصات گیاه است. گل عطر بعنوان عطر و طعم دهنده و نیز آرام بخش مصرف سنتی دارد.

گل گاوزبان gol - e gâvzabân***Oxtongue Flower***

گل گاوزبان یا لسان الثور عبارت از گلهایی بنفش یا کمی قرمز رنگ دارای قسمت لوله ای بلند است که به تدریج به طرف بالا شیپوری می شود. این گلها مربوط به گیاه گاوزبان، با نام علمی:

Echium amoenum Fisch & Mey.

از تیره گاوزبان (Boraginaceae) است که گیاهی پایا و بومی نواحی شمالی دارای برگهایی بدون انشعاب و گلهایی بزرگ است که بطور تقریباً یکطرفه در انتهای شاخه ها قرار می گیرند. تمام اندامهای هوایی گیاه را کرکهای گلاندار می پوشاند. گل گاوزبان به عنوان معرق، دیورتیک، افزایش دهنده فشار خون، و آرام بخش، مصرف سنتی دارد.

گونه *Borago officinalis L.* یا گاوزبان اروپائی که گلهای کوچک و آبی رنگ با قسمت لوله ای کوتاه داشته و بومی اروپا می باشد، به اشتباه گل گاوزبان گفته شده است.

گل مورو gol - e muro

Nepeta

گل مورو قطعاتی است دارای کرکهای نقره‌ای رنگ شامل شاخه‌های چهار وجهی، تکه‌هایی از برگهای قلبی شکل و همچنین اجتماعاتی از گلهای نسبتاً کوچک به رنگ بنفش یا قرمز.

این سرشاخه‌ها از گیاهی به نام علمی :

Nepeta racemosa Lam.

که گیاهی معطر و پایا از تیره نعنا (Labiatae) می باشد، بدست می آیند. این گیاه بومی ایران، دارای برگهای کشیده و قلبی شکل و گلهایی مجتمع به تعداد ۷ تا ۲۵ گل در گره‌هایی در طول ساقه و براکته‌های کوتاه پای گلها است. گل مورو که بویی بسیار معطر دارد، بعنوان رفع دردهای معدی و ضد عفونی کننده و ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

گلنار golnâr

Pomegranate Flower

گلنار یا گلنار فارسی عبارت از گلهای قرمز پررنگ با گلبرگهای ضخیم، زنگوله‌ای شکل و بزرگ است که کاسبرگ پایا و سبزرنگ و تعداد زیادی پرچم دارند. این گلها از درختچه انار یا ارمان با نام علمی :

Punica granatum L.

از تیره انار (Punicaceae) بدست می آیند. انار درختچه‌ای پر شاخه با ساقه‌های صاف به رنگ خاکستری است. برگهای تازه آن حنایی و عنابی رنگ است و سپس سبز خوشرنگ می شود. گلهای آن بسیار با دوام بوده و سپس تبدیل به میوه‌های درشت دارای تعداد زیادی دانه آبدار می شود.

گلنار به علت وجود تانن و رنگ فراوان، بعنوان قابض و ضد خونریزی مصرف سنتی داشته و همچنین جهت تهیه رنگ گیاهی ثابت و نیز در دباغی چرم مصرف سنتی دارد.

گل نیلوفر *gol - e nilufar**Water Lily Flower*

گل نیلوفر گل‌های خشک شده به رنگ زرد با قسمت داخلی متمایل به قهوه‌ای است. گلبرگ‌های آن مانند فلس‌هایی یکدیگر را می‌پوشانند و در داخل آنها تخمدان گل و تعداد زیادی پرچم وجود دارد و باقی مانده‌هایی از کاسبرگ سبز مایل به زرد نیز دیده می‌شوند. این گل‌ها که بویی معطر دارند از گیاه نیلوفر، نیلوفر آبی یا لاله مردابی سفید با نام علمی:

Nymphaea alba L.

از تیره نیلوفر (Nymphaeaceae) به دست می‌آید. نیلوفر به صورت طبیعی در مرداب‌های شمال ایران رویش دارد.

برگ‌های پهن و گرد و نیز گل‌های بزرگ و سفید رنگ از مشخصات عمده این گیاه است.

گل نیلوفر بعنوان داروی آرام‌بخش و مدر مصرف، سنتی دارد.

گنده تلخه *gande talkhe**Ax - Weed seed*

گنده تلخه، دانه‌های پهن بسیار سخت و سفت، تقریباً چهار گوش و مستطیلی با یک محل فرورفته در یکی از اضلاع، برنگ قرمز یا قهوه‌ای تیره یا روشن و کوچک است که از گیاه گنده تلخه یا گنه تلخه با نام علمی:

Securigera securidaca (L.) Degen & Dorfl.

از تیره پروانه‌واران (Papilionaceae) بدست می‌آید. گیاه گنده تلخه بصورت علف هرز مزارع و باغات استان خوزستان خصوصاً دزفول و رامهرمز مشاهده می‌گردد. این گیاه بسیار منشعب بوده شاخه‌های خرنده، میوه‌های کوچک سوزنی شکل به رنگ قهوه‌ای روشن حاوی تعداد کمی دانه دارد.

دانه‌های مذکور که به جای عدس الملک نیز ارائه می‌شود بعنوان پائین آورنده فشار خون، مصرف سنتی دارد.

گنه گنه gane gane

Cinchona

گنه گنه عبارت از قطعاتی است ناوی شکل، چوبی و سخت، برنگ خاکستری مایل به قهوه ای، دارای بخش خارجی چوب پنبه ای و سخت و بخش داخلی صاف با رنگ روشن و بوی کم و نامشخص و طعم بسیار تلخ که از پوست ساقه و شاخه های درختان گنه گنه یا کنکینا با نامهای علمی:

Cinchona officinalis L., *Cinchona peruviana* How, *Cinchona micrantha* R. Pav

بدست می آید. درختان کنکینا که بومی امریکای لاتین بوده و پوست ساقه و شاخه های آن از آنجا به نقاط دیگر صادر می گردد، درختان همیشه سبزی هستند که برگهای متقابل و گلهایی مجتمع به صورت خوشه ای دارند.

گنه گنه بعنوان داروی مخصوص تبهای نوبه ای مالاریا مورد مصرف سنتی دارند.

لیمو عمانی limu Ammâni

Lime Fruit

لیمو عمانی عبارت از میوه هایی خشک، کروی، به بزرگی یک گردو با پوست نازک و شکننده به رنگ زرد کمرنگ تا متمایل به قهوه ای است. قسمت داخلی این میوه ها از تعداد زیادی پره های متحدالمرکز، به رنگ سیاه، با مزه ای ترش دارای یک تا دو دانه زرد یا سفیدرنگ، تشکیل شده که براحتی از پوست رویی جدا می شوند. این میوه ها متعلق به درخت لیمو ترش یا لیمو ترش شیشه یا لیمون با نام علمی:

Citrus aurantifolia (christm.) Swingle

از تیره روناس (Rutacea) می باشد که درختی است با برگهای سبز مایل به سرخ. بخش خارجی گلبرگهای کمی صورتی رنگ است و در میناب کاشته می شود.

لیمو عمانی بعنوان اشتها آور، عطر و طعم دهنده و دانه های آن بعنوان ضد انگلهای روده ای مصرف سنتی دارد.

مازوج mâzuj

Gall

مازوج، مازوج سفید، مازوج سبز و یا عقص عبارت از اجسامی هستند کروی و سخت با سطحی نسبتاً صاف و تعدادی برجستگی کوچک، به رنگهای سبز یا زرد که نوع زرد آن اکثراً دارای سوراخی مدور و کوچک می باشد. قسمت داخلی آن چوبی و نسبتاً اسفنجی است. مازوج نوعی گال است که در اثر فعالیت حشرای کوچک با نام علمی: *Cynips gallae - tinctoriae* بر روی برگها و دم برگهای درخت بلوط غرب بنامهای دارمازو، مازو، داری مازو، بنام علمی:

Quercus Brantii Lindl

از تیره بلوط (Fagaceae) ایجاد می گردد. دارمازو دارای میوه های استوانه ای کشیده، صاف و براق به رنگ قهوه ای روشن است که درون پیاله ای به رنگ سبز دارای فلسهای خاکستری نمدی قرار می گیرد. مازوج که طعم تلخ دارد، منبع غنی تانن بوده و به عنوان قابض و نیز در ترک خوردگی های پوستی مصرف سنتی دارد. این محصول در دباغی پوست مصرف صنعتی داشته و از اقلام مهم صادراتی ایران است.

مامیران māmīrān

Celandine

مامیران عبارت از سرشاخه های گیاهی است بنام مامیران که در آن برگهای ظریف و نازک و گلهای زرد طلایی رنگ و ساقه های ترد و شکننده سبز رنگ مشاهده می شود. این سرشاخه ها متعلق به گیاه مامیران است با نام علمی:

Chelidonium majus L.

از تیره خشخاش (Papaveraceae) بومی نواحی شمال ایران. تمام قسمتهای گیاه دارای شیرابه ای نارنجی رنگ و بسیار سمی است که بر روی پوست اثر نارنجی رنگ باقی می گذارد. گلپایش زرد و میوه اش باریک و دراز است.

مامیران که گیاهی سمی است با احتیاط زیاد در رفع بیماریهای کبدی و سینه و جلوگیری از اسهال و برطرف نمودن ناراحتیهای پوستی مصرف سنتی دارد.

محلِب mahlab**Rock cherry seed**

محلِب با حب المَعْلِب عبارت از دانه‌های زرد روشن بیضوی، نوک و کوچک دارای طعم تلخ است و اغلب تعداد کمی از پوسته سخت و چوبی آن نیز دیده می‌شوند. این دانه‌ها از گیاه ملحو یا ملحم یا محلِب با نام علمی:

Cerasus Mahaleb (L.) Miller

از تیره گلسرخ (Rosaceae) بدست می‌آیند. محلِب درختی است بومی غرب ایران و البرز مرکزی. پوست تنه آن تیره رنگ ولی شاخه‌های جوان آن سبز رنگ و باریک است. برگ‌هایش گرد یا تخم مرغی، با قاعده قلبی شکل است و دمبرگی بلند دارد. گل‌هایش سفید و معطر و میوه آن شفت، تخم مرغی، ابتدا زرد و سپس سرخ و سیاه می‌گردد. محلِب بعنوان برطرف کننده ناراحتیهای معده و ماده غذایی تقویت کننده، مصرف سنتی دارد.

مخلَصَه mokhallace**Striata figwort**

مخلَصه عبارت از ساقه‌های زاویه دار و میوه‌های نسبتاً کروی نوک دار و خشک دارای کاسبرگ کاملاً چسبیده به میوه و همچنین دم میوه‌های سخت و کوتاه است. این ساقه و میوه‌ها مربوط به سرشاخه‌های میوه دار گیاهی است بنام مخلَصه و نام علمی:

Scrophularia striata Boiss .

از تیره گل میمون (Scrophulariaceae) است. این گیاه که بومی ایران است، دارای انشعابات زیاد بوده، برگ‌هایی دندانه دار و سرشاخه‌هایی با تقسیمات دوتایی دارد. مخلَصه و عرق حاصل از آن بعنوان برطرف کننده ناراحتی‌های معدی و نیز بعنوان تقویت کننده مصرف سنتی دارد.

مرزنجوش marzanjush

Origany

مرزنجوش عبارت از برگهای بیضوی به رنگ سبز تیره یا سبز روشن و کم و بیش کرکدار، قطعاتی از ساقه پوشیده از کرک، به رنگ سبز مایل به قرمز و گلپشته گلی رنگ یا سفید مجتمع به صورت خوشه‌های باریک و کشیده است.

این قطعات متعلق به گیاهی است بنام مرزنجوش، مرزنگوش، سمسق، عنقر و یا عبقر با نام علمی:

Origanum vulgare L. subsp. viride (Boiss) Hayek

از تیره نعنا (Labiatae). مرزنجوش گیاهی است پایا دارای بوی معطر با ساقه راست، منشعب، پوشیده از کرک، برگها کم و بیش کرکدار، براکته‌های غشایی یا خشبی و ارغوانی رنگ دارای کرکهای کم. این گیاه در دشتهای استانهای گیلان و مازندران و آذربایجان، خراسان رویش طبیعی دارد.

مرزنجوش بعنوان ضد نفخ، مدر، معرق و ضد عفونی کننده، مصرف سنتی دارد.

مرغ margh

Bermuda grass root

مرغ یا ثیل قطعاتی است بدون بو به رنگ زرد روشن، گره دار و بندبند، توخالی به ضخامت تا نیم سانتی متر، دارای نقاط فرو رفته یا برجسته و باقیمانده ریشه‌ها یا ساقه‌های گیاه در بعضی از گره‌ها. این قطعات ریزومهای گیاه مرغ با نام علمی:

Cynodon dactylon (L.) Pers.

از تیره غلات (Graminae) است. مرغ گیاهی پایا و علف هرز، دارای ریزومهای بسیار گسترده و ساقه‌های هوایی خشبی است که در انتها به خوشه‌ای سه شاخه ختم می گردد. مرغ به عنوان مُدر قوی، مصرف سنتی دارد.

maryam goli **مریم گلی***Sage*

مریم گلی عبارت از برگهای با پوششی از کرکهای نقره‌ای کشیده و باریک، به رنگ سبز روشن، ضخیم، با سطحی برجسته و شبکه‌ای از رگبرگها و قطعاتی از ساقه چهار گوش و پوشیده از کرک است. این قطعات متعلق به گیاه مریم گلی، مریمیه، یا شلیبه با نام علمی:

Salvia officinalis L.

از تیره نعنا (Labiatae) است که گیاهی بومی نقاط مرطوب اروپا است و طی سالهای اخیر در نقاطی از شمال ایران کشت گردیده. مریم گلی گیاهی پرشاخ و برگ و پایا است که گلهای آبی و کاسبرگهای درشت و خشبی داشته و بعلت دارا بودن کرکهای فراوان، کلاً نقره‌ای رنگ به نظر می‌رسد.

مریم گلی به عنوان آرام‌بخش، ضد نفخ، و کاهش دهنده قند خون مصرف سنتی پیدا کرده است.

mesvak **مسواک***Miswak*

مسواک یا چوب مسواک قطعاتی است استوانه‌ای به ضخامت تا نیم سانتی متر، به رنگ سفید متمایل به سبز تقریباً صاف. این قطعات اگر مدتی در آب گذاشته شوند پوسته روئی آنها نرم شده، به راحتی کنده می‌شود و فیبرهای قسمت سفید داخلی آن به صورت خلال دندان در می‌آیند. این قطعات از ساقه‌های درختچه مسواک، پیر یا جوج با نام علمی:

Salvadora persica L.

از تیره مسواک (Salvadoraceae) بدست می‌آیند. مسواک با شاخه‌های صاف، براق، کم‌رنگ و برگهای بیضی چرمی و میوه شفت کوچک و سرخ رنگ، بومی بلوچستان و هرمزگان است. مسواک بعنوان پاک‌کننده، سفید کننده و ضد خونریزی دندان و لثه‌ها مصرف سنتی دارد.

قطره پرسیکا (Persica)، داروی ضد خونریزی و برطرف کننده بیماریهای دهان و دندان، با استفاده از مسواک و به صورت دهانشویه، تهیه و عرضه شده است.

مصطکی mactaaki

Lentisk pistache

مصطکی عبارت است از اجسام کوچک، شیشه‌ای و تقریباً کروی به رنگ زرد متمایل به قرمز که بوئی شبیه بوی تربانتین دارد. این ذرات سفت شده نوعی اولئوگم رزین است که از درخت مصطکی با نام علمی:

Pistacia Lentiscus L.

از تیره پسته (Anacardiaceae) خارج می‌گردد. درخت مصطکی که نوعی پسته وحشی است و در نواحی مختلف مدیترانه و مجمع‌الجزایر یونان پرورش می‌یابد در ایران وجود ندارد و صمغ آن به ایران وارد می‌گردد. مصطکی به عنوان خوشبو کننده دهان و تقویت لثه‌ها مصرف سنتی دارد.

مغز هسته زردآلو maghz - e haste - e zardâlu

Apricot kernel

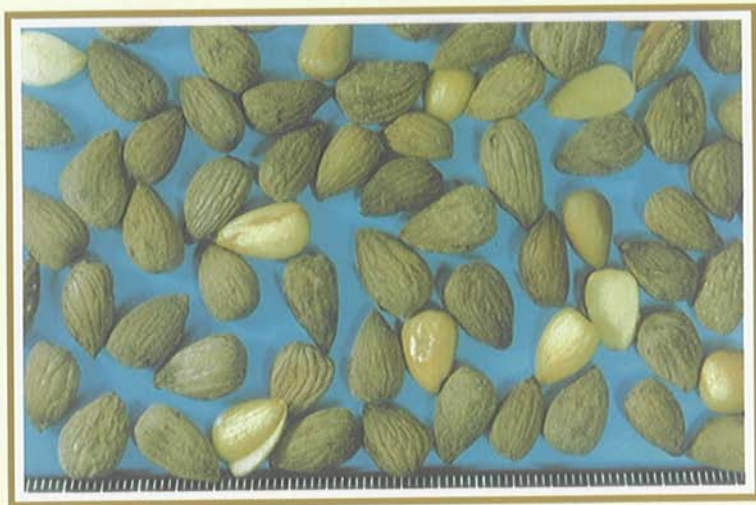
هسته و مغز هسته زردآلو که ظاهری شبیه به بادام وحشی ولی کوچکتر از آن دارد به دو نوع شیرین و تلخ دیده می‌شود و از میوه‌های درخت زردآلو با نام علمی:

Armeniaca vulgaris Lam

از تیره گلسرخ (Rosaceae) به دست می‌آید.

زردآلو درختی است به ارتفاع ۳ تا ۶ متر که برگهایی ساده با پهنک قلبی شکل منتهی به یک نوک تیز دارد. گل‌های درشت آن، به رنگ سفید یا مایل به گلی، به وضع تکی یا دوتایی دیده می‌شوند.

نوع شیرین مغز هسته زردآلو به عنوان تنقلات و روغن آن بعنوان ملین مصرف سنتی دارد و نوع تلخ آن شدیداً سمی است. این محصول از اقلام صادراتی ایران است.

moql مقل

Myrrh gum

مقل یا مقل ازرق یا ملکزرق یا مقل اليهود عبارت از قطعاتی بی شکل توده ای به رنگ قهوه ای تیره با بوئی زننده که نوعی گم رزین حاصل از گیاهانی با نام های علمی :

Commiphora Mukul Engl. , Commiphora abyssinica Engl.

از تیره بورسراسه (Burseraceae) هستند که درختچه هایی خاردار دارای شاخه های کوتاه و بومی عربستان و هندوستان بوده در ایران رویش ندارند.

برای استخراج گم رزین معمولاً در پوست ساقه گیاه شکافهائی ایجاد می کنند و در نتیجه شیرابه آن خارج شده به صورت ماده ای به رنگهای زرد تا قهوه ای تیره در می آید.

مقل بعنوان داروی ضد روماتیسم به صورت تهیه مشمع و قرار دادن آن در محل درد مصرف سنتی دارد.

murd مورد

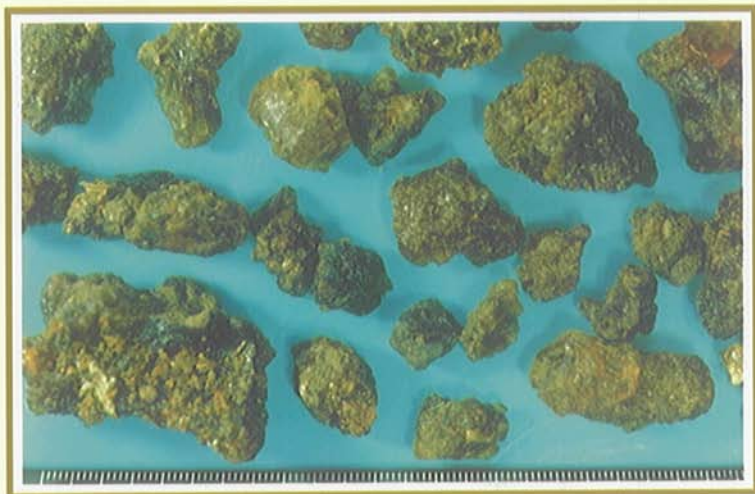
Myrtle

مورد یا برگ مورد، برگهای سبز بیضی شکل، کمی نوک تیز و چرمی با کناره های کامل و تعدادی میوه های کروی شکل برنگ سبز یا سیاه دارای دم میوه نسبتاً بلند و با بوئی مطبوع است. برگها و میوه های مذکور از گیاهی درختچه ای و همیشه سبز بنام مورد یا مورت با نام علمی :

Myrtus communis L.

از تیره مورد (Myrtaceae) بدست می آیند. مورد بعنوان درختچه ای همیشه سبز دارای برگهای پایا و چرمی، بیضی شکل که به صورت دو به دو بر روی شاخه های قهوه ای رنگ است. مورد به عنوان گیاهی زینتی و دور کننده حشرات کاشته می شود. این درختچه بومی جنوب و شمال ایران است و هر جا که زیتون و اکالیپتوس رویش داشته باشد، دیده می شود. برگ و میوه مورد بعنوان ضد عفونی کننده و برطرف کننده سرماخوردگی (بصورت

بخور) مصرف سنتی دارد.

موسیر musir

Willd Garlic

موسیر صفحاتی است تقریباً مدور به ضخامت ۲ تا ۳ میلیمتر به رنگ زرد یا زرد متمایل به قهوه‌ای اغلب دارای نوکی تیز و ورقه‌ای از غده‌های کوچکتر در بخش داخلی، با بو و طعم تند شبیه به بوی سیر که از قطعه قطعه کردن غده زیرزمینی، گیاهی به نام موسیر، بلبوس و یا ثوم کوهی با نام علمی:

Allium hirtifolium Boiss.

از تیره پیاز (Alliaceae) حاصل می‌شود. گیاه موسیر دارای غده بیضوی شکل بوده و برگهای ضخیم است. میله پرچمهای گل آن، آزاد و گلپوش آن سفید یا مایل به آبی می‌باشد. این گیاه در مغرب، مرکز و جنوب شرقی ایران رویش دارد. موسیر بعنوان عطر و طعم دهنده، خلط آور، ضد روماتیسم و ترمیم دهنده زخمهای سطحی مصرف سنتی دارد.

میخک mikhak

Clove

میخک عبارت از قطعاتی شبیه به میخ کوچک با بوئی معطر و مخصوص است که انتهای برجسته و دُمی لوله‌ای کشیده و باریک و نوک تیز دارد و بدین لحاظ به آن میخک می‌گویند و اسانس تغلیط شده آن جوهر میخک نامیده می‌شود. این نمونه‌ها غنچه‌های متعلق به گیاه اوچن یا میخک با نام علمی:

Eugenia caryophyllata Thunb.

از تیره مورد (Myrtaceae) است که گیاهی درختچه‌ای، همیشه سبز، مخصوص نواحی گرم و مرطوب دنیا بوده و به علت زیبایی در پارکهای جنوب ایران کشت می‌گردد. این درخت برگهایی چرمی، متقابل و دائمی و گلهای زیبا و بسیار معطر دارد. میخک و جوهر میخک به عنوان برطرف کننده درد دندان و ضد عفونی کننده مصرف سنتی دارد.

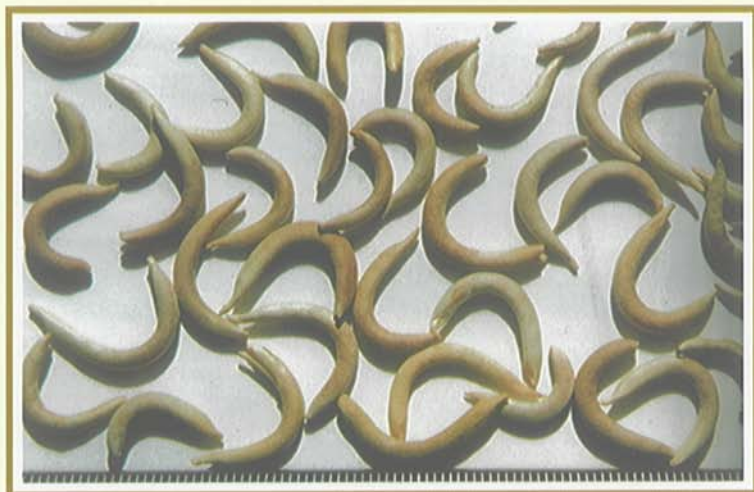
ناخنک *nâkhonak**Milk Vetch*

ناخنک یا ناخونک یا اکلیل الملک میوه‌های استوانه‌ای شکل نازک و کم‌انگی شکل، نوک تیز، برنگ زرد روشن، متمایل به قهوه‌ای، دارای سطحی کاملاً صاف و یک خط طولی در ناحیه پشت و یک خط فرو رفته در ناحیه شکمی، حاوی تعدادی دانه‌های مربع مستطیلی بسیار سخت است. این میوه‌ها متعلق به گیاه ناخنک یا اکلیل الملک یا قیصر با نام علمی:

Astragalus hamosus L.

از تیره نخود (papilionaceae) است. ناخنک گیاهی است یکساله علفی، ایستاده تا ۳۰ سانتی‌متر ارتفاع، دارای برگهائی شامل ۱۲-۷ زوج برگچه بیضوی، واژ تخم مرغی یا پهن‌دراز، پوشیده از کرک، گل‌های سفید یا زرد، کوچک، مجتمع در خوشه‌های مترام که برخی از آنها تبدیل به میوه‌های بدون دم، خمیده به شکل قلاب ماهیگیری، استوانه‌ای محتوی ۲۵-۲۰ دانه و نوک منقاری، راست یا خمیده است. ناخنک در مناطق خشک و بیابانی کاشان، خوزستان، فارس، بوشهر و جزایر خلیج فارس رویش طبیعی دارد. ناخنک بعنوان تقویت کننده، ضد درد و ضد نفخ مصرف سنتی دارد.

در برخی از منابع، ناخنک یا اکلیل الملک را میوه‌های گیاه یونجه زرد با نام علمی: *Melilotus officinalis* (Lam.) L. دانسته‌اند که این نسبت به هیچ وجه نمی تواند صحیح باشد زیرا با توجه به توضیحی که فوقاً در مورد ناخنک داده شده و نیز تصویری که از این محصول مشاهده می گردد، هیچگونه شباهتی بین ناخنک و میوه‌های یونجه زرد وجود ندارد. یونجه زرد گیاهی است پایا به ارتفاع تا ۱/۵ متر، برگ‌های دارای برگچه‌های متعدد، گل‌های زرد رنگ و میوه‌های بیضی شکل و کوچک به بزرگی تا ۵ میلیمتر. یونجه زرد برخلاف گیاه ناخنک، نیاز به رطوبت فراوان داشته و در بسیاری از نقاط پر آب ایران رویش دارد.

نعنا naAnâ

Mint

نعنا عبارت از برگهای سبز خشک و خرد شده همراه با مقدار کمی شاخه های چهار گوش سبز مایل به قهوه ای است که با کیفیت های مختلف ارائه می گردد.

این محصول متعلق به گونه های مختلف متعلق به جنس نعنا (*Mentha*) از تیره نعنا (*Lamiaceae* یا *Labiatae*) و خصوصاً دو گونه بشرح زیر می باشند.

۱- نعنا قمی، نعنا خراسانی یا نعنا تبریزی با نام علمی: *Mentha spicata* L.

که گونه عمومی نعنا در ایران بوده و در سطوح وسیع کشت می گردد. این گونه دارای شاخه های افراشته چهار گوش، برگ های متقابل بدون دم برگ تخم مرغی سرنیزه ای با کناره های اره ای نامنظم در هر بند و گل های قرمز کم رنگ به صورت خوشه های بریده بریده انتهائی می باشد. نتیجه مقایسه مشخصات داده شده اینطور معین می کند که این گونه از نعنا، می بایستی همان نعنائی باشد که به نام «نعنع» یا «فوتنج پستانی» در کتب قدیمی ایران نامبرده شده است.

۲- نعنا فلفلی یا سوسنمیر یا سیسنبُر با نام علمی: *Mentha piperita* L.

این گونه که اکثراً در حاشیه و خصوصاً در واریزه نهرهای آب صیفی کاریها کاشته می شود، با ظاهری سبز مایل به قرمز و بوی بسیار نافذ، از سایر گونه های نعنا متمایز می گردد. ساقه های چهار گوش و خرنده، برگ های متقابل، زبرتر از گونه اول با کناره های اره ای منظم و گل های صورتی رنگ کوچک بصورت خوشه های انتهائی کوچک، از مشخصات بارز آنست.

هر دو گونه فوق الذکر از گونه های داروئی معروف دنیا می باشند.

نعنا و نیز عرق آن (عرق نعنا) و یا اسانس آن، بعنوان ضد نفخ، تسهیل کننده هضم غذا، ضد دردهای گوارشی و رفع سردی، مصرف سنتی دارند.

قطره کارمینت (*Carmint*) که دارویی ضد اسپاسم و ضد نفخ است، از نعنا همراه با تخم گشنیز و بارنگبو، تهیه و عرضه شده است.

محلول منتول (*Menthol*) داروی ضد احتقان بینی و سردرد، از اسانس نعنا فلفلی

تهیه و عرضه شده است.

وَشَا vashâ

Gum Amoniacum

وَشَا یا اَشَق نوعی گم رزین است با بوئی بسیار تند به صورت قطعاتی نسبتاً گروی به رنگ شیری یا زرد کاهی متمایل به قهوه‌ای که طعمی تند و تلخ دارد. این محصول شیرابه‌های خشک شده حاصل از ساقه و شاخه‌های گیاه اُسُر یا اَشَق با نام علمی:

Dorema ammoniacum Don

از تیره چتریان (Umbelliferae) است.

اشق گیاهی است پایا دارای یک ساقه اصلی که در بالا انشعابات تقریباً موازی با سطح زمین پیدا می‌کند. گل‌های آن چتری و میوه آن گرد و پهن و زرد رنگ است. این گیاه در دشتهای استانهای اصفهان، فارس، مرکزی و سمنان به صورت فراوان می‌روید. وشا بعنوان برطرف کننده ناراحتی‌های معدی و همچنین برطرف کننده انگل‌های گوارشی مصرف سنتی داشته از اقلام صادراتی ایران است.

هل hel

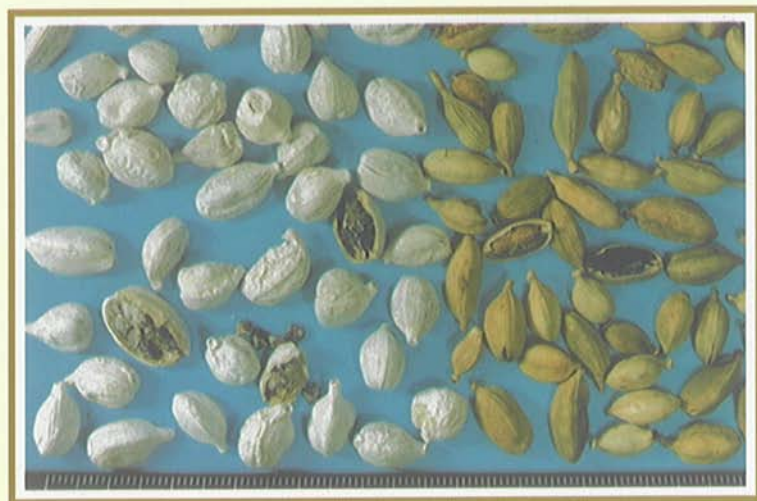
Cardamon

هل، دو نوع سبز و سفید است و هر دو نوع میوه‌های بیضوی یا بیضوی دراز، سه گوش یا کمی مدور، سه خانه به طول یک تا دو سانتیمتر با بوئی معطر و قوی دارای تعدادی دانه است. دانه‌های آن زاویه دار، نامنظم به رنگ قهوه‌ای مایل به قرمز و بسیار معطر هستند. این میوه و دانه‌ها متعلق به گیاه هل، هال، حب الهال، قاقله صغار و یا جبهان با نام علمی:

Elettaria cardamomum Maton

از تیره زنجبیل (Zingiberaceae) است. هل گیاهی علفی، پایا و دارای ریزوم است و ساقه‌های هوایی به طول ۴ تا ۵ متر دارد. برگ‌های آن دارای غلافی بزرگ با شکاف طولی است. این گیاه بومی هند و مالزی بوده میوه‌های آن به ایران وارد می‌گردد. میوه‌های سبزرنگ هل توسط گازانیدرید سولفور و بیرنگ شده و بنام هل سفید درجه بندی می‌شود.

هل به عنوان بادشکن، نیرو دهنده و مقوی معده و نیز عطر و طعم دهنده مصرف سنتی دارد.

هل باد hel - e bâd

Nepal Cardamon

هل باد یا هل قراب میوه های تخم مرغی شکل و تقریباً سه وجهی، سبک، حاوی تعداد زیادی دانه های گرد یا زاویه دار و قهوه ای رنگی است که بوئی معطر مشابه با هل، لیکن کمتر از آن دارد. این میوه ها متعلق به گیاه هل نپال با نام علمی:

Amomum subulatum Roxb.

از تیره زنجبیل (Zingiberaceae) است که گیاهی علفی دارای ریزوم و ساقه های هوایی بلند است. میوه آن تقریباً تخم مرغی به قطر ۲/۵ سانتیمتر به رنگ قهوه ای دارای خارهای ریز است. این گیاه بومی نواحی شرقی هیمالیا می باشد.

میوه و بخصوص دانه های این نوع هل به جای هل اصلی ارائه می گردد. هل باد بعنوان بادشکن، نیرو دهنده و مقوی معده مصرف سنتی دارد.

هليله halile

Myrobalan Fruit

هليله دو نوع است سیاه و زرد که عبارت از میوه های کروی یا تخم مرغی کشیده و بسیار سخت و سنگی با پنج خط برجسته است. یکطرف آن نوک تیز و طرف دیگر آن کمی مدور است. این میوه ها متعلق به درختی هستند بنام اهلیج کابلی، شعیر هندی با نام علمی:

Terminalia chebula Retz

از تیره بادام هندی (Combretaceae) است که بطور وحشی در جنگلهای هندوستان رویش دارد.

چنانچه میوه های نارس، چیده و خشک شوند، رنگ آن تیره و سیاه می شود و در آن صورت بنام هليله سیاه معروف بوده و بعنوان مسهل مصرف سنتی دارد و اگر میوه ها کاملاً برسند رنگ زرد خواهند داشت که بسیار سخت بوده و بنام هليله زرد یا هليله کابلی معروفند و به علت تانن فراوان جهت رفع اسهال و مقوی معده مصرف سنتی دارند.

همیشه بهار hamishe bahâr

marigold Flower

همیشه بهار عبارت از کاپیتولهای (مجموعه گلها) زرد رنگ، گلهای زبانه‌ای و لوله‌ای جدا شده و میوه‌های خمیده یا کمائی شکل است که بر سطح خارجی خود تزئینات دندانه‌دار دارند، این محصول از کاپیتولهای گیاه همیشه بهار با نام علمی:

Calendula officinalis L.

از تیره کاسنی (Compositae) است که دارای گلهای لوله‌ای و زبانه‌ای نارنجی رنگ بوده و براکته‌های سبزرنگ و کشیده و باریک دارد. گیاه همیشه بهار به علت زیبایی و پایدار بودن گلهايش بعنوان گیاه زینتی در باغچه‌ها کشت می‌گردد. برگهای کشیده و باریک آن بدون انشعاب و آبدار است. همیشه بهار بعنوان معرق، تصفیه کننده خون، پائین آورنده قند خون و ضد التهاب پوستی مصرف سنتی دارد.

هواچوبه hava chobe

Arnebia root

هواچوبه یا هوه چوئه قطعات ورقه ورقه، طویل، کاغذی، پیچیده بهم رنگ قرمز تیره و بدون بو است که به قطعات مختلف دیده می‌شود. این قطعات به راحتی رنگ خود را به آب پس می‌دهند. هواچوبه پوسته‌های ورقه ورقه‌ای روی ریشه گیاه هواچوبه با نام علمی:

Arnebia euchroma (Royle) I. M. Johst.

از تیره گاوزبان (Boraginaceae) می‌باشد. گیاه هواچوبه با ظاهری علفی، دارای پوششی از کرکهای نقره‌ای نوک تیز است و گلهای آن خوشه‌ای و یکطرفه و برگهایی متناوب، بصورت کشیده و باریک دارد. این گیاه بومی جنوب شرقی ایران است. هواچوبه در طب سنتی بصورت دود دادن و یا ضماد بعنوان ضد عفونی کننده و یا ترمیم کننده زخمها مصرف دارد.

فهرست نامهای فارسی گیاهان دارویی سنتی ایران

اسپند ۴۴	غاریقون ۲۰۰
اسپرزه ۴۶	آفتاب مهتاب ۲۳۲
اسپغول ۴۶	آقحوان ۳۶
أسطوخودوس ۴۶	آقونیطون ۳۶
أسطوقدوس ۴۶	آکاسیا ۱۹۶
اسفناج ۹۸	آلبالو ۱۵۰
اسفرزه ۴۶	آلو ۱۶۰
اسفند ۴۴	آلوه ۱۹۴
أشر ۲۶۲	آنقوزه ۴۲
أشق ۲۶۲	آنکوزاکما ۴۲
أصفرمکی ۹۲	آویشن ۳۸
أصل سوس ۱۹۴	آویشن اروپایی ۳۸
أغاریقون ۲۰۰	آویشن باریک ۳۸
أفدرا ۱۵۶	آویشن باغی ۳۸
أکالپتوس ۴۸	آویشن پهن ۴۰
أکلیل الملک ۲۵۸	آویشن شیرازی ۴۰
أگر تُرکی ۴۸	أبهل ۴۴
أگیر تُرکی ۴۸	أترج ۶۸
ألوک ۶۸	أذخر ۹۲
أنار ۲۳۸	أرز ۱۷۲
أنجره ۵۰	أرقان ۱۳۲
انچوچک ۵۰	أرمک ۱۵۶

انزروت ۵۲	بادرنجبویه ۶۰
انقوزه ۴۲	بادرننگ ۶۸، ۶۰
انگشت عروس ۵۲	بادیان ۱۵۴
انگور کولی ۲۲۰	بادیان خطائی ۶۲
انیس ستاره ای ۶۲	بادیان رومی ۵۴
انیسون ۵۴	بادیان سبز ۱۵۴
اوجن ۲۵۶	بارشین ۶۸
اوناف دار ۱۹۸	بارنگ بو ۶۲
اهلیج کابلی ۲۶۴	بارنگو ۶۲
ایریسا ۱۵۸	بارهنگ ۶۴
اینی ۱۳۲	بارهنگ کبیر ۶۴
	باریجه ۶۴
	باریجه اشکی ۶۴
	باریجه توده ای ۶۴
	بالنگ ۶۸، ۶۰
	بالنگ بو ۶۲، ۶۰
	بالنگو ۶۶
	بالنگوی شیرازی ۶۶
	بالنگوی شهری ۶۶
	بیج ۱۷۲
	بُخورک ۶۸
	بذر البنج ۷۰
	بذر کتان ۱۰۸
	برگ بو ۷۰
	برکشت ۸۶
	برگ بید ۷۲
بابا آدم ۵۴	
بابونج ۵۶	
بابونه ۵۶	
بابونه شیرازی ۵۶	
بابونه گاوی ۳۶	
بادام ۵۸، ۱۶۰	
بادام تلخ ۵۸	
بادامشک ۶۸	
بادام شیرین ۵۸	
بادامچه ۶۸	
بادامک ۶۸	
بادر شبو ۶۰	
بادر شبی ۶۰	

برگ زیتون ۷۲	بلوط غرب ۲۴۴
برگ سنا ۱۸۰	بنفشج ۲۲۸
برگ شاتوت ۷۴	بنفشه ۲۲۸
برگ شوید ۱۰۸	بنفشه سه رنگ ۷۸
برگ کرفس ۱۱۰	بنفشه فرنگی ۷۸
برگ گاوزبان ۷۴	بنفشه معطر ۲۲۸
برگ و پوست بید ۷۲	بنگ دانه ۷۰
برگ مورد ۲۵۴	بنه ۱۷۸، ۸۰
برنج ۱۷۲	بودمار ۸۰
برنجاسف ۷۶	بوزیدان ۸۰
برو ۲۲۶	بومادران ۸۲
برودار ۲۲۶	به ۸۴
بزرقطونا ۴۶	بهارنارنج ۸۲
بزرک ۱۰۸	بهدهانه ۸۴
بزرک زرد ۱۰۸	به لیمو ۸۴
بزرک سیاه ۱۰۸	بهمن پیچ ۸۶
بسپایک ۷۶	بیخ بنفشه ۱۵۸
بسفایج ۷۶	بیخ هلیون ۸۶
بصل ۹۸	بیخ هلیمون ۸۶
بطم ۸۰	بیدانجیر ۲۲۰
بقله الملک ۱۰۲	بیدانگبین ۸۸
بلادر ۷۸	بید خشت ۸۸
بلال ۲۱۴	بیدمشک ۸۸
بکبوس ۲۵۶	بید مهنازی ۸۸
بکو ۲۲۶	
بلوط ۲۱۲، ۱۲۲	

تخم بالنگو ۶۶	پرسیاوش ۹۰
تخم پیاز ۹۸	پر سیاوشان ۹۰
تخم تاج خروس ۱۰۰	پسته ۹۴
تخم ترتیزک ۱۰۴	پنبه قوچو ۲۱۸
تخم جعفری ۱۰۰	پنچ انگشت ۲۰۰
تخم حُماض ۱۰۲	پنیرباد ۹۰
تخم خاکشی ۱۳۴	پنیرک ۲۳۰
تخم خشخاش ۱۴۰	پوتار ۹۲
تخم خُرفه ۱۰۲	پونه ۹۲
تخم خیار ۱۰۴	پوست انار ۲۳۸
تخم ریحان ۱۰۶	پوست بالنگ ۶۸
تخم شاهی ۱۰۴	پوست میوه بلوط ۱۲۲
تخم شربتبی ۱۰۶	پوست بید ۷۲
تخم شنبلیله ۱۰۶	پوست پسته ۹۴
تخم شوید ۱۰۸	پوست خشخاش ۱۴۰
تخم کاسنی ۲۱۴	پوست گردو ۹۴
تخم کافشه ۲۳۲	پیاز ۹۸
تخم کتان ۱۰۸	پیر ۲۵۰
تخم کدو ۱۱۰	
تخم کرفس ۱۱۰	تاتوره ۹۶
تخم کَنب ۱۸۸	تاتوله ۹۶
تخم گشنیز ۱۱۲	تاج خروس ۱۰۰
تخم گلرنگ ۲۳۲	تاجریزی ۹۶
تخم مرزه ۱۱۲	تحلک ۱۷۸
تخم مرو ۱۱۴	تخم اسفناج ۹۸
تخم مورد ۲۵۴	

جوزِ بوا ۱۲۴	تخمِ هویج ۱۱۴
جوزِ بویا ۱۲۴	تُدِری ۲۰۶
جوزِ هندی ۱۲۴	تربانتین ۱۱۶
جوقاسم ۱۲۴	ترتیزک ۱۰۴
جوهر میخک ۲۵۶	تُرُشک ۱۰۲
	تُرُنج ۶۸
	ترنجبین ۱۱۶
چاتلانقوش ۱۷۸، ۸۰	تنباکو ۱۱۸
چای ۱۲۶	توتون ۱۱۸
چای سبز ۱۲۶	تودری ۲۰۶
چای کوهی ۱۲۶	توکلیجه ۱۲۶
چای مَکّه ۱۲۸	
چشم ۱۲۸	
چشم خروس ۱۲۸	ثعلب ۱۱۸
چله داغی ۱۳۰	ثعلب پنجه‌ای ۱۱۸
چوبک ۱۳۰	ثعلب قلوه‌ای ۱۲۰
چوب مسواک ۲۵۰	ثوم کوهی ۲۵۶
چوج ۲۵۰	ثیل ۲۴۸
چوغان ۱۳۰	
	جُبّهان ۲۶۲
حب العروس ۲۱۶	جَدوار ۱۲۰
حب المعلب ۲۴۶	جَرگه ۶۸
حب الحال ۲۶۲	جعفری ۱۰۰
حشیش ۱۸۸	جفت ۱۲۲
حلبه ۱۰۶	جو ۱۲۲

خواجه باشی ۱۴۲	حُلَیت ۴۲
خوراکما ۴۲	حماض ۱۰۲
خولنجان ۱۴۴	حنا ۱۳۲
خولنجان کبیر ۱۴۴	حنظل ۱۳۲
خیار ۱۰۴	
	خارخاسک ۱۳۴
دارچین ۱۴۴	خارخسک ۱۳۴
دارچینی ۱۴۴	خارشتر ۱۱۶
درخت زردآلو ۲۵۲	خاکشی ۱۳۴
دارفلقل ۱۴۶	خاکشیر ۱۳۴
دارمازو ۲۱۲، ۲۲۶	خاکشیر تلخ ۱۳۴
دارمازی ۲۱۲، ۲۲۶	خاکشیر شیرین ۱۳۴
درمان سفیده ۱۴۶	خَبَازی ۲۳۰
درمنه ۱۴۸	ختمی ۱۳۶
درمنه تُرکی ۱۴۸	خربزه روباه ۱۳۲
دم آلبالو ۱۵۰	خردل سفید ۱۳۸
دم اسب ۱۵۰	خردل سیاه ۱۳۸
دم گیلاس ۱۵۲	خُرفه ۱۰۲
دهن باز دهن بسته ۱۵۲	خُروب هندی ۲۰۴
	خُروع ۲۲۰
	خُسک ۱۳۴
ذرت ۲۱۴	خشخاش ۱۴۰
	خلال نارنج ۱۴۲
	خُنثی ۱۷۶
رازیانه ۱۵۴	خُنَجک ۱۷۸

رازیانج ۱۵۴	زعفران ۱۶۶
رمان ۲۳۸	زعفران ثقلبی ۲۳۲
رنگ ۱۵۴	زَنبَق ۱۵۸
رنگ کرمانی ۱۵۴	زنجبیل ۱۶۶
روناس ۱۵۶	زنجفیل ۱۶۶
رُوین ۱۵۶	زنیان ۱۶۸
ریحان ۱۰۶	زُوفَا ۱۶۸
ریش بز ۱۵۶	زیتون ۷۲
ریشه ایریسا ۱۵۸	زیرفون ۱۷۰
ریشه گزنه ۱۵۸	زیره سبز ۱۷۰
ریوند ۱۶۰	زیره سیاه ۱۷۲
ریوند چینی ۱۶۰	زیره کرمانی ۱۷۲
	زیره کوهی ۱۷۲
	زیزفون ۱۷۰
زدو ۱۶۰	
زدوار ۱۲۰	
زرچوبه ۱۶۲	سبوس برنج ۱۷۲
زردآلو ۱۶۰، ۲۵۲	سپستان ۱۸۴
زردچوبه ۱۶۲	سَداب ۱۷۴
زرشک ۱۶۴	سدر ۱۷۴
زرشک آبی ۱۶۲	سُرْخه ولیک ۱۷۶
زرشک بی دانه ۱۶۴	سُرْخ ولیک ۱۷۶
زرشک پلویی ۱۶۴	سَریش ۱۷۶
زرشک وحشی ۱۶۲	سَریش سفید ۱۷۶
زُرمباد ۱۶۴	سَقز ۸۰، ۱۷۸
زَعْرور ۱۷۶	سماق ۱۷۸

شاهدانه ۱۸۸	سَمَسَق ۲۴۸
شاهدانج ۱۸۸	سَمَسَم ۲۲۴
شاهسپرم ۱۸۸	سِنا ۱۸۰
شاهی ۱۰۴	سِنامکی ۱۸۰
شایسترن ۱۸۸	سُنبل الجبل ۱۸۲
شبت ۱۰۸	سُنبل الطیب ۱۸۲
شَعیر ۱۲۲	سُنبل الطیب اروپائی ۱۸۲
شعیر هندی ۲۶۴	سُنبل الطیب هندی ۱۸۲
شقاقل ۱۹۰	سُنبل عَصَفر ۱۸۲
شقاقل دشتی ۱۹۰	سوار الهند ۸۶
شقاقی ۱۹۰	سوسنمبر ۲۶۰
شکاع ۱۴۲	سولنجان ۱۸۴
شکاعی ۱۴۲	سورنجان ۱۸۴
شکر تیغال ۱۹۰	سوی ۱۰۸
شکر سرخ ۱۹۲	سیه پستان ۱۸۴
شلبیه ۲۵۰	سیاب ۱۷۴
شَمَل ۱۵۴	سیاه تخمه ۱۸۶
شنبليله ۱۰۶	سیاه دانه ۱۸۶
شونیز ۱۸۶	سیاه چوب ۱۹۲
شوید ۱۰۸	سیاه گیله ۲۱۰
شیر خشت ۱۹۲	سیسنبر ۲۶۰
شیر خشت شهری ۱۹۲	
شیر خشت هراتی ۱۹۲	شاتره ۱۸۶
شیرین بیان ۱۹۴	شاهترج ۱۸۶
شیرینک ۲۲۰	شاهتره ۱۸۶
	شآتوت ۷۴

صبر زرد ۱۹۴	غاریقون ۲۰۰
صعتر ۴۰	
صمغ عربی ۱۹۶	
	فانیذ ۱۹۲
	فستق ۹۴
	فلفل ۲۰۲
ضمیران ۱۰۶	فلفل احمر ۲۰۲
	فلفل بری ۲۰۰
	فلفل دراز ۱۴۶
	فلفل سبز ۲۰۲
	فلفل سیاه ۲۰۲
	فلفل فرنگی ۲۰۲
	فلفل قرمز ۲۰۲
	فلفل مویه ۲۰۲
	فلوس ۲۰۴
	فوتنج ۲۶۰
	فوفل ۲۰۴
	فوکا ۸۸
	قاسنی ۶۴
	قاقله صغار ۲۶۲
	قدومه ۲۰۶
	قدومه شهری ۲۰۶
	قدومه شیرازی ۲۰۶
	قرص کمر ۲۰۸
	قره قات ۲۱۰
عبر ۲۴۸	
عذس الملک ۲۴۰	
عرق نعنا ۲۶۰	
عروسک پشت پرده ۱۹۶	
عروق صفر ۱۶۲	
عطر چای ۲۳۶	
عقربان ۲۲۸	
عقص ۲۴۴	
علف چای ۱۹۸	
علف گربه ۱۸۲	
عناب ۱۹۸	
عنقر ۲۴۸	

قره قاط ۲۱۰	کثیرالرکب ۱۹۰
قریص ۱۵۸	کدو ۱۱۰
قلقاف ۲۱۲	کراویه ۱۷۰
قنطریون ۱۵۰	کرچک ۲۲۰
قوش آرموت ۵۰	کرفس ۱۱۰
قولنجان ۱۴۴	کرفس المأ ۱۱۰
قهوه ۲۱۲	کزیره ۱۱۲
قیصر ۲۵۸	کسنی ۲۱۴
	کشمش کابلی ۲۲۰
	کشمش کولی ۲۲۰
کاج ۱۱۶	کلپوره ۲۲۲
کاروان کش ۱۹۲	کلیر ۲۲۲
کاسنی ۲۱۴	کنار ۱۷۴
کاسنی صحرائی ۲۱۴	کنجد ۲۲۴
کافشه ۲۳۲	کنجیده سرخ و سفید ۵۲
کافور ۲۱۶	کندر ۲۲۴
کاکل ذرت ۲۱۴	کندور ۲۲۴
کاکنج ۱۹۶	کنکینا ۲۴۲
کاکوتی ۳۸	کورن کما ۴۲
کبابه ۲۱۶	کوسن ۱۸۰
کبابه چینی ۲۱۶	کوکنار ۱۴۰
کپینک ۸۰	کهلیک اوتی ۳۸
کتان ۱۰۸	کیالک ۱۷۶
کتیرا ۲۱۸	
کتیرا خرمی ۲۱۸	
کتیرا مفتولی ۲۱۸	گالش انگورک ۲۱۰

گلرنگ ۲۳۲	گاوزبان ۲۳۶
گل زرد ۲۳۲	گاوزبان اروپائی ۲۳۶
گل زوفا ۱۶۸	گاوزبان وحشی ۷۴
گل ساعتی ۲۳۴	گپ شیر ۱۹۲
گل سرخ ۲۳۴	گردو ۹۴
گل عطر ۲۳۶	گز انگبین خوانسار ۲۲۶
گل عطری ۲۳۶	گز انگبین ۲۲۶
گل گاوزبان ۲۳۶	گز خوانسار ۲۲۶
گل محمدی ۲۳۴	گز علفی ۲۲۶
گل مورو ۲۳۸	گز نه ۱۵۸
گلنار ۲۳۸	گشنیز ۱۱۲
گلنار فارسی ۲۳۸	گلاب ۱۳۴
گل نیلوفر ۲۴۰	گللابی وحشی ۵۰
گل ورد ۲۳۴	گل اروانه ۲۲۸
گنده تلخه ۲۴۰	گل ارونه ۲۲۸
گنه تلخه ۲۴۰	گل بابونه ۵۶
گنه گنه ۲۴۲	گل بنفشه ۲۲۸
گوچ ۱۷۶	گل بیدک ۸۸
گور گیاه ۹۲	گلپر ۲۳۰
گومر ۲۱۸	گل پنبه ۲۱۸
گون ۵۲، ۲۱۸	گل پنیرک ۲۳۰
گون پنبه ۲۱۸	گل حسرت ۱۸۴
گون زرد ۲۱۸	گل ختمی ۱۳۶
گون گز ۲۲۶	گل دو آتیشه ۲۳۲
گوپچ ۱۷۶	گل دوروی ۲۳۲
گیلاس ۱۶۰، ۱۵۲	گل راعی ۱۹۸

محب ۲۴۶	لاله بارو ۸۰
مخلصه ۲۴۶	لاله مردابی ۲۴۰
مرزنجوش ۲۴۸	لبان ۲۲۴
مرزنگوش ۲۴۸	لسان الثور ۲۳۶
مرزه ۱۱۲	لکری ۸۰
مرغ ۲۴۸	لمبیر ۴۴
مریم گلی ۲۵۰	لوز ۵۸
مریم نخودی ۲۲۲	لوز تلخ ۵۸
مریمیه ۲۵۰	لویزه ۸۴
مسواک ۲۵۰	لیمو ترش ۲۴۲
مشک بید ۸۸	لیمو ترش شیشه ۲۴۲
مصطکی ۲۵۲	لیمو عمانی ۲۴۲
مغز هسته زردآلو ۲۵۲	لیمون ۲۴۲
مقل ۲۵۴	
مقل ارزق ۲۵۴	
ملحم ۲۴۶	مارچوبه ۸۶
ملحو ۲۴۶	مازو ۲۴۴
ملو ۱۹۴	مازوج ۲۴۴
ملکزرق ۲۵۴	مازوج سبز ۲۴۴
ملیس ۶۲	مازوج سفید ۲۴۴
مورت ۵۲۴	مازودار ۲۱۲
مورد ۲۵۴	مامیران ۲۴۴
موسیر ۲۵۶	مای مرز ۴۴
مهر سلیمان ۱۹۰	متکی ۱۹۴
مهو ۱۹۴	مجو ۱۹۴
میخک ۲۵۶	

ناخنک ۲۵۸	
نارنج ۱۴۲، ۸۲	هال ۲۶۲
نانخواه ۱۶۸	هزار چشم ۱۹۸
ناگرد ۹۲	هال ۲۶۲
نبق ۱۷۴	هال باد ۲۶۴
نرم دار ۱۷۰	هال سبز ۲۶۲
نسترن دو رنگ ۲۳۲	هال سفید ۲۶۲
نعنا ۲۶۰	هال قراب ۲۶۴
نعنا تبریزی ۲۶۰	هال نپال ۲۶۴
نعنا خراسانی ۲۶۰	هلیله ۲۶۴
نعنا فلفلی ۲۶۰	هلیله زرد ۲۶۴
نعنا قمی ۲۶۰	هلیله سیاه ۲۶۴
نمدار ۱۷۰	هلیله کابلی ۲۶۴
نیشکر ۱۹۲	همیشه بهار ۲۶۶
نیل ۱۵۴	هندبا ۲۱۴
نیلوفر ۲۴۰	هندوانه ابوجهل ۱۳۲
نیلوفر آبی ۲۴۰	هوفاریقون ۱۹۸
	هواچوبه ۲۶۶
	هوم ۱۵۶
وارنگه ۶۲	هوم المجوس ۱۹۰
وارنگه بو ۶۲	هویج ۱۱۴
وشا ۲۶۲	هوه چوئه ۲۶۶
ولیک ۱۷۶	
ونوش ۸۰	
ونوشک ۸۰	یونجه زرد ۲۵۸

فهرست نامهای لاتین و انگلیسی گیاهان

abhal ۴۴	Allium cepa ۹۸
Abrus precatorius ۱۲۸	Allium hirtifolium ۲۵۶
Acacia senegal ۱۹۶	Aloe barbadensis ۱۹۴
Acanthophyllum squarrosum ۱۳۰	Aloe littoralis ۱۹۴
Achillea eriophora ۷۶	Alpinia officinarum ۱۴۴
Achillea millefolium ۸۲	Althea officinalis ۱۳۶
Achillea santolina ۸۲	Alyssum campestre ۲۰۶
Aconitum cochleare ۳۶	Alyssum homolocarpum ۲۰۶
Aconite ۳۶	Alyssum minus ۲۰۶
Aconitum iranshahrii ۳۶	Amaranthus lividus ۱۰۰
Aconitum napellus ۳۶	Amomum subulatum ۲۶۴
Aconitum pubiceps ۳۶	Amygdalus communis ۵۸ و ۱۶۰
Acorus calamus ۴۸	Amygdalus communis var. amara ۵۸
Adiantum capillus - veneris ۹۰	Amygdalus scoparia ۶۸
Aegyptian willow ۸۸	Annâb ۱۹۸
agir - e torki ۴۸	Anchusa italica ۷۴
Alaf - e chây ۱۹۸	anchuchak ۵۰
Alcea digitata ۱۳۶	Anethum graveolens ۱۰۸
Alcea lavateriflora ۱۳۶	angosht - e Arus ۵۲
Alhagi camelorum ۱۱۶	Anise ۵۴
Alhagi persarum ۱۱۶	anisun ۵۴

anjere ۵۰	Astragalus geminatus ۲۱۸
ânqozeh ۴۲	Astragalus globiflorus ۲۱۸
anzarut ۵۲	Astragalus gossypinus ۲۱۸
Apium graveolens ۱۱۰	Astragalus hamosus ۲۵۸
Apricot kernel ۲۵۲	Astragalus microcephalus ۲۱۸
âqhovân ۳۶	Astragalus myriacanthus ۲۱۸
âqunitun ۳۶	Astragalus gummifer ۲۱۸
Arctium lappa ۵۴	Atraphaxis spinosa ۱۹۲
Areca catechu ۲۰۴	âvishan ۳۸
Armeniaca vulgaris ۱۶۰ و ۲۵۲	âvishan – e bârik ۳۸
Arnebia euchroma ۲۶۶	âvishan – e shirâzi ۴۰
Arnebia root ۲۶۶	ax – weed seed ۲۴۰
Artemisia eriophora ۷۶	
Artemisia sieberi ۱۴۸	
Arusak – e posht – e pardeh ۱۹۶	bâbââdam ۵۴
Asparagus adscendens ۸۶ و ۱۹۰	bâbune ۵۶
Asparagus officinalis ۸۶	bâbune – e shirâzi ۵۶
Asparogus racemosus ۸۶	bâdâm ۵۸
Asparagus root ۸۶	bâdâm – e talkh ۵۸
Asparagus sarmentosus ۸۶	bâdâm – e shirin ۵۸
Asperugo procumbens ۶۰	badhrolbang ۷۰
Assa – foetid ۴۲	bâdeyân – e khatâi ۶۲
Astragale Manna ۲۲۶	bâdranjbuye ۶۰
Astragalus adscendens ۲۲۶	bâdrashbi ۶۰
Astragalus arbusculinus ۵۲	bâhâr – e nârenj ۸۲
Astragalus cerasocrenus ۲۱۸	bahmanpich ۸۶

Balanga ۶۶	Bermudagrass root ۲۴۸
bâlang ۶۰ و ۶۸	basfâyej ۷۶
bâlangu ۶۶	Betel nuts ۲۰۴
Balm ۶۲	Betony ۱۲۶
banafshe serang ۷۸	bidkhesht ۸۸
bane ۸۰	bidmeshk ۸۸
bârangbo ۶۲	Biebersteinia multifida ۱۳۰
Barberry ۱۶۴	Bieberstein ۱۳۰
barg - e bu ۷۰	bikh - e halimon ۸۶
barg - e gâvzabân ۷۴	Bishop's weed fruit ۱۶۸
barg - e shâtut ۷۴	Bitter almond kernel ۵۸
barg - e zytun ۷۲	Bitter aloes ۱۹۴
barg va pust - e bid ۷۲	Bitter apple ۱۳۲
bârhang ۶۴	Bitter orange flower ۸۲
bârije ۶۴	Bitter orange peel ۱۴۲
Barley ۱۲۲	Black cumin ۱۸۶
Barringtonia racemosa ۱۲۰	Black mustard ۱۳۸
Basil seed ۱۰۶	Black pepper ۲۰۲
Bay leaf ۷۰	Blond plantain ۴۶
behdâne ۸۴	bokhurak ۶۸
behlimu ۸۴	Bowswellia carteri ۲۲۴
belâdor ۷۸	bumâdarân ۸۲
Berberis densiflora ۱۶۲	buzidan ۸۰
Berberis integerima ۱۶۲	Brassica nigra ۱۳۸
Berberis vulgaris ۱۶۴	Bugloss ۷۴
berenjâsef ۷۶	bumâdarân ۸۲

Bunium persicum ۱۷۲

Burdock Root ۵۴

Cabr - e zard ۱۹۴

Camgh - e Arabi ۱۹۶

Calamus ۴۸

Calendula officinalis ۲۶۶

Camel's thorn manna ۱۱۶

Camelia sinensis ۱۲۶

Camphre ۲۱۶

Cannabis sativa ۱۸۸

Caper tree berry ۲۲۲

Capparis decidua ۲۲۲

Capsicum annum ۲۰۲

Cardamon ۲۶۲

Carrot fruit ۱۱۴

Carthamus tinctorius ۲۳۲

Carum carvi ۱۷۲

Carum coticum ۱۶۸

Cashew marking nut ۷۸

Cassia angutifolia ۱۸۰

Cassia fistula ۲۰۴

Cassia italica ۱۸۰

Cassia obovata ۱۸۰

Caster bean ۲۲۰

Catmint ۱۶۸

Caucasian whortleberry ۲۱۰

Celery seed ۱۱۰

Celandine ۲۴۴

Cerasus avium ۱۵۲

Cerasus mahaleb ۲۴۶

Cerasus vulgaris ۱۵۰

Chamomile ۵۶

chây - e kuhi ۱۲۶

chây - e make ۱۲۸

chây - e sabz ۱۲۶

Cheesemaker ۹۰

Chelidonium majus ۲۴۴

chelledâghi ۱۳۰

Chenopodium botrys ۱۴۸

Cherry gum ۱۶۰

Cherry tail ۱۵۲

cheshm - e khorus ۱۲۸

Chest tree fruit ۲۰۰

Chicory ۲۱۴

Chio gum ۱۷۸

Chio nut ۸۰

chubak ۱۳۰

Cichorium intybus ۲۱۴

Cinchona ۲۴۲

Cinchona micrantha ۲۴۲

Cinchona officinalis ۲۴۲	Coriandrum sativum ۱۱۲
Cinchona peruviana ۲۴۲	Corn crest ۲۱۴
Cinnamomum camphora ۲۱۶	Costmary ۱۸۸
Cinnamomum zeylanicum ۱۴۴	Cotoneaster numularia ۱۹۲
Cinnamon ۱۴۴	Cotoneaster numulariodes ۱۹۲
Citron peel ۶۸	Cotton thistle seed ۱۴۲
Citrus colocynthis ۱۳۲	Cow Parsnip Fruit ۲۳۰
Citrus aurantium ۸۲ و ۱۴۲	Crataegus microphylla ۱۷۶
Citrus aurantifolia ۲۴۲	Cress seed ۱۰۴
Citrus media ۶۸	Crocus haussknechtii ۱۲۴
Clove ۲۵۶	Crocus sativus ۱۶۶
Cock's Comb seed ۱۰۰	Cubebs ۲۱۶
Coffee ۲۱۲	Cucumber seed ۱۰۴
Coffea arabica ۲۱۲	Cucumis sativus ۱۰۴
Colchicum corms ۱۸۴	Cucurbita pepo ۱۱۰
Colchicum macrophyllum ۱۸۴	Cumin ۱۷۰
Colchicum speciosum ۱۸۴	Cuminum cyminum ۱۷۰
Commiphora mukul ۲۵۴	Curcuma longa ۱۶۲
Commiphora abyssinica ۲۵۴	Curcuma zedoaria ۱۶۴
Common Berberry ۱۶۲	cyâhdâne ۱۸۶
Common Mallow ۲۳۰	Cydonia oblonga ۸۴
Common polypody ۷۶	Cymbopogon olivieri ۹۲
Common purslane seed ۱۰۲	Cynodon dactylon ۲۴۸
Conglomer dock fruit ۱۰۲	
Cordia myxa ۱۸۴	dahan bâz dahan baste ۱۵۲
Coriander fruits ۱۱۲	Damask rose ۲۳۴

dârchin ۱۴۴	Erio yarrow ۷۶
dârfelfel ۱۴۶	Erysimum officinale ۲۰۶
darmân sefide ۱۴۶	esfarze ۴۶
Datura stramonium ۹۶	espond ۴۴
Daucus carota ۱۱۴	Eucalyptus ۴۸
dermane ۱۴۸	Eucalyptus fruticetorum ۴۸
dermane - e torki ۱۴۸	Eucalyptus gilii ۴۸
Descureania sophia ۱۳۴	Eucalyptus globulus ۴۸
Dill seed ۱۰۸	Eucalyptus sargentii ۴۸
dom - e âlbâlu ۱۵۰	Eugenia caryophyllata ۲۵۶
dom - e gilâs ۱۵۲	
dom - e asb ۱۵۰	
Dorema ammoniacum ۲۶۲	felfel - e barry ۲۰۰
Dracocephalum Moldavica ۶۰	felfel - e qermez ۲۰۲
	felfel e syâh ۲۰۲
	Fennel ۱۵۴
Echinops cephalotes ۱۹۰	Fenugreek seed ۱۰۶
Echium amoenum ۲۳۶	Ferula assa - foetida ۴۲
Elettaria cardamomum ۲۶۲	Ferula gumosa ۶۴
Entada rheedii ۲۰۸	Feverfew root ۳۶
Ephedra ۱۵۶	Flixweed seed ۱۳۴
Ephedra intermedia ۱۵۶	Foeniculum vulgare ۱۵۴
Ephedra procera ۱۵۶	folus ۲۰۴
Ephedra strobilacea ۱۵۶	Forest pepper ۱۵۲
Equisetum arvensie ۱۵۰	Foxtail Lily Root ۱۷۶
Eremurus persicus ۱۷۶	Fritillaria persica ۱۴۶

fufel ۲۰۴	gol - e sorkh ۲۳۴
Fumaria officinalis ۱۸۶	gol - e zard ۲۳۲
Fumaria parviflora ۱۸۶	golnâr ۲۳۸
Fumaria vaillantii ۱۸۶	golpar ۲۳۰
	golrang ۲۳۲
	Great plantain ۶۴
Galangal ۱۴۴	Green tea ۱۲۶
Galbanum ۶۴	Gum amoniacum ۲۶۲
Gall ۲۴۴	Gum arabic ۱۹۶
gane gane ۲۴۲	Gum tragacanth ۲۱۸
gande talkhe ۲۴۰	
gazangabin ۲۴۰	
gaz - e alafi ۲۲۶	halile ۲۶۴
Gean Cherry tail ۱۵۲	hamishe bahâr ۲۶۶
German Madwort ۶۰	hanâ ۱۳۲
ghâriqun ۱۰۰	hanzal ۱۳۲
Ginger ۱۶۶	Harmel ۴۴
Glycyrrhiza glabra ۱۹۴	havâ chobe ۲۶۶
gol - e Atr ۲۳۶	Hawthorn ۱۷۶
gol - e arune ۲۲۸	hel ۲۶۲
gol - e banafshe ۲۲۸	hel - e bad ۲۶۴
gol - e gâvzabân ۲۳۶	Helicteres isora ۸۶
gol - e moro ۲۳۸	Hemp seed ۱۸۸
gol - e nilufar ۲۴۰	Henban seed ۷۰
gol - e panirak ۲۳۰	Henna ۱۳۲
gol - e saAty ۲۳۴	Heracleum persicum ۲۳۰

Hibiscus gossypifolius ۱۲۸	Jujube ۱۹۸
Hollyhock ۱۳۶	Juniperus sabina ۴۴
Hordeum vulgare ۱۲۲	
Horse tail ۱۵۰	
Hyoscyamus niger ۷۰	kabâbe ۲۱۶
Hyoscyamus reticulatus ۷۰	kâfur ۲۱۶
Hypericum perforatum ۱۹۸	kakol – e dhorrat ۲۱۴
Hypnotic root ۸۰	kalir ۲۲۲
Hyssopus officinalis ۱۶۸	kalpure ۲۲۲
	karchak ۲۲۰
	kâsnî ۲۱۴
Illicium verum ۶۲	katirâ ۲۱۸
Indian Valerian ۱۸۲	keshmesh – e koli ۲۲۰
Indigo ۱۵۴	khâjebâshi ۱۴۲
Indigofera argentea ۱۵۴	khalal – e nârenj ۱۴۲
Iris germanica ۱۵۸	khâkshir ۱۳۴
Iris pseudoacorus ۱۵۸	khardal – e sefid ۱۳۸
Iris spuria ۱۵۸	khardal – e syâh ۱۳۸
	khârkhâsak ۱۳۴
	khaskhâsh ۱۴۰
jadvâr ۱۲۰	khatmi ۱۳۶
jaft ۱۲۲	kondor ۲۲۴
jo ۱۲۲	konjed ۲۲۴
joqâsem ۱۲۴	Kotschiam thyme ۳۸
joz – e buya ۱۲۴	khulanjân ۱۴۴
Juglans regia ۱۲۴	

Lallemantia iberica ۶۶	maghz – e hasteh – e zardâlu ۲۵۲
Lallemantia royleana ۶۶	mahlab ۲۴۶
Lamb's Quarter ۱۴۸	Maidenhair ۹۰
Laurus nobilis ۷۰	Malabaila Sekakul ۱۹۰
Lavandula stoechas ۴۶	Male orchis ۱۲۰
Lawsonia inermis ۱۳۲	Malva neglecta ۲۳۰
Lemongrass ۹۲	Malva sylvestris ۲۳۰
Lemon Verbena ۸۴	mâmirân ۲۴۴
Lentisk pistache ۲۵۲	margh ۲۴۸
Lepidium perfoliatum ۲۰۶	Marigold flower ۲۶۶
Lepidium sativum ۱۰۴	maryam goli ۲۵۰
Licorice ۱۹۴	marzanjush ۲۴۸
Lime fruit ۲۴۲	Matricaria disciforme ۵۶
limu Ammâni ۲۴۲	Matricaria chamomilla ۵۶
Lineseed ۱۰۸	mâzuj ۲۴۴
Linden ۱۷۰	Melilotus officinalis ۲۵۸
Linum usitatissimum ۱۰۸	Melissa officinalis ۶۰ و ۶۲
Lippia citriodora ۸۴	Mentha ۲۶۰
Long pepper ۱۴۶	Mentha longifolia ۹۲
Loranthus grewinkii ۲۲۰	Mentha spicata ۲۶۰
	Mentha piperita ۲۶۰
	mesvâk ۲۵۰
mactaki ۲۵۲	mikhak ۲۵۶
Madwort ۲۰۶	Milk vetch ۲۵۸
Madder root ۱۵۶	Mint ۲۶۰
	Mistletoe berries ۲۲۰

Miswak ۲۵۰	Nettle root ۱۵۸
mokhallace ۲۴۶	Nicotiana tabacum ۱۱۸
Moldavian balm ۶۰	Nigella sativa ۱۸۶
moql ۲۵۴	Nutmeg ۱۲۴
Morus nigra ۷۴	Nymphaea alba ۲۴۰
Mountain sage ۲۲۸	
murd ۲۵۴	
musir ۲۵۶	Oak fruit hull ۱۲۲
Myristica fragranse ۱۲۴	Oak gall ۲۱۲
Myrrh gum ۲۵۴	Oak manna ۲۲۶
Myrobalan Fruit ۲۶۴	Ocimum basilicum ۱۰۶
Myrtle ۲۵۴	okâliptus ۴۸
Myrtus communis ۲۵۴	Oak Fruit Hull ۱۲۲
	Olea europea ۷۲
naAnâ ۲۶۰	Oliban ۲۲۴
nâkhonak ۲۵۸	Olive leaf ۷۲
Nardostachy jatamansi ۱۸۲	Onion seed ۹۸
Natural henna ۱۷۴	Ononis spinosa ۵۲
Nepal cardomon ۲۶۴	Onopordon acanthium ۱۴۲
Nepeta ۲۳۸	Opium popy ۱۴۰
Nepeta bracteata ۱۶۸	Orchis latifolia ۱۱۸
Nepeta ispahanica ۱۶۸	Orchis mascula ۱۲۰
Nepeta menthoides ۴۶	Oriental salp ۱۱۸
Nepeta micrantha ۱۶۸	Origany ۲۴۸
Nepeta racemosa ۲۳۸	Origanum vulgare ۲۴۸
Neted saffron ۱۲۴	Orris Root ۱۵۸

Oryza sativa ۱۷۲	Piper nigrum ۲۰۲
ostogodus 46	Pistacia atlantica ۸۰
Oxtongue flower ۲۳۶	Pistacia atlantica ssp.kurdica ۸۰
	atlantica spp.mutica ۸۰ و ۱۷۸
	Pistacia
panirbad ۹۰	Pistacia khinjuk ۱۷۸
Pansy ۷۸	Pistacia lentiscus ۲۵۲
Papaver somniferum ۱۴۰	Pistacio nut shell ۹۴
par - e syāvash ۹۰	Pistacia vera ۹۴
Parsley seed ۱۰۰	Plantago major ۶۴
Passiflora caerulea ۲۳۴	Plantago ovata ۴۶
Passion flower ۲۳۴	Pockspray Manna ۱۹۲
Pastinaca secacul ۱۹۰	Poleygermander ۲۲۲
Paternoster seed ۱۲۸	Polygonatum orientale ۱۹۰
Pear tree nut ۵۰	Polypodium vulgare ۷۶
Peganum harmala ۴۴	Polyporus officinalis ۲۰۰
Pelargonium graveolens ۲۳۶	Pomegranate flower ۲۳۸
pepper weed ۲۰۶	Portulaca oleracea ۱۰۲
Persian fritillary ۱۴۴	Prunus avium ۱۶۰
Persian yellow rose ۲۳۲	Prunus domestica ۱۶۰
Petroselinum hortense ۱۰۰	Pumpkin seed ۱۱۰
Physalis alkakengi ۱۹۶	pune ۹۲
pimpinella anisum ۵۴	Punica granatum ۲۳۸
Pinus palustris ۱۱۶	Purging cassia pod ۲۰۴
Pipper cubeba ۲۱۶	Pust - e gerdo ۹۴
Piper longum ۱۴۶	Pust - e peste ۹۴

putâr ۹۲	rishe – e gazane ۱۵۸
Pyrus glabra ۵۰	rivand ۱۶۰
	Rock cherry seed ۲۴۶
	Rockspray manna ۱۹۲
qahve ۲۱۲	Roman nettle seed ۵۰
qarahgat ۲۱۰	Rosa centifolia ۲۳۴
godume ۲۰۶	Rosa damascena ۲۳۴
qolqâf ۲۱۲	Rosa foetida ۲۳۲
qorc – e kamar ۲۰۸	Rose Mallow ۱۲۸
Quercus brantii ۱۲۲ و ۲۲۶ و ۲۴۴	Rose pelargonium ۲۳۶
Quercus infectoria ۱۲۲ و ۲۱۲ و ۲۲۶	Royal mulberry leaf ۷۴
Quince seed ۸۴	Rubia tinctorium ۱۵۶
	Rue ۱۷۴
	Rumex conglomeratus ۱۰۲
rang ۱۵۴	runâs ۱۵۶
râzyâne ۱۵۴	Ruta graveolens ۱۷۴
Red pepper ۲۰۲	
Restharrow ۵۲	
Rheum palmatum ۱۶۰	Saatar ۴۰
Rhubarb ۱۶۰	Sabine ۴۴
Rhus coriaria ۱۷۸	sabus – e berenj ۱۷۲
Ribes Biebersteinii ۲۱۰	Saccharum officinarum ۱۹۲
Rice bran ۱۷۲	Safflower ۲۳۲
Ricinus communis ۲۲۰	Saffron ۱۶۶
rishboz ۱۵۶	Sage ۲۵۰
rishe – e irisâ ۱۵۸	Salix aegytiaca ۸۸

Salix spp. ۷۲	shaqâqol ۱۹۰
Salix excelsa ۸۸	shâtare ۱۸۶
Salvadora persica ۲۵۰	shekar - e sorkh ۱۹۲
Salvia hydrangea ۲۲۸	shekar tighâl ۱۹۰
Salvia hypoleuca ۱۱۴	shirinbayân ۱۹۴
Salvia macrosiphon ۱۱۴	shirkhesht ۱۹۲
Salvia officinalis ۲۵۰	Sinapis alba ۱۳۸
Santolin yarrow ۸۲	Small caltrops ۱۳۴
sagez ۱۷۸	Soap root ۱۳۰
Sarcocola ۵۲	sodâb ۱۷۴
Satureja hortensis ۱۱۲	Solanum nigrum ۹۶
Savory seed ۱۱۲	Solomon's seal ۱۹۰
Screw tree pod ۸۶	somâq ۱۷۸
Scrophularia striata ۲۴۶	sonboletib ۱۸۲
Sebestan plums ۱۸۴	sorkhe valik ۱۷۶
Securigera securidaca ۲۴۰	spinach seed ۹۸
sedr ۱۷۴	Spinacia oleracea ۹۸
Semecarpus anacardium ۷۸	Stachy lavandulifolia ۱۲۶
senâ ۱۸۰	Staechnus ۴۶
Senna ۱۸۰	Star anise ۶۲
sepestân ۱۸۴	St. John's wort ۱۹۸
serish ۱۷۶	St. Thomas Bean ۲۰۸
Sesame seed ۲۲۴	Stramonii ۹۶
Sesamum indicum ۲۲۴	Striate figwort ۲۴۶
shâhdâne ۱۸۸	Sugar cane ۱۹۲
shâhesparam ۱۸۸	Sumac ۱۷۸

suranjân ۱۸۴	tokhm - e JaAfari ۱۰۰
Sweet Almond Kernel ۵۸	tokhm - e kadu ۱۱۰
	tokhm - e karafs ۱۱۰
	tokhm - e katân ۱۰۸
Tabaco ۱۱۸	tokhm - e khiâr ۱۰۴
tâjrizi ۹۶	tokhm - e khorfe ۱۰۲
Tanacetum balsamita ۱۸۸	tokhm - e marv ۱۱۴
Tanacetum parthenium ۳۶	tokhm - e marze ۱۱۲
taranjebin ۱۱۶	tokhm - e pyâz ۹۸
tâtûre ۹۶	tokhm - e shanbalile ۱۰۶
Tennevelley senna ۱۸۰	tokhm - e shâhi ۱۰۴
terbântin ۱۱۶	tokhm - e sharbati ۱۰۶
Terminalia chebula ۲۶۴	tokhm - e shevid ۱۰۸
Teucrium polium ۲۲۲	tokhm - e tâjkhorus ۱۰۰
thAlab - e panjei ۱۱۸	Trachyspermum copticum ۱۶۸
thAlab - e qolvhi ۱۲۰	Tribulus terrestris ۱۳۴
Thorn apple ۹۶	Trigonella foenum - graecum ۱۰۶
Thymus kotschyanus ۳۸	Tripleurospermum disciforme ۵۶
Thymus vulgaris ۳۸	Turmeric ۱۶۲
Tilia platyphyllos ۱۷۰	Turpentin ۱۱۶
Trehala manna ۱۹۰	tutun ۱۱۸
Toddalia asiatica ۱۵۲	
tokhm - e esfenâj ۹۸	
tokhm - e geshniz ۱۱۲	Urtica dioica ۱۵۸
tokhm - e havij ۱۱۴	Urtica pilulifera ۵۰
tokhm - e homâz ۱۰۲	Vaccinium arctostaphyllos ۲۱۰

Valeriana officinalis ۱۸۲	Wonderberry ۹۶
vashâ ۲۶۲	Wormwood ۱۴۸
Viola odorata ۲۲۸	
Viola tricolor ۷۸	
Violet flower ۲۲۸	zafarân ۱۶۶
Vitex agnus - castus ۲۰۰	zanjebil ۱۶۶
	zarchube ۱۶۲
	Zataria multiflora ۴۰
Walnut shell ۹۴	Zea mays ۲۱۴
Water Lily flower ۲۴۰	Zedoar ۱۲۰
White agaric ۲۰۰	Zedoary ۱۶۴
White mustard ۱۳۸	zedu ۱۶۰
Willd Almond kernel ۶۸	zenyân ۱۶۸
Willd caraway ۱۷۲	zereshk - e âbi ۱۶۲
Willd chamomile ۵۶	zerek - e bidâne ۱۶۴
Willd Cherry tail ۱۵۰	Zingiber officinale ۱۶۶
Willd Fumitory ۱۸۶	zire - e sabz ۱۷۰
Willd Garlic ۲۵۶	zire - e siyh ۱۷۲
Willd mint ۹۲	zirfun ۱۷۰
Willd sage seed ۱۱۴	Ziziphora clinopodioides ۳۸
Willd thyme ۳۸	Ziziphus spina - christii ۱۷۴
Willow leaf & Bark ۷۲	Ziziphus vulgaris ۱۹۸
Willow mann ۸۸	zorombâd ۱۶۴
Winter cherry ۱۹۶	zufâ ۱۶۸
Withania coagulans ۹۰	
Withania somnifera ۸۰	

مآخذ و منابع :

آمیر، پل، خداوند الموت، ترجمه ذبیح الله منصوری، سازمان جاویدان تهران، ۱۳۵۹
امین، غلامرضا، گیاهان دارویی سنتی ایران، جلد اول، تهران، انتشارات معاونت
پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۷۰.

آینه چی، یعقوب، مفردات پزشکی و گیاهان دارویی ایران، انتشارات دانشگاه تهران،
۱۳۶۵

ابوریحان بیرونی، صیدنه (دو جلد) ترجمه فارسی ابوبکر کاسانی به کوشش منوچهر
ستوده، شرکت افست تهران، ۱۳۵۸

ابوعلی سینا، قانون در طب، ترجمه عبدالرحمن شرفکندی (هه ژار)، انتشارات سروش،
۱۳۶۲

ابومنصور علی الهروی، الاینه عن حقایق الادویه، تصحیح احمد بهمنیار، به کوشش
حسین مجبوبی اردکانی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۶

پارسا، احمد، دارونامه، انتشارات چاپخانه دانش (بدون تاریخ)

ثابتی، حبیب اله، جنگلها، درختان و درختچه های ایران، سازمان تحقیقات کشاورزی و
منابع طبیعی، ۱۳۵۵

جرجانی، سید اسماعیل، الاغراض الطبییه و المباحث العلائیه، انتشارات بنیاد فرهنگ
ایران، ۱۳۴۵

حسن پور، محمد، بررسی مان شیرخشت و ترکیبات شیمیایی درختچه شیرخشت در
ایران، پایان نامه، دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران، ۱۳۶۸

سلطانی، ابوالقاسم، فعالیتهای محیطی در ایران باستان، مجله محیط شناسی، مرکز مطالعات محیط زیست دانشگاه تهران، ۱۳۵۵

طباطبائی، محمد، جوانشیر، کریم، جنگلهای باختر، ایران قسمت اول، جنگلهای باختران و کردستان، سازمان جنگلهای ایران، ۱۳۴۵

عقیلی خراسانی، میر محمد هادی، مخزن الادویه، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی از روی نسخه چاپ کلکته ۱۸۴۴، ۱۳۶۴

فلورایران، موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع، جلدهای ۱ الی ۳۹، ۱۳۸۲ - ۱۳۶۷

فنتزمر، گرهارد، پنج هزار سال تاریخ پزشکی، ترجمه سیاوش آگاه، انتشارات علمی و فرهنگی، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۱۳۶۶

قهرمان، احمد، اخوت، محمدرضا، تطبیق نامهای کهن گیاهان دارویی با نامهای علمی، جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران ۲۶۴۸، ۱۳۸۳

قهرمان، احمد، فلور رنگی ایران، جلدهای ۱ - ۳، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، تهران: ۱۳۵۸ - ۱۳۵۷

قهرمان، احمد، فلور رنگی ایران جلدهای ۲۴ - ۳، انتشارات موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع و دانشگاه تهران، ۱۳۸۳ - ۱۳۶۱

مبین، صادق، رستنیهای ایران (سه جلد) انتشارات دانشگاه تهران، ۶۴ - ۱۳۵۴
مظفریان، ولی اله. فرهنگ نامهای گیاهان ایران، تهران، انتشارات فرهنگ معاصر، ۱۳۷۷

معصومی، علی اصغر، گونههای ایران، جلد چهارم، موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع، شماره انتشار ۲۲۸، ۱۳۷۹

مومن حسینی، محمد، تحفه حکیم مومن، انتشارات کتابفروشی محمودی، ۱۳۶۰

نیک نژاد، اکرم، مانهای ایران، پایان نامه شماره ۱۹۷۱، دانشکده داروسازی دانشگاه تهران، ۱۳۳۵

نجم آبادی، محمود، تاریخ طب ایران (جلد اول) چاپ هنربخش، ۱۳۴۱

Ahmad, M. Salah, Honda, G. Miki, W., **Herb Drugs and Herbalists in the Middle East**, Institute for the study of Languages and Cultures of Asia and Africa, kita - ku. Tokyo, 114, 1979

Bedevian A. K., **Illustrated polyglottic Dictionary of plant Names**, Medbouly Library, Cairo, 1994.

British Herbal pharmacopoeia, British Herbal medicine Association 1983

Davis P.H, **Flora of Turkey** , vol. 1-8 , Edinburgh of the University press , 1965-1984

Gunther, R. T., **The greek herbal of Dioscorides**, Hafner publishing Co., New York, 1959.

Hooper, D., **Some Persian Drugs**, Bulletin Royal Botanic garden Kew, No. 6, 1931.

Heinrich M., Barnes J., Gibbons S., williamson, **Fundamentals of pharmacognosy and phytotherapy**, churchill livingstone, 2004

Hooper , D., Fide, H., **Useful Plants and Drugs of Iran & Iraq**, Pub., 378, Field museum of Natural history No.3, Vol. IX, Chicago 1937.

Kirtikar & Balsu, **Indian Medicinal Plants**, 4 Vol, Bishen singh Mahendra Pal Sing Dehra Dun India 1980.

Lust, J. B., **The herb book**, 13th printing, Benedict Lust Publication, sinivalley, C A. 1980

Market for Selected Medicinal Plants and their Drivatives, International Trade centre UNCTAD / GATT, Geneva 1982.

Meyerhof, M, Sharh Asma Al – Uqqar, Imprimerie de L'Instituete, francais d'Archeologic orientale 1940.

Nadkarni, K. M., **Indian Materia Medica**, Bombay Papular francais d'Acheologic orientale 1940.

Parsa, A., **Medicinal plants and Drugs of Plant origin in Iran**, Qualitas plantarum et Materiae Vegetabile Vol. I-IV, 1959 – 1960.

Parsa, A., **Flore De L' Iran.**, Vol. I-10, publication Du Ministere De L' Education: Museum D' Histore Naturelle De Tehran, 1950-1960.

Plowden C.Ch., **A Manual of plant Names**, second ed., London, George Allen and Unwin LTD, 1968, 1970.

Rechinger, K. (ed.) , **Flora Iranica** Vol 1-165 , Akademische Druck – U, verlagsanstalt Graz – Austria 1963 –1986.

Schlimmer, L., **Terminologi Medico – Pharmaceutique et Francaise – Persane**, Pub. No. 330, Universite de Tehran (1970).

Said M., **Medicinal Herbal**, vol.I, Hamdard Foundation pakistan, 1996

Simpson B.B., Ogorzaly, **Economic Botany**, McGraw–Hill, 2001

Uphof J.C. Th., **Dictionary of Economic plants**, J. Cramer, publisher in Weinheim, 1959

Usmanghani K., Saeed A., Alam M.T., **Indusyunic Medicine**, University of Karachi, Pakistan, 1997